

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Практическо ръководство върху критериите за допустимост

Актуализирано на 31 август 2022 г.

Изготвено от Регистратурата. Не обвързва Съда.

В оригинал това ръководство е изготвено на английски език. То бива актуализирано редовно, като най-скорошната актуализация е от 31 август 2022 г. Възможни са редакционни корекции.

Ръководството за допустимост и **Error! Hyperlink reference not valid.** на Съда могат да бъдат изтеглени от <https://ks.echr.coe.int>. За да се информирате за актуализации на публикациите, Ви каним да следвате профила на Съда в Twitter на: https://twitter.com/ECHR_CEDH.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2022 г.

© Превод на български език - Министерство на правосъдието, Република България, 2022 г.

Преводът на изданието е осъществен с финансовата подкрепа на Норвежкия финансов механизъм 2014–2021 г., програма „Правосъдие“

Съдържание

Бележка към читателите	7
Въведение	8
A. Индивидуална жалба	10
1. Цел на разпоредбата	10
2. Категории жалбоподатели	10
a. Физически лица.....	10
b. Юридически лица.....	10
c. Група лица.....	11
3. Качество „жертва“	12
a. Понятие за „жертва“	12
b. Пряка жертва.....	12
c. Непряка жертва.....	13
d. Потенциални жертви и <i>actio popularis</i>	16
e. Загубване на качеството „жертва“	17
f. Смърт на жалбоподател.....	20
4. Представителство	21
B. Свобода на упражняване на правото на индивидуална жалба	23
1. Принципи и примери.....	23
2. Задължения на ответната държава.....	25
a. Правило 39 от Правилника на Съда.....	25
b. Установяване на фактите.....	26
c. Разследвания	27
I. Процесуални основания за недопустимост.....	27
A. Неизчерпване на вътрешноправните средства за защита	27
1. Цел на нормата.....	28
2. Прилагане на нормата	29
a. Гъвкавост.....	29
b. Спазване на националните правила и срокове	30
c. Наличие на няколко средства за защита.....	30
d. Оплакване, повдигнато по същество	30
e. Налични и подходящи средства.....	31

f. Достъпни и ефективни средства	32
3. Ограничения в прилагането на правилото	35
4. Разпределяне на доказателствената тежест.....	36
5. Процесуални аспекти	38
6. Създаване на нови средства за защита	39
V. Неспазване на четиримесечния срок.....	41
1. Цел на правилото	41
2. Начална дата на четиримесечния период.....	42
a. Окончателно решение	42
b. Начален момент.....	44
i. Узнаване за решението	44
ii. Връчване на решението	44
iii. Невръчване на решението	44
iv. Липса на достъпно правно средство за защита	45
v. Продължаващо положение	45
3. Изтичане на четиримесечния период	46
4. Дата на подаване на жалбата	46
a. Попълване на формуляр за жалба	46
b. Дата на изпращане.....	47
c. Изпращане по факс.....	47
d. Квалификация на оплакванията	47
e. Последващи оплаквания	48
5. Специални ситуации	48
a. Приложимост на времеви ограничения към продължаващи състояния, засягащи правото на живот, дом и собственост	48
b. Приложимост на времеви ограничения при липса на ефективно разследване на смъртни случаи и малтретиране	49
c. Прилагане на правилото за четирите месеца по отношение на условията на задържане.....	50
d. Прилагане на правилото за четирите месеца в случай на многократни периоди на задържане по член 5 § 3 от Конвенцията	51
C. Анонимна жалба.....	51
1. Анонимна жалба	52
2. Неанонимна жалба.....	52
D. Еднакво по същество дело	53
1. Еднакво по същество дело на вече разгледано от Съда.....	53

2. Еднакво по същество с дело, предмет на друга процедура на международно разглеждане или решаване на спорове.....	54
a. Преценката за сходство между делата.....	54
b. Концепцията за „друга процедура на международно разглеждане или решаване на спорове“.....	55
E. Злоупотреба с правото на жалба.....	56
1. Обща дефиниция.....	56
2. Подвеждане на съда.....	56
3. Обиден език.....	57
4. Нарушение на принципа за поверителност на процедурата за приятелско споразумение.....	58
5. Явно злонамерена или лишена от реална цел жалба.....	59
6. Други случаи.....	59
7. Подход, който да следва да възприеме ответното правителство.....	60

II. Основания за недопустимост, отнасящи се до юрисдикцията на Съда..... 61

A. Несъвместимост <i>ratione personae</i>	61
1. Принципи.....	61
2. Юрисдикция.....	62
3. Отговорност и вменяване на твърдяно нарушение.....	65
4. Въпроси, засягащи възможната отговорност на държавите – страни по Конвенцията, поради действия или бездействия, свързани с членството им в международна организация.....	66
B. Несъвместимост <i>ratione loci</i>	68
1. Принципи.....	68
2. Специфични случаи.....	69
C. Несъвместимост <i>ratione temporis</i>	69
1. Общи принципи.....	69
2. Прилагане на тези принципи.....	70
a. Решаваща дата по отношение на ратификацията на Конвенцията или на приемане на юрисдикцията на институциите по Конвенцията.....	70
b. Факти, настъпили непосредствено преди или след влизане в сила или извършване на декларация.....	70
3. Особени ситуации.....	72
a. Продължаващи нарушения.....	72
b. „Продължаващо“ процесуално задължение за разследване на изчезването на лица, възникнало преди решаващата дата.....	72

c. Процесуалното задължение по член 2 за разследване на смъртни случаи: производства относно факти извън времевата компетентност на Съда	73
d. Обсъждане на предшестващи факти.....	74
e. Висящи производства или продължаващи задържания.....	74
f. Право на обезщетение поради неправилно осъждане	74
g. Право на всеки да не бъде съден или наказван два пъти за едно и също престъпление	74
D. Несъвместимост <i>ratione materiae</i>	74
III. Недопустимост по същество.....	78
A. Явно необоснована	78
1. Обща уводна част	78
2. “Четвърта инстанция”	79
3. Явна или несъмнена липса на нарушение	81
a. Липса на данни за произволност или несправедливост	81
b. Липса на данни за непропорционалност между целите и средствата	81
c. Други сравнително ясни материалноправни въпроси.....	83
4. Необосновани оплаквания: липса на доказателства.....	83
5. Объркани или абсурдни оплаквания.....	84
B. Липса на значителна вреда.....	84
1. Произход на новия критерий.....	85
2. Обхват.....	85
3. Дали жалбоподателят е претърпял значителна вреда	86
a. Липса на значителна финансова вреда	87
b. Значителна финансова вреда	89
c. Липса на значителна нефинансова вреда	89
d. Значителна нефинансова вреда	91
4. Защитната клауза: Изисква ли зачитането на правата на човека разглеждане на делото по същество?.....	93
Списък с цитирани дела	96

Бележка към читателите

Това практическо ръководство е част от поредицата ръководства по Конвенцията, публикувани от Европейския съд по правата на човека (наричан по-долу „Съдът“, „Европейският съд“ или „Съдът в Страсбург“), за да информира практикуващите юристи и по-специално адвокатите, натоварени да представляват жалбоподателите пред Съда, относно условията за допустимост на индивидуалните жалби. Настоящото ръководство има за цел да представи по-ясна и по-подробна картина на условията за допустимост с оглед, първо, да намали, доколкото е възможно, броя на жалбите, за които няма изглед да се стигне до произнасяне по същество, и, второ, да гарантира, че тези жалби, които изискват разглеждане по същество, са преминали теста за допустимост.

Следователно това ръководство не претендира да бъде изчерпателно и ще се концентрира върху най-често срещаните сценарии. Цитираната практика е подбрана измежду водещите, основните и/или скоростни решения по допустимост и по същество.*

Решенията на Съда служат не само за решаване на делата, заведени пред него, но, по-общо, за изясняване, защита и развитие на правилата, установени от Конвенцията, като по този начин допринасят за това държавите да спазват ангажиментите, поети от тях като договарящи се страни (*Ireland v. the United Kingdom*, § 154, 18 януари 1978 г., Серия А № 25, и, по-скорошно, *Jeronovičs v. Latvia* [GC], № 44898/10, § 109, 5 юли 2016 г.).

По този начин мисията на системата, създадена от Конвенцията, е да определя въпроси на обществения ред от общ интерес, като по този начин се повишават стандартите за защита на правата на човека и се разширява практиката по правата на човека в общността на държавите от Конвенцията (*Konstantin Markin v. Russia* [GC], § 89, № 30078/06, ЕСПЧ 2012). Всъщност Съдът подчертава ролята на Конвенцията като „конституционен инструмент за европейския обществен ред“ в областта на правата на човека (*Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], № 45036/98, § 156, ЕСПЧ 2005-VI, и по-скорошното, *N.D. and N.T. v. Spain* [GC], № 8675/15 и 8697/15, § 110, 13 февруари 2020 г.).

С Протокол № 15 към Конвенцията принципът на субсидиарността е включен в Преамбюла на Конвенцията. Този принцип "налага споделена отговорност между държавите - страни по Конвенцията, и Съда" по отношение на защитата на правата на човека, а националните органи и съдилища трябва да тълкуват и прилагат вътрешното право по начин, който прави пълноправни правата и свободите, закрепени в Конвенцията и протоколите към нея (*Grzeđa v. Poland* [GC], § 324).

Това ръководство съдържа препратки към ключови думи за всеки цитиран член от Конвенцията и допълнителните протоколи към нея. Правните въпроси, разглеждани във всяко отделно дело, са обобщени в [Списък с ключови думи](#), избрани от терминологичен речник, взети (в повечето случаи) директно от текста на Конвенцията и протоколите към нея.

[Базата данни HUDOC](#) с практиката на Съда позволява да се извършва търсене по ключова дума. Търсенето с тези ключови думи позволява да се намерят група документи с подобно правно съдържание (аргументацията и заключенията на Съда по всяко отделно дело са обобщени чрез ключови думи). Ключови думи за отделно дело могат да бъдат намерени, като се натисне върху етикета „Подробности за случая“ в HUDOC. За допълнителна информация относно базата данни HUDOC и ключовите думи, моля, вижте [HUDOC ръководството за потребителя](#).

---

* Цитираната практика може да бъде на един или на двата официални езика (английски и френски) на Съда и на Европейската комисия по правата на човека. Освен ако не е посочено друго, всички препратки са към решение по същество, постановено от състава на Съда. Съкращението “(dec)” показва, че цитирането е на решение по допустимост на Съда, а “[GC]”, че делото е разгледано от голямата камара. Съдебни решения на камарата, които не са били окончателни при публикуването на тази актуализация, са отбелязани със звездичка (*).

Въведение

1. Системата за защита на основните права и свободи, установена от Европейската конвенция за правата на човека („Конвенцията“), се основава на принципа на субсидиарността. Значението на този принцип е утвърдено с приемането и влизането в сила на [Протокол № 15](#) към Конвенцията, който въведе изрична препратка към него в преамбюла на Конвенцията. Задачата да се осигури прилагането на Конвенцията е поставена преди всичко на държавите - страни по нея; Европейският съд по правата на човека („Съдът“) трябва да се намесва едва тогава, когато държавите не са съумели да изпълнят своите задължения.

Надзорът от страна на Съда в Страсбург се задейства основно чрез индивидуалната жалба, която може да бъде подадена от всяко физическо лице или неправителствена организация, попадащи под юрисдикцията на дадена държава - страна по Конвенцията. Ето защо съвкупността от потенциални жалбоподатели е много широка: в добавка към 800-те милиона жители на голяма Европа и гражданите на други държави, живеещи или транзитно пребиваващи през нея, съществуват милиони сдружения, фондации, политически партии, компании и други подобни (без да споменаваме лицата, които попадат под юрисдикцията на държавите – страни по Конвенцията, поради екстра-териториални действия, извършени от тези държави отвъд техните граници).

Като последица от най-разнообразни фактори, от доста години насам Съдът е затрупван от индивидуални жалби (64 100 са висящите жалби към 31 януари 2021 г.). Преобладаващата част от тях обаче биват отхвърляни, без да бъдат разглеждани по същество, поради неспазването на някой от критериите за допустимост, предвидени в Конвенцията. Например през 2020 г. от 39 190 жалби, отхвърлени от Съда, 37 289 са били обявени за недопустими или заличени от списъка с дела. Тази ситуация е притеснителна поради две причини. Първо, тъй като Съдът е длъжен да отговори на всяка жалба, той бива възпрепятстван да разгледа в разумни срокове онези казуси, които заслужават разглеждане по същество, а от това обществеността няма никаква реална полза. Второ, претенциите на десетки хиляди жалбоподатели биват отхвърляни.

2. Държавите – страни по Конвенцията, както и Съдът и неговата регистратура, постоянно търсят начини да решат този проблем и да осигурят ефективно правораздаване. Една от най-показателните мерки бе приемането на [Протокол № 14](#) към Конвенцията. Той, между другото, предвиди възможност занапред жалбите, които са явно недопустими, да се разглеждат еднолично от съдия, подпомаган от докладчици, които не са съдии, вместо от състав от трима съдии. Протокол № 14, който влезе в сила на 1 юни 2010 г., въведе и нов критерий за допустимост, отнасящ се до степента на претърпените от жалбоподателя неблагоприятни последици, с цел да не се поощрява подаването на жалби от лица, които не са понесли такива последици в значителна степен.

На 19 февруари 2010 г. представители на 47-те страни – членки на Съвета на Европа, всичките обвързани от Конвенцията, се срещнаха в гр. Интерлакен, Швейцария, за да обсъдят бъдещето на Съда и по-специално претовареността с дела, произтичаща от огромния брой недопустими жалби. С [тържествена декларация](#), те потвърдиха отново централната роля на Съда в европейската система за защита на основните права и свободи и поеа ангажимента да повишат неговата ефективност, като запазят принципа на индивидуалната жалба.

Необходимостта от гарантиране на жизнеспособността на механизма на Конвенцията в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план е допълнително подчертана в декларациите, приети на следващите конференции в [Измир](#), [Брайтън](#), [Брюксел](#) и [Копенхаген](#), проведени съответно през 2011 г., 2012 г., 2015 г. и 2018 г. Конференцията в Брайтън доведе до приемането на [Протокол № 15](#) към Конвенцията, който освен че вмъкна препратка към принципа на субсидиарност и доктрината на свободата на преценка в преамбюла на Конвенцията, намалява от шест на четири месеца времето след окончателно национално решение, в рамките на което трябва да се подаде жалба в Съда.

3. Идеята да се предостави на потенциалните жалбоподатели всеобхватна и обективна информация за процедурата по подаването на жалби и за критериите за допустимост е изрично формулирана в пункт С-6 (а) и (б) от *Декларацията от Интерлакен*. Настоящото практическо ръководство върху условията за допустимост на индивидуалните жалби трябва да се разглежда в същия контекст. То е съставено така, че да представи по-ясна и по-подробна картина на условията за допустимост с оглед на това, най-напред да се намали, доколкото е възможно, броят на жалбите, които нямат изгледи да доведат до решение по същество и, на второ място, да се осигури успешното преминаване на първоначалния тест за допустимост на онези жалби, които заслужават да бъдат разгледани по същество. Понастоящем в повечето случаи, когато този тест е преминал, допустимостта и основателността се разглеждат едновременно, а това опростява и ускорява процедурата.

Този документ е предназначен главно за практикуващите юристи и по-специално за адвокатите, които биха могли да бъдат натоварени да представляват жалбоподатели пред Съда.

Всички критерии за допустимост, уредени в член 34 (индивидуални жалби) и член 35 (критерии за допустимост) от Конвенцията, са разгледани в светлината на практиката на Съда. Естествено, някои понятия, като четиримесечния срок или, в по-малка степен, изчерпването на вътрешноправните средства за защита, се дефинират по-лесно от други, като например понятието „явна неоснователност“, което може да се анализира почти *ad infinitum*, или пък юрисдикцията на Съда *ratione materiae* или *ratione personae*. Освен това, жалбоподателите се позовават на някои членове от Конвенцията по-често, отколкото на други, а някои държави не са ратифицирали всички допълнителни протоколи към Конвенцията; има и държави, които са направили резерви по отношение на обхвата на някои разпоредби. Следователно това ръководство не претендира да бъде изчерпателно и ще се концентрира върху най-често срещаните сценарии. Въпреки че ще се съсредоточи върху дела, възникнали по индивидуални жалби (подадени съгласно член 34 от Конвенцията), ще бъде препратено и към определени решения по същество и по допустимост, постановени по междудържавни дела (подадени съгласно член 33 от Конвенцията¹), доколкото са от значение за индивидуалните жалби.

4. Ръководството е подготвено от Дирекцията на юрисконсулта на Съда и изложеното в него тълкуване на критериите за допустимост по никакъв начин не обвързва Съда. То редовно ще бъде актуализирано. Разпространено е във версии на английски и френски език и ще бъде преведено на някои други езици, като приоритет ще бъде даден на официалните езици на онези държави, срещу които са подадени най-много жалби.

5. След като дефинира понятията „индивидуална жалба“ и „качество на „жертва“, ръководството ще разгледа процедурните основания за недопустимост (**част I**), основанията, отнасящи се до юрисдикцията на Съда (**част II**) и тези, отнасящи се до гледането на делото по същество (**част III**)².

---

¹ Не всички критерии за допустимост, посочени в член 35 от Конвенцията, са приложими за междудържавните жалби, подадени съгласно член 33 от Конвенцията (see *Slovenia v. Croatia* [GC] (dec.), §§ 40-44). Междудържавните жалби изискват различен подход по отношение на допустимостта.

² За ясна представа относно различните етапи на процедурата, чрез която Съдът разглежда жалба, вижте страницата „*Администриране на дела*“ на уебсайта на Съда (www.echr.coe.int – The Court – How the Court works), и по-специално схемата „*Живот на една жалба*“.

А. Индивидуална жалба

Член 34 от Конвенцията – Индивидуални жалби

„Съдът може да получава жалби от всяко лице, неправителствена организация или група лица, които твърдят, че са жертва на нарушение от една от високодоговарящите страни на правата, посочени в Конвенцията или Протоколите към нея...“

HUDOC ключови думи

Петиция (34) – Ответна държава-страна (34) – Лице (34) – Неправителствена организация (34) – Група лица (34) – Жертва (34) – *Actio popularis* (34) – *Locus standi* (34)

1. Цел на разпоредбата

6. Член 34, гарантиращ правото на индивидуална жалба, предоставя на лицата едно реално право да предприемат правни действия на международно ниво. Правилото е и една от основните гаранции за ефективност на системата на Конвенцията – един от „ключовите компоненти на механизма“ за защита на човешките права (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [GC], §§ 100 и 122; *Loizidou v. Turkey* (предварителни възражения), § 70).

7. Разглеждана като жив механизъм, Конвенцията трябва да се тълкува в светлината на условията на днешния ден. По този въпрос практиката е добре установена и се прилага и към процедурните разпоредби, какъвто е член 34 (пак там, § 71).

8. За да се позове на член 34 от Конвенцията, жалбоподателят трябва да отговаря на две условия: той или тя трябва да попада в една от категориите жалбоподатели, посочени в член 34, и трябва да може да аргументира, че той или тя е жертва на нарушение на Конвенцията (*Vallianatos and Others v. Greece* [GC], § 47).

2. Категории жалбоподатели

а. Физически лица

9. Всяко лице може да се позове на защитата на Конвенцията срещу дадена държава - членка, когато твърдяното нарушение е извършено в рамките на юрисдикцията на съответната държава по смисъла на член 1 от Конвенцията (*Van der Tang v. Spain*, § 53), независимо от националност, местоживеене, семейно и друго положение или дееспособност. За майка, лишена от родителски права, виж *Scozzari and Giunta v. Italy* [GC], § 138; за непълнолетни, виж *A. v. the United Kingdom*; за лице, лишено от правоспособност, без съгласието на неговия настойник, виж *Zehentner v. Austria*, §§ 39 и следващи.

10. Жалбите могат да бъдат предявени само от живи лица или от тяхно име; починало лице не може да подаде жалба (*Aizpurua Ortiz and Others v. Spain*, § 30; *Dvořáček and Dvořáčková v. Slovakia*, § 41).

б. Юридически лица

11. Юридическо лице, което твърди, че е жертва на нарушение от страна на някоя от високодоговарящите държави, на правата, провъзгласени в Конвенцията или протоколите към нея, може да подаде жалба пред Съда само ако представлява „неправителствена организация“ по смисъла на член 34 от Конвенцията.

12. Терминът „правителствени организации“, за разлика от „неправителствени организации“ по смисъла на член 34, се отнася не само за централните органи на държавата, но и за децентрализирани органи, които упражняват „публични функции“, независимо от тяхната автономност *vis-à-vis* централните органи; това се отнася по същия начин и до местните власти (*Radio France and Others v. France* (dec), § 26), община (*Ayuntamiento de Mula v. Spain* (dec)), или част от община, която участва в упражняването на публична власт (*Municipal Section of Antilly v. France* (dec)), като никоя от тях няма право да подаде жалба, въз основа на член 34 (виж също *Döşemealtı Belediyesi v. Turkey* (dec)). Държава, която не е страна по Конвенцията, не може да бъде квалифицирана като „неправителствена организация“ и следователно няма право да завежда дело пред Съда съгласно член 34 (*Democratic Republic of the Congo v. Belgium* (dec), §§ 13-21).

13. Категорията „правителствена организация“ включва юридически лица, които участват в упражняването на държавна власт или извършват обществени услуги под контрола на държавата (*JKP Vodovod Kraljevo v. Serbia* (dec.), §§ 23-28, относно ВиК дружество, създадено от общината; *İhsan Dođramacı Bilkent Üniversitesi v. Turkey* (dec), §§ 35-47, относно университет, създаден от фондация). Частният характер на деянието, във връзка с което е оплакването, е неотносим в това отношение (§ 38).

14. За да се определи дали дадено юридическо лице, различно от местната власт, попада в тази категория, трябва да се вземе под внимание неговото правно положение и, при необходимост, правата, които то му дава, естеството на извършваната дейност и контекста, в който тя се осъществява, както и степента на независимост спрямо политическите органи (*Radio France and Others v. France* (dec), § 26; *Kotov v. Russia* [GC], § 93; *Slovenia v. Croatia* [GC] (dec), § 61). За публично-правни субекти, които не упражняват каквато и да било държавна власт или оператори, излъчващи обществени програми, виж *The Holy Monasteries v. Greece*, § 49; *Radio France and Others v. France* (dec), §§ 24-26; *Österreichischer Rundfunk v. Austria*, §§ 46-53; *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft and publisuisse SA v. Switzerland*, §§ 46-48. За дружества-държавна собственост, които се ползват с достатъчна институционална и оперативна самостоятелност от държавата, виж *Islamic Republic of Iran Shipping Lines v. Turkey*, §§ 80-81; *Ukraine-Tyumen v. Ukraine*, §§ 25-28; *Unédic v. France*, §§ 48-59; и, обратно, *Zastava It Turs v. Serbia* (dec); *State Holding Company Luganskvugillya v. Ukraine* (dec); виж също *Transpetrol, a.s., v. Slovakia* (dec). Що се отнася до дружествата, Съдът счита едно дружество за „неправителствено“ за целите на член 34, когато то се урежда основно от дружественото право, не се ползва с никакви управленски или други правомощия извън тези, предоставени от обикновеното частно право в упражняване на дейността си, и е под юрисдикцията на обикновените, а не на административните съдилища. Съдът отчита още факта, че дружество жалбоподател е извършвало търговски дейности и не е имало нито роля на обществена служба, нито монопол в конкурентен сектор (*Slovenia v. Croatia* [GC] (dec), §§ 62-63, и препратките там).

15. Съдът пояснява, че член 33 от Конвенцията (междудържавни жалби) не позволява на правителство-жалбоподател да защити правата на юридическо лице, което не може да се определи като „неправителствена организация“ и следователно няма право да подава индивидуална жалба по член 34 (*Slovenia v. Croatia* [GC] (dec), §§ 60-70 and 76-79, относно банка, собственост на държавата-жалбоподател). Вземайки предвид специфичния характер на Конвенцията като договор за правата на човека и припомняйки, че дори в междудържавни дела физическото лице е това, което е главно „засегнато“ от нарушение на Конвенцията, Съдът потвърждава, че само лица, групи лица и правни субекти, които се определят като „неправителствени организации“, могат да бъдат носители на права по Конвенцията, но не и договаряща държава или някое юридическо лице, принадлежащо към нея (*нак там*, § 66).

с. Група лица

16. Жалба може да бъде подадена от група физически лица. Местните власти или други държавни органи обаче не могат да подават жалби чрез лицата, които ги съставляват или ги

представяват, отнасящи се до деяния, наказуеми от държавата, към която тези власти се числят и от името на която упражняват публична власт (*Demirbaş and Others v. Turkey* (dec)). За разлика от това, група депутати от регионален парламент може да се счита за „група от лица“ (вместо правителствена организация), когато се оплакват от спиране на пленарно заседание на парламента на автономна общност. В такъв случай правата и свободите, на които се позовават жалбоподателите, се отнасят индивидуално за тях и не се приписват на парламента като институция (*Forcadell i Lluís and Others v. Spain* (dec)).

3. Качество „жертва“

17. Съдът неизменно посочва по делата, че Конвенцията не предвижда за институцията *actio popularis* и че неговата задача обикновено не е да преразгледа релевантното право и практика *in abstracto*, а да определи дали начинът, по който те са били приложени или засегнали жалбоподателя, е довел до нарушение на Конвенцията (например, *Roman Zakharov v. Russia* [GC], § 164).

а. Понятие за „жертва“

18. Думата „жертва“, в контекста на член 34 от Конвенцията, обозначава лицето или лицата, пряко или косвено засегнати от твърдяното нарушение. Следователно член 34 се отнася не само до пряката жертва или жертви на твърдяното нарушение, но също и до всички косвени жертви, на които нарушението би причинило вреда или които биха имали основателен или личен интерес то да бъде прекратено (*Vallianatos and Others v. Greece* [GC], § 47). Понятието „жертва“ се тълкува автономно и независимо от националните разпоредби, като например такива, които се отнасят до интерес или дееспособност да се предприемат действия (*Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, § 35), въпреки че Съдът следва да вземе под внимание факта, че жалбоподателят е бил страна във вътрешното производство (*Aksu v. Turkey* [GC], § 52; *Micallef v. Malta* [GC], § 48; *Bursa Barosu Başkanlığı and Others v. Turkey*, §§ 109-117). Това не предполага наличието на вреда (*Brumărescu v. Romania* [GC], § 50) и дори акт с временно правно действие може да бъде достатъчен (*Monnat v. Switzerland*, § 33).

19. Тълкуването на понятието „жертва“ подлежи на развитие в светлината на условията на съвременното общество и трябва да се прилага без излишен формализъм (пак там, §§ 30-33; *Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, § 38; *Stukus and Others v. Poland*, § 35; *Ziętal v. Poland*, §§ 54-59). Съдът е приел, че въпросът за това дали жалбоподателят има качество на жертва може да бъде свързан със съществуването на делото (*Siliadin v. France*, § 63; *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [GC], § 111). Съдът може да разгледа въпроса дали е налице положение на жертва и *locus standi ex officio*, тъй като се отнася до въпрос, който попада в юрисдикцията на Съда (*Buzadji v. the Republic of Moldova* [GC], § 70; *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* [GC], § 93; *Unifaun Theatre Productions Limited and Others v. Malta*, §§ 63-66; *Jakovljević v. Serbia* (dec), § 29).

20. Разпределението на тежестта на доказване е неразривно свързано със спецификата на фактите, естеството на направеното твърдение и заложеното по Конвенцията право (*N.D. and N.T. v. Spain* [GC], §§ 83-88).

б. Пряка жертва

21. За да може да подаде жалба по смисъла на член 34, жалбоподателят трябва да може да докаже, че е бил „пряко засегнат“ от обжалваната мярка (*Tănase v. Moldova* [GC], § 104; *Burden v. the United Kingdom* [GC], § 33; *Lambert and Others v. France* [GC], § 89). Това е необходимо, за да се задвижи защитният механизъм на Конвенцията (*Hristozov and Others v. Bulgaria*, § 73), въпреки че този критерий не трябва да се прилага строго, механично или без съответната гъвкавост по време на производството (*Micallef v. Malta* [GC], § 45; *Karner v. Austria*, § 25; *Aksu v. Turkey* [GC], § 51). Например, едно лице не може да се оплаква от нарушаване на правата му в производство,

в което не е било страна (*Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy* [GC], § 92). Въпреки това, по делото *Margulev v. Russia*, Съдът счита, че жалбоподателят е пряка жертва на производство за клевета, въпреки че е конституиран само като трета страна в производството. Въпреки че вътрешното право предоставя качество на страна в производството, при които „съдебният акт може да засегне правата и задълженията на третата страна спрямо тъжителя и подсъдимия“, Съдът счита, че националните съдилища мълчаливо са приели, че правата на жалбоподателя може да са били засегнати от изхода на производството за клевета (§ 36). По делото *Mukhin v. Russia*, Съдът признава, че главният редактор на вестник може да твърди, че е жертва на решенията на националните съдилища, с които този вестник е лишен от статута си на медия и е отменен актът, удостоверяващ регистрацията му (§§ 158-160). Освен това, при някои специфични обстоятелства, преки жертви, които не са участвали във вътрешното производство, са били приети като жалбоподатели пред Съда (*Beizaras and Levickas v. Lithuania*, §§ 78-81). Следователно легитимацията във вътрешното производство не е решаваща, тъй като понятието „жертва“ се тълкува автономно в системата на Конвенцията (виж например, *Kalfagiannis and Pospert v. Greece* (dec), §§ 44-48, относно финансов администратор на оператор на обществени емисии, чието качество на жертва е прието от националните съдилища, но не и от Съда).

22. Освен това, в съответствие с практиката на Съда и с член 34 от Конвенцията, жалби могат да се подават само от или от името на лица, които са живи (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], § 96). Въпреки това, могат да възникнат особени съображения в случай на жертви на предполагаеми нарушения на членове 2, 3 и 8 от страна на националните органи. Жалби, подадени от физически лица или сдружения от името на жертвата(ите), въпреки че не е представена валидна форма на пълномощие, по този начин са били обявени за допустими (§§ 103-114).³

с. Непряка жертва

23. Ако твърдяната жертва на нарушението е починала преди подаването на жалбата, налице е възможността лице със съответен правен интерес, каквото е близък роднина, да подаде жалба, повдигаща оплаквания, свързани със смъртта или изчезване на нейния или неговия роднина (*Varnava and Others v. Turkey* [GC], § 112). Това се дължи на особената ситуация с оглед естеството на твърдяното нарушение и съображенията за ефективното прилагане на една от най-фундаменталните разпоредби в системата на Конвенцията (*Fairfield v. the United Kingdom* (dec)).

24. В такива случаи Съдът приема, че близки членове на семейството, например родители на лице, за чиято смърт или изчезване се твърди, че ангажира отговорността на държавата, могат да твърдят, че са непреки жертви на нарушение на член 2, като въпросът дали те са законни наследници на починалия не е релевантен (*Van Colle v. the United Kingdom*, § 86; *Tsalikidis and Others v. Greece*, § 64; *Kotilainen and Others v. Finland*, §§ 51-52).

25. Близките роднини също могат да предявят други оплаквания по силата на член 3 и член 5 от Конвенцията от името на починали или изчезнали роднини, при условие че твърдяното нарушение е тясно свързано със смъртта или изчезването, което поражда въпроси по член 2. Например, вижте *Khayrullina v. Russia*, §§ 91-92 и §§ 100-107, относно легитимацията на близкия роднина да подаде жалба съгласно член 5 § 1 и член 5 § 5. Същата логика може да бъде приложена към жалба по член 6, ако дадено лице е починало по време на наказателно производство срещу него или нея и ако смъртта е настъпила при обстоятелства, ангажиращи отговорността на държавата (*Magnitskiy and Others v. Russia*, §§ 278-279).

26. За брачни партньори, виж *McCann and Others v. the United Kingdom*, *Salman v. Turkey* [GC]; за партньори без сключен брак, виж *Velikova v. Bulgaria* (dec); за родители, виж *Ramsahai and Others v. the Netherlands* [GC], *Giuliani and Gaggio v. Italy* [GC]; за братя и сестри, виж *Andronicou*

---

3. Виж раздел Представителство.

and Constantinou v. Cyprus; за деца, виж *McKerr v. the United Kingdom*; за племенници, виж *Yaşa v. Turkey*; обратно, за разведен партньор, за който не се счита, че има достатъчна връзка с починалия си бивш съпруг, виж *Trivkanović v. Croatia*, §§ 49-50; за чичо и първи братовчед виж *Fabris and Parziale v. Italy*, §§ 37-41 и обобщение на съдебната практика. По отношение на изчезнали лица след инцидент с лодка, чиито тела не са открити, Съдът приема, че близкият роднина може да подаде жалба по член 2, по-специално когато държавата не е открила всички жертви и дори не е успяла да идентифицира всички открити (*Randelović and Others v. Montenegro*, § 85).

27. В случаите, когато твърдяното нарушение на Конвенцията не е тясно свързано със смъртта или изчезването на пряка жертва, подходът на Съда е по-рестриктивен (*Karpylenko v. Ukraine*, § 104, *A and B v. Croatia*, §§ 88-91). Съдът обикновено отказва да признае легитимацията на друго лице, освен ако това лице би могло, по изключение, да демонстрира личен интерес (*Nassau Verzekering Maatschappij N.V. v. the Netherlands* (dec), § 20). Вижте например, *Sanles Sanles v. Spain* (dec), относно забраната за асистирано самоубийство в твърдяно нарушение на членове 2, 3, 5, 8, 9 и 14 и където Съдът е приел, че правата, претендирани от жалбоподателката, която е снаха и законен наследник на починалия, попадат в категорията на непрехвърлимите права и че поради това не може да претендира от името на покойния си зет, че е жертва на нарушение; виж член 8, *Petithory Lanzmann v. France* (dec), § 16, където Съдът намира, че съдбата на гаметите, депозирани от дадено лице, и желанието му те да бъдат използвани след смъртта му, се отнасят до правото на лицето да реши как и кога желае да стане родител и че това право попада в категорията на непрехвърлимите права; виж също *Biç and Others v. Turkey* (dec) (относно жалби по членове 5 и 6); *Fairfield v. the United Kingdom* (dec) (относно жалби по членове 9 и 10); *Rõigas v. Estonia*, § 127, и *Jakovljević v. Serbia* (dec), §§ 29-30 (свързано с жалби по член 8).

28. Що се отнася до жалби за малтретиране на починали роднини по член 3 от Конвенцията, Съдът е приел *locus standi* на жалбоподателите в случаи, когато малтретирането е било тясно свързано със смъртта или изчезването на техните роднини (*Karpylenko v. Ukraine*, § 105; *Dzidzava v. Russia*, § 46). Съдът също така потвърди, че може да признае легитимацията на жалбоподателите, които се оплакват от малтретиране на техен покоен роднина, ако жалбоподателите демонстрират или силен морален интерес, освен обикновения имуществен интерес от изхода на вътрешното производство, или други непреодолими причини, като важен общ интерес, който изисква разглеждането на техния случай (*Boacă and Others v. Romania*, § 46; *Karpylenko v. Ukraine*, § 106; виж също *Stepanian v. Romania*, §§ 40-41; *Selami and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, §§ 58-65).

29. В случаите, в които на близки роднини е предоставено качество на жертва, което им позволява да подадат жалба по отношение на оплаквания, например по членове 5, 6 или 8, Съдът е взел предвид това дали те имат морален интерес починалото лице да бъде оневинено (*Nölkenbockhoff v. Germany*, § 33; *Grădinar v. Moldova*, §§ 95 и 97-98; *Akbay and Others v. Germany*, §§ 73, 80-82) или да защитят собствената си репутация и тази на семейството си (*Brudnicka and Others v. Poland*, §§ 27-31; *Armonienė v. Lithuania*, § 29; *Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain*, §§ 31-33), или дали са демонстрирали материален интерес, който се дължи на пряко въздействие върху техните имуществени права (*Nölkenbockhoff v. Germany*, § 33; *Grădinar v. Moldova*, § 97; *Micallef v. Malta* [GC], § 48; *Akbay and Others v. Germany*, §§ 74, 83-85). Наличието на общозначим интерес, който налага да се пристъпи към разглеждането на жалбите, също се взема под внимание (*Micallef v. Malta* [GC], §§ 46 и 50; виж също *Biç and Others v. Turkey* (dec), §§ 22-23; *Akbay and Others v. Germany*, §§ 76, 86-88).

30. Установено е, че участието на жалбоподателя в националното производство е само един от релевантните критерии (*Nölkenbockhoff v. Germany*, § 33; *Micallef v. Malta* [GC], §§ 48-49; *Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain*, § 31; *Grădinar v. Moldova*, §§ 98-99; виж също *Kaburov v. Bulgaria* (dec), §§ 57-58, където Съдът намира, че по дело, свързано с прехвърляне на права по член 3 от Конвенцията, жалбоподателят, при липса на морален интерес от изхода на производството или на друга основателна причина, не може да се счита за жертва единствено

поради това, че националното законодателство е допуснало да се присъедини към деликтното производство като наследник на покойния г-н Кабуров; виж също *Nassau Verzekering Maatschappij N.V. v. the Netherlands* (dec), където твърдението на дружеството на жалбоподателя, че има качество на жертва в резултат на придобиване на жалба по Конвенцията чрез акт на прехвърляне на права, е отхвърлено от Съда).

31. Съдът обикновено разглежда горните критерии кумулативно и преценява дали близки роднини имат право да подадат жалба, като се вземат предвид всички обстоятелства по делото (*Akbay and Others v. Germany*, §§ 77 и 89).

32. В допълнение към качеството си на „непреки жертви“, членовете на семейството могат да бъдат и „преки жертви“ на третиране, противоречащо на член 3 от Конвенцията, поради страданията, произтичащи от сериозни нарушения на правата на човека, засягащи техните роднини (виж съответните критерии в *Janowiec and Others v. Russia* [GC], §§ 177-181, и *Selami and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, §§ 54-56).

33. Близки роднини могат, при определени обстоятелства, да твърдят че са непреки жертви на нарушение, засягащо пряко жив роднина. Например, една майка може да претендира за качество на непряка жертва по отношение на предполагаема дискриминация, засягаща нейното дете с увреждания, доколкото в допълнение към грижите, които тя е предоставила, е инициирала вътрешното производство в качеството си на законен представител на дъщеря си, която не е способна да разбира (*Belli and Arquier-Martinez v. Switzerland*, § 97).

34. По отношение на жалбите, свързани с дружества (*Agrotexim and Others v. Greece*, §§ 64-71), Съдът счита, че дадено лице не може да претендира нарушение на правата му в производство, по което той или тя не е страна, дори и ако той или тя е бил/а акционер и/или управител на дружество, което е страна по делото (*Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy* [GC], §§ 92-93).

Когато става въпрос за дела, заведени от акционери на дружество (по-специално по член 1 от Протокол № 1), Съдът намира за решаващо да се направи разграничение между жалби, подадени от акционери относно мерки, засягащи правата им като акционери, и тези относно действия, засягащи дружества, в които притежават акции (*Agrotexim and Others v. Greece*, §§ 65-66; *Albert and Others v. Hungary* [GC], § 122). В първата група самите акционери могат да се считат за жертви по смисъла на член 34 от Конвенцията (виж *Olczak v. Poland* (dec), §§ 57-62; *Albert and Others v. Hungary* [GC], §§ 126-134, и препратките там; *Project-Trade d.o.o. v. Croatia*, §§ 44-47; *Papachela and Amazon S.A. v. Greece*, §§ 37-41). По отношение на последните общият принцип е, че акционерите на дружества не могат да се разглеждат като жертви, по смисъла на член 34 от Конвенцията, на действия и мерки, засягащи техните дружества. Съдът признава, че този принцип може да бъде оправдано квалифициран в два вида ситуации, първо, когато дружеството и неговите акционери са толкова тясно идентифицирани един с друг, че е неестествено да се прави разлика между двете (виж например, *Ankarcrona v. Sweden* (dec)) и второ, ако това е оправдано от извънредни обстоятелства” (*Albert and Others v. Hungary* [GC], §§ 124, 135-145). В тази връзка пренебрегването на правосубектността на дружеството може да бъде оправдано само при „изключителни обстоятелства“, по-специално когато е ясно установено, че е невъзможно дружеството да заведе дело пред Съда от свое име. За да могат жалбоподателите да убедят Съда, че преследването им, като акционери, на въпрос, засягащ дружеството, е оправдано от такива причини, те трябва да предоставят сериозни и убедителни причини, доказващи, че е практически или ефективно невъзможно дружеството да се обърне към Съда чрез органите, създадени съгласно неговия устав, и че следователно трябва да им бъде позволено да продължат с жалбата от името на дружеството (пак там, §§ 138-145, и препратките там; вижте, за прилагане на тези принципи, §§ 159-165).

Що се отнася до положението на дружествата като „жертва“ - жалбоподатели и/или техните управители съответно, когато става въпрос за разрешения за тайно наблюдение, които не са официално издадени по отношение на дружеството, виж *Liblik and others v. Estonia*, §§ 111-112.

35. Що се отнася до неправителствените организации, Съдът не предоставя качество „жертва“ на сдружения, чиито интереси не са застрашени, дори ако интересите на техните членове – или някои от тях – могат да бъдат застрашени. Освен това, такъв статут не се предоставя на НПО, дори ако сдруженията са били създадени с единствената цел да защитават правата на предполагаемите жертви (*Nencheva and Others v. Bulgaria*, § 90 и § 93 и препратките там; виж също *Kalfagiannis and Pospert v. Greece* (dec), §§ 49-51, относно федерации на профсъюзите, представляващи служители на медиите; *Yusufeli İlçesini Güzelleştirme Yaşatma Kültür Varlıklarını Koruma Derneği v. Turkey* (dec.), §§ 42-44, относно неправителствена организация, създадена с цел да защитава жителите на район, в който се изгражда язовир, и *Genderdoc-M and M.D. v. the Republic of Moldova**, §§ 25-26, относно неправителствена организация, представляваща интересите на ЛГБТ лица. Виж, обратно, *AsDAC v. the Republic of Moldova*, §§ 21-37, относно неправителствена организация, създадена за колективно управление на правата на интелектуална собственост на нейните членове и нейното качество на жертва във връзка с жалба по член 1 от Протокол № 1 и *Communauté genevoise d'action syndicale (CGAS) v. Switzerland**, §§ 36-42, относно неправителствена организация, създадена да защитава интересите на работниците, особено в сферата на синдикалните свободи, във връзка с жалба по член 11). Все пак трябва да се отбележи, че при определени обстоятелства НПО (вместо жалбоподателите) може да участват във национални производства, защитавайки интересите на жалбоподателите. Това не лишава жалбоподателите, които не са участвали в националното производство, от качеството им на жертва (*Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, §§ 37-39; *Centre of Societies for Krishna Consciousness in Russia and Frolov v. Russia*, § 30; относно взаимовръзката между качеството жертва по член 34 и изчерпването на вътрешните средства за защита по член 35 § 1, виж също *Beizaras and Levickas v. Lithuania*, §§ 78-81; *Thibaut v. France* (dec.), §§ 26-31).

d. Потенциални жертви и *actio popularis*

36. Член 34 от Конвенцията не допуска жалби *in abstracto*, с твърдения за нарушение на Конвенцията (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], § 101 и препратките там). В някои специфични ситуации обаче Съдът приема, че даден жалбоподател може да бъде потенциална жертва. Например, когато жалбоподателят, поради поверителния характер на предвидените в закона мерки, не може да докаже, че законодателството, от което се оплаква, всъщност е било приложено спрямо него (*Klass and Others v. Germany*) или когато има заповед за експулсиране на чужд гражданин, която не е изпълнена, но изпълнението ѝ би го изложило на нарушение на член 3 от Конвенцията или нарушаване на правата му по член 8 от Конвенцията в приемащата държава (*Soering v. the United Kingdom*) или когато закон, наказващ хомосексуалните действия, е вероятно да бъде приложен към определена категория от населението, към която е принадлежал жалбоподателят (*Dudgeon v. the United Kingdom*). Съдът също така е постановил, че жалбоподател може да твърди, че е жертва на нарушение на Конвенцията, ако той или тя попада в обхвата на законодателството, позволяващо мерки за тайно наблюдение и ако жалбоподателят няма ефективни средства за защита срещу такова наблюдение (*Roman Zakharov v. Russia* [GC], §§ 173-78).

37. За да може да претендира, че е жертва в такава ситуация, жалбоподателят трябва да представи разумни и убедителни доказателства за реалната вероятност за осъществяване на нарушението, което лично би засегнало него или нея; обикновеното съмнение или предположение не е достатъчно (*Senator Lines GmbH v. fifteen member States of the European Union* (dec) [GC]); *Shortall and Others v. Ireland* (dec.)). За липсата на формална заповед за експулсиране, виж *Vijayanathan and Pusparajah v. France*, § 46; за твърдени последици от парламентарен доклад, виж *Fédération chrétienne des témoins de Jéhovah de France v. France* (dec); за твърдени последици от съдебно решение по отношение на трето лице в кома, виж *Rossi and Others v. Italy* (dec); за твърдени последици от антидопингови мерки за спортни асоциации и отделни спортни професионалисти, вж. *National federation of Sportspersons' Associations and unions (FNASS) and Others v. France*, §§ 91-103.

38. Жалбоподател не може да претендира, че е жертва в даден казус, когато той е отчасти отговорен за твърдяното нарушение (*Paşa and Erkan Erol v. Turkey*).

39. Съдът също така подчертава, че Конвенцията не предвижда възможността за инициране на *actio popularis* за тълкуване на правата, признати в нея, и не допуска лицата да се оплакват от разпоредба на националното законодателство само защото те считат, че, без да са били пряко засегнати от нея, тя може да противоречи на Конвенцията (*Aksu v. Turkey* [GC], § 50; *Burden v. the United Kingdom* [GC], § 33; *Dimitras and Others v. Greece* (dec), §§ 28-32; *Cordella and Others v. Italy*, § 100; *Kalfagiannis and Pospert v. Greece* (dec), § 46). Например, жители, които не са участвали в националните производства за отмяна на административни актове, или сдружения, които не са получили *locus standi* от националните съдилища, не могат да претендират, че са жертви на твърдяно нарушение на правото на изпълнение на съдебни решения по член 6 § 1 (*Bursa Barosu Başkanlığı and Others v. Turkey*, §§ 114-116, относно дело за околната среда; сравни с *Beizaras and Levickas v. Lithuania*, § 80). Когато жалбоподател твърди, че е нарушено правото на зачитане на личния и семейния живот поради законови ограничения за посещения от членове на семейството или други лица, за да претендира, че е жертва на твърдяното нарушение, той трябва да покаже най-малкото: а) че има роднини или други лица, с които искрено желае и се опитва да поддържа контакт, докато е задържан; и б) че е използвал правото си на посещения толкова често, колкото е разрешено от националното законодателство (*Chernenko and Others v. Russia* (dec), § 45). В контекста на член 10 от Конвенцията, самият факт, че жалбоподател вече не може да гледа или слуша програмите, излъчвани преди това от обществена радио- и телевизионна компания, спрени от правителството, не е достатъчен, за да установи положението му на жертва по отношение на правото да получава информация (*Kalfagiannis and Pospert v. Greece* (dec), §§ 46-47).

40. Допустимо е обаче едно лице да твърди, че закон нарушава неговите права, въпреки липсата на индивидуална мярка за прилагането му, ако лицето е принудено да промени поведението си под заплахата от преследване или ако той или тя попада в категория на хора, които рискуват да бъдат пряко засегнати от законодателството (*Tănase v. Moldova* [GC], § 104; *Michaud v. France*, §§ 51-52; *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [GC], § 28).

е. Загубване на качеството „жертва“

41. Основната отговорност за поправяне на всяко твърдяно нарушение на Конвенцията пада върху националните органи. Следователно въпросът дали жалбоподателят може да претендира, че е жертва на твърдяното нарушение, е от значение във всички етапи на производството пред Съда (*Scordino v. Italy (no. 1)* [GC], § 179; *Rooman v. Belgium* [GC], §§ 128-133). В тази връзка, жалбоподателят трябва да бъде в състояние да оправдае качеството си на жертва на всички етапи от производството (*Burdov v. Russia*, § 30; *Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy* [GC], § 80).

42. Въпросът за това дали дадено лице все още може да претендира, че е жертва на твърдяно нарушение на Конвенцията, по същество води до *ex post facto* разглеждане на неговата или нейната ситуация от страна на Съда (пак там, § 82).

43. Решение или мярка, благоприятни за жалбоподателя, по принцип не са достатъчни, за да лишат него или нея от качеството „жертва“ за целите на член 34 от Конвенцията, освен ако националните власти са признали, изрично или по същество нарушението на Конвенцията, и са предоставили обезщетение (*Scordino v. Italy (no. 1)* [GC], § 180; *Gäfgen v. Germany* [GC], § 115; *Nada v. Switzerland* [GC], § 128; *Blyudik v. Russia*, §§ 49-50; *Dimo Dimov and Others v. Bulgaria*, §§ 51-56; *Roth v. Germany*, §§ 75-81). Само когато тези условия са изпълнени, субсидиарният характер на защитния механизъм на Конвенцията преклудира разглеждането на жалбата (*Jensen and Rasmussen v. Denmark* (dec); *Albayrak v. Turkey*, § 32; *Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)* [GC], §§ 217-223).

44. Жалбоподателят ще остане жертва, ако властите не са признали, изрично или по същество, че е налице нарушение на правата му (*Albayrak v. Turkey*, § 33; *Jensen v. Denmark* (dec)) дори и ако той получи някаква компенсация (*Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy* [GC], § 88).

45. Освен това полученото обезщетение трябва да е подходящо и удовлетворително. Това ще зависи от всички обстоятелства по случая, като от особено значение е естеството на въпросното нарушение на Конвенцията (*Gäfgen v. Germany* [GC], § 116; *Bivolaru v. Romania* (no. 2), § 170).

46. Например, в случай на умишлено малтретиране от държавни служители в нарушение на член 3, Съдът многократно намира, че са необходими две мерки, за да се осигури достатъчно обезщетение. Първо, държавните органи трябва да са провели задълбочено и ефективно разследване, което може да доведе до идентифициране и наказание на отговорните лица. Второ, когато е подходящо, се изисква присъждане на обезщетение на жалбоподателя или най-малкото възможност за търсене и получаване на обезщетение за щетите, които жалбоподателят е претърпял в резултат на малтретирането (*Gäfgen v. Germany* [GC], §§ 116-118).

47. В случай на умишлено малтретиране от държавни служители, нарушението на член 3 не може да бъде отстранено само чрез присъждане на обезщетение на жертвата (*нак там*, § 119; *Shmorgunov and Others v. Ukraine*, §§ 397-401). Тези принципи са приложими не само за дела на малтретиране от държавни служители, но и за дела на малтретиране, извършено от частни физически лица (*Beganović v. Croatia*, § 56; *Škorjanec v. Croatia*, § 47). По-специално, в случаите на домашно насилие и/или насилие, основано на пола, признаването на нарушение може да означава необходимост от провеждане на смислено разследване на реакцията на правоприлагащите органи и тяхното бездействие по оплакванията на жертвата, които може да са били мотивирани от дискриминация, основана на пола (*A. and B. v. Georgia*, § 44).

48. Когато националните съдилища предоставят подходящо и достатъчно обезщетение за предполагаемо нарушение на член 3 (условия на задържане) на жалбоподатели, които вече не са задържани, тези жалбоподатели губят качеството си на жертви. Такъв е случаят например, когато националните власти са компенсирани за лошите условия при задържане, в които са били държани жалбоподателите, чрез конкретно и измеримо намаляване на присъдите им, водещо до предсрочното им освобождаване (*Dirjan and Ștefan v. Romania* (dec), §§ 23-34).

Въпреки това, ако националните съдилища компенсират физически лица, които все още са задържани, компенсацията не позволява на тези физически лица да получат директно и подходящо обезщетение за правата си по член 3, а именно прекратяване или подобряване на условията на задържане (*J.M.B. and Others v. France*, §§ 167-169).

49. Когато на национално ниво е било изрично признато нарушение на член 5 § 1, което е открило възможността жалбоподателят да претендира обезщетение в отделни производства и да получи адекватен размер на обезщетението, спрямо жалбоподателят разумно може да се очаква да се обърне към националните съдилища, за да получи обезщетение, вместо да се обърща към Съда, търсейки потвърждение на незаконността на неговото задържане, което вече е било признато (*Al Husin v. Bosnia and Herzegovina* (no. 2), §§ 89-90; за признаване на незаконосъобразността на задържането в контекста на дисциплинарно производство срещу съдии, които са разрешили задържането на жалбоподателите и плащането на обезщетението, присъдено по отделни граждански производства, виж *Dubovtsev and Others v. Ukraine*, §§ 57-66). Що се отнася до член 5 § 5, жалбоподател може да загуби качеството си на жертва, когато националните власти предоставят обезщетение чрез намаляване на наказанието, наложено на жалбоподателя по изричен и измерим начин, вместо да предоставят на жалбоподателя финансова облага (*Porchet v. Switzerland* (dec), §§ 14-26). Смятането на наказанието може също да бъде от значение за загубване на качеството на жертва по отношение на

продължителността на задържането под стража в нарушение на член 5 § 3 (пак там, § 20; *Ščensnovičius v. Lithuania*, §§ 88-93; сравни с и разграничи от *Malkov v. Estonia*, §§ 40-41).

50. Също така, едно лице не може да претендира, че е жертва на нарушение на правото на справедлив процес по член 6 от Конвенцията, което според него е настъпило в производство, по което той е бил оправдан или което е било прекратено (*Sakhnovskiy v. Russia* [GC], § 77; *Oleksy v. Poland* (dec); *Koç and Tambaş v. Turkey* (dec); *Bouglame v. Belgium* (dec)), с изключение при оплакване, отнасящо се до продължителността на въпросното производство (*Osmanov and Husseinov v. Bulgaria* (dec)). За разлика от това, за жалби по член 10, оправдателната присъда може да не е от значение за загубването на качеството на жертва (*Döner and Others v. Turkey*, § 89).

Ако жалбоподател бъде окончателно осъден в производство, което нарушава член 6, и следователно придобие качество на жертва, тогава държавата трябва своевременно да му осигури адекватно и достатъчно обезщетение по отношение на тази жалба. След това Съдът ще прецени дали тези последващи производства са лишили жалбоподателя от качество на жертва, тъй като той или тя е получил достатъчно обезщетение (*Webster v. the United Kingdom* (dec) и препратките там).

Налагането на по-лека присъда от национален наказателен съд въз основа на прекомерна продължителност на производството, може да представлява адекватно признание и достатъчно обезщетение за забавяне на това производство (член 6 § 1), при условие че намаляването е изрично и измеримо (*Chiarello v. Germany*, §§ 54-59). Смекчаването на наказанието може също да бъде от значение за загубване на качеството на жертва по отношение на продължителността на задържането под стража в нарушение на член 5 § 3 (*Ščensnovičius v. Lithuania*, §§ 88-93; за сравнение и разлика *Malkov v. Estonia*, §§ 40-41). Качеството „жертва“ по отношение на правото на справедлив процес не може да бъде загубено, когато в негова полза по друго производство е постановено друго решение по въпрос, различен от този, който повдига засегнатото лице (*Sine Tsagarakis A.E.E. v. Greece*, §§ 27-31).

51. В някои други случаи дали дадено лице запазва качеството си на жертва може да зависи и от размера на обезщетението, присъдено от националните съдилища или поне от възможността да се търси и получи обезщетение за претърпените вреди, като се имат предвид фактите, от които той или тя се оплаква пред Съда и ефективността (включително бързината) на средството за защита, чрез което се присъжда обезщетението (*Normann v. Denmark* (dec); *Scordino v. Italy (no. 1)* [GC], § 202; виж също *Jensen and Rasmussen v. Denmark* (dec); *Kurić and Others v. Slovenia* [GC], § 262; *J.B. and Others v. Hungary* (dec), § 59). По отношение на достатъчността на обезщетението, присъдено на сдружение, представляващо няколко физически лица, виж *Društvo za varstvo upnikov v. Slovenia* (dec), §§ 48-64. Изричното признаване, на национално ниво, на нарушение на правото на жалбоподател за справедлив процес в рамките на разумен срок в наказателното производство, може да не е достатъчно за загубване на качеството на жертва на този жалбоподател, при липса на каквото и да било присъждане на обезщетение или намаляване на присъдата (*Tempel v. the Czech Republic*, §§ 77-83). Обратно, в случая на адвокат, чиято адвокатска тайна е била нарушена чрез прихващане на негов телефонен разговор и чрез принуждаването му да се яви като свидетел по делото на клиента си, имплицитното признаване на нарушението чрез изключване на съответните доказателства от преписката, заедно с възможността този адвокат да търси обезщетение чрез подаване на граждански иск, са счети за достатъчни, за да го лишат от качеството му на жертва във връзка с член 8 от Конвенцията (*Mateuț v. Romania* (dec.), §§ 33-39).

52. Жалбоподател, който е бил принуден, поради неблагоприятни условия на околната среда, да напусне жилището си и впоследствие да закупи друга къща със собствени средства, не престава да бъде жертва по отношение на предполагаемо нарушение на правото му на зачитане на личния му живот и дома му по член 8 от Конвенцията (*Yevgeniy Dmitriyev v. Russia*, §§ 37-38).

53. За други специфични ситуации, виж *Marshall and Others v. Malta*, §§ 33-34, 46-47 (член 6); *Arat v. Turkey*, § 47 (член 6); *Constantinescu v. Romania*, §§ 40-44 (членове 6 и 10); *Guisset v. France*, §§ 66-70 (член 6); *Chevrol v. France*, §§ 30 и следващи (член 6); *Kerman v. Turkey*, § 106 (член 6); *Moskovets v. Russia*, § 50 (член 5); *Bivolaru v. Romania (no. 2)*, §§ 168-175 (член 8); *Y.Y. and Y.Y. v. Russia*, § 51, (член 8); *X. and Y. v. Romania*, §§ 109-114 (член 8); *Wikimedia Foundation, Inc. v. Turkey (dec.)*, §§ 47-51, (Article 10); *Kemal Çetin v. Turkey*, § 33 (член 11); *Moon v. France*, §§ 29 и следващи (член 1 от Протокол № 1); *D.J. and A.-K.R. v. Romania (dec)*, §§ 77 и следващи (член 2 от Протокол № 4); и *Sergey Zolotukhin v. Russia [GC]*, § 115 (член 4 от Протокол № 7); *Dalban v. Romania [GC]*, § 44 (член 10); *Güneş v. Turkey (dec)* (член 10); *Çölgeçen and Others v. Turkey*, §§ 39-40, (член 2 от Протокол № 1).

54. Фактът, че юридическо лице е обявено в несъстоятелност по време на производството по Конвенцията, не го лишава непременно от качеството му на жертва (*Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland [GC]*, § 94). Същото важи и за дружество, което е престанало да съществува и чиито еднолични акционери са заявили интереса си да продължат жалбата от негово име (*Euromak Metal Doo v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, §§ 32-33, относно данъчен спор по член 1 от Протокол № 1; виж също *Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft and publisuisse SA v. Switzerland*, § 43, относно дружество, което е преустановило дейността си, след като е депозирало жалбата си в Съда и чиято дейност е поета от друга фирма, която е заявила желание да продължи производството).

55. Дадено дело може да бъде заличено от списъка с дела, защото жалбоподателят губи качеството си на жертва */locus standi*. Що се отнася до разрешаване на въпроса на национално равнище след решение по допустимост, виж *Ohlen v. Denmark* (заличено от списъка на Съда); за споразумение за прехвърляне на правата, които са предмет на жалбата, разглеждана от Съда, виж *Dimitrescu v. Romania*, §§ 33-34.

56. Съдът също така проверява дали делото трябва да бъде заличено от списъка с дела на базата на едно или повече от основанията, посочени в член 37 от Конвенцията, в светлината на събитията, настъпили след подаването на жалбата, независимо от факта, че жалбоподателят все още може да претендира, че е „жертва“ (*Pisano v. Italy* (заличено) [GC], § 39), дори независимо от това дали той или тя може да продължи да претендира, че е жертва. За развитие, настъпило след решение на камера да се десезира и предостави разглеждането на делото на голяма камера, виж *El Majjaoui and Stichting Touba Moskee v. the Netherlands* (заличено) [GC], §§ 28-35; след като жалбата е била обявена за допустима, виж *Shevanova v. Latvia* (заличено) [GC], §§ 44 и следващи; и след решението на камера, виж *Sisojeva and Others v. Latvia* (заличено) [GC], § 96.

f. Смърт на жалбоподател

57. По принцип жалба, подадена от първоначалния жалбоподател преди неговата или нейната смърт, може да бъде продължена от наследници или близки членове на семейството, които изразяват желание да продължат производството, при условия че имат достатъчен / законен интерес по делото (*López Ribalda and Others v. Spain [GC]*, §§ 71-73; *Malhous v. the Czech Republic (dec)* [GC]; *Tagiyev and Huseynov v. Azerbaijan*, §§ 23-24 и препратките там; *Hristozov and Others v. Bulgaria*, § 71; *Ergezen v. Turkey*, § 30; *Pais Pires de Lima v. Portugal*, §§ 36-40; *Karastelev and Others v. Russia*, § 51; *Mile Novaković v. Croatia*, §§ 33-34).

58. Когато обаче жалбоподателят е починал в хода на производството и никой не е изразил желание да продължи производството или лицата, които са изразили желание за това, не са наследници или достатъчно близки роднини на жалбоподателя и не могат да докажат друг легитимен интерес от поддържането на жалбата, Съдът ще заличи жалбата от списъка (*Léger v. France* (заличено) [GC], § 50; *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [GC], § 57; *Burlya and Others*

v. Ukraine, §§ 70-75) освен в много изключителни случаи, когато Съдът установи, че зачитането на правата на човека, както са определени в Конвенцията и протоколите към нея, изисква продължаване на разглеждането на делото (*Paposhvili v. Belgium* [GC], §§ 129-133; *Delecalle v. France*, § 39; *Karner v. Austria*, §§ 25 и следващи).

59. Вижте например, *Raimondo v. Italy*, § 2, и *Stojkovic v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, § 25 (вдовица и деца); *X v. France*, § 26 (родители); *Malhous v. the Czech Republic* (dec) [GC] (племенник и потенциален наследник); *Velikova v. Bulgaria* (dec), *Ivko v. Russia*, §§ 64-70 и *Delecalle v. France*, §§ 39-44 (без сключен брак и *de facto* партньор); за разлика от *Thévenon v. France* (dec) (универсален наследник, който не е свързан с починалия); *Léger v. France* (заличено) [GC], §§ 50-51 (племенница); *Savenko and Others v. Russia*, § 53 (бивша съпруга, която се е развела с жалбоподателя дванадесет години преди смъртта му и след това не поддържа близки контакти с него).

4. Представителство

60. Когато жалбоподателите изберат да бъдат представлявани, по смисъла на член 36, § 1 от Правилника на Съда, вместо самостоятелно да подадат жалбата си, член 45, § 3 изисква те да представят надлежно подписано пълномощно в писмена форма. От съществено значение за представителите е да докажат, че са получили конкретни и изрични инструкции от твърдяната жертва по смисъла на член 34, от чието име те ще се действат пред Съда (*Post v. the Netherlands* (dec); *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], § 102 – виж също *Oliyevskyy v. Ukraine* (dec), §§ 16-22 и *V.M. and Others v. Belgium* (заличено) [GC], §§ 32-41, където жалбоподателите не са поддържали контакт със своя представител и отграничи от *N.D. and N.T. v. Spain* [GC], §§ 69-79, и препратките там, където представителят е останал в контакт с двамата жалбоподатели по телефон и WhatsApp, и наличието на специални обстоятелства по отношение на зачитането на правата на човека, както са определени в Конвенцията и протоколите към нея, изискващи Съда да продължи разглеждането на жалбата (член 37 § 1 *in fine*)). По отношение на валидността на документа, виж *Aliev v. Georgia*, §§ 44-49; по отношение на автентичността на жалба, виж *Velikova v. Bulgaria*, §§ 48-52.

61. По принцип малолетните деца се представляват пред съда от своите родители. Положението му/й като биологичен родител е достатъчно, за да му/й предостави необходимата представителна власт да се обърне към Съда от името на детето, за да защити и неговите интереси, и дори - или даже най-вече когато - този родител е в конфликт с държавните органи и критикува техните решения и действия като несъответстващи на правата, гарантирани от Конвенцията (*Iosub Caras v. Romania*, § 21). Във всеки случай основният критерий във връзка с *locus standi* е рискът интересите на децата да не бъдат доведени до знанието му и те да бъдат лишени от ефективна защита на правата им по Конвенцията (*Strand Lobben and Others v. Norway* [GC], § 157). В казуси, произтичащи от родителски спорове, по принцип родителят, на когото са дадени родителските права и следователно е натоварен да защитава интересите на детето, е този, който има право да действа от името на детето (*Hromadka and Hromadkova v. Russia*, no. 22909/10, § 119, 11 декември 2014; *Y.Y. and Y.Y. v. Russia*, § 43). Ситуацията обаче може да бъде различна, ако Съдът установи противоречиви интереси между родител и дете по делото, с което е сезиран, например ако е налице сериозно negliжиране на детето от страна и на двамата родители (*Strand Lobben and Others v. Norway* [GC], § 158, и *E.M. and Others v. Norway**, §§ 64-65; сравни и отграничи от *Pedersen and Others v. Norway*, § 45).

62. Освен това това могат да възникнат специални съображения в случай на жертви на твърдени нарушения на членове 2, 3 и 8 от Конвенцията от страна на националните власти, като се има предвид уязвимостта на жертвите поради тяхната възраст, пол или увреждане, което ги направи неспособни да подадат жалба по въпроса пред Съда, като се отчетат с необходимото значение и връзките между лицето, подаващо жалбата, и жертвата. В такива случаи жалбите, подадени от физически лица от името на жертвата(ите), въпреки че не е представена валидна форма на

пълномощие, са обявени за допустими (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], § 103; обаче, за сравнение и обратно на *Lambert and Others v. France* [GC], §§ 96-106). Виж например, *İlhan v. Turkey* [GC], § 55, където жалбите са подадени от жалбоподателя от името на брат му, който е бил малтретиран; *Y.F. v. Turkey*, § 29, където съпруг се оплаква, че жена му е била принудена да се подложи на гинекологичен преглед; *S.P., D.P. and A.T. v. the United Kingdom*, Решение на Комисията, където жалба е подадена от адвокат от името на деца, които той е представлявал в национално производство, в което е бил назначен от настойника *ad litete*; *V.D. and Others v. Russia*, §§ 80-84, където е подадена жалба от настойник, действащ от името на непълнолетни. Виж също, за разлика, *Lambert and Others v. France* [GC], § 105, където Съдът намира, че родителите на пряка жертва, която не е могла да изрази своите желания относно решение за прекратяване на храненето и хидратацията, което му позволява да бъде поддържан жив изкуствено, не са били легитимирани да подават оплаквания по членове 2, 3 и 8 от Конвенцията вместо него или от негово име; и *Gard and Others v. the United Kingdom* (dec), § 63-70, което се различава от *Lambert and Others v. France*, тъй като пряката жертва е непълнолетен, който никога не е бил в състояние да изрази възгледите си или да живее независим живот, и където Съдът обсъжда дали родителите на пряката жертва са имали право да повдигат оплаквания по членове 2 и 5 от негово име, но не е стигнал до окончателно заключение по този въпрос, като се има предвид, че въпросите са повдигнати и от жалбоподателите от тяхно собствено име.

63. В *Blyudik v. Russia* (§§ 41-44), по отношение на законосъобразността на поставянето в затворена образователна институция на непълнолетни, Съдът заявява, че жалбоподателят има право да се обърне към Съда, за да защити интереса на непълнолетната по член 5 и 8 по отношение на нейното настаняване в институцията: дъщерята е била непълнолетна към момента на разглежданите събития, както и към момента на подаване на жалбата. След като е навършила пълнолетие, дъщерята на жалбоподателя е потвърдила интереса си към жалбата и е издала пълномощно на адвоката, който вече представлява жалбоподателя по делото пред Съда.

64. Съдът е установил, че при изключителни обстоятелства сдружение може да действа като представител на жертва, при липса на пълномощно и независимо, че жертвата може да е починала преди подаване на жалбата съгласно Конвенцията (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], § 112). Той счита, че да се установи друго би означавало да се препятства разглеждането на сериозни твърдения за нарушение на Конвенцията на международно ниво, с риск ответната държава да избегне отговорност по Конвенцията (*Association for the Defence of Human Rights in Romania – Helsinki Committee on behalf of Ionel Garcea v. Romania*, § 42; *Kondrulin v. Russia*, § 31). По делото *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania* [GC], което се отнася до неосигуряването от страна на държавата на адекватни грижи за ХИВ позитивен пациент с психични проблеми, Съдът приема възможността асоциацията - жалбоподател да заведе дело без пълномощно по следните съображения: уязвимостта на Валентин Кампеану, който страда от сериозно умствено увреждане; сериозността на твърденията, направени по членове 2 и 3 от Конвенцията; отсъствието на наследници или законни представители, които да инициират производство по Конвенцията от негово име; контактите, които жалбоподателят е имал с Валентин Кампеану, и участието му в националното производство след смъртта му, по време на което не е било оспорено, че той е бил легитимиран да действа от негово име (§§ 104-11).

65. По делото *L.R. v. North Macedonia* (разглеждано по член 3), жалбоподателят е имал законен настойник, който би могъл да натовари сдружение с необходимите пълномощия да представлява жалбоподателя пред Съда. Въпреки това, по отношение на настойника са съществували подозрения, че не е изпълнил отговорността си да защити интересите на жалбоподателя както пред националните власти, така и пред Съда. По тези съображения не е можело да се очаква, че лицето, което предполагаемо е било част от твърдяната цялостна небрежност на жалбоподателя в нарушение на правата му по член 3, ще подаде жалба на тези основания пред Съда (§ 50). От друга страна, сдружението, представляващо жалбоподателя, е посетило жалбоподателя малко

след като неговият случай е бил оповестен публично, сезирало е различни органи във връзка с положението му, своевременно е внесло жалба до прокурора и е следяло производството, като го е отнесло до висшите прокуратури. В резултат на това Съдът по изключение е приел, че сдружението е легитимирано да действа от името на жалбоподателя (§§ 51-53).

66. По делото *Association Innocence en Danger and Association Enfance et Partage v. France* (разглеждано по членове 3 и 13 във връзка с 3), Съдът приема правото на две сдружения за закрила на детето да действат от името на дете, което е починало в резултат на малтретиране от страна на нейните родители (§§ 119-131). Съществуването на известни наследници или законни представители на детето (неговите осъдени родители - насилници, трима братя и сестра, както и леля) не препятства Съда да предостави легитимация на сдруженията - жалбоподатели с оглед на изключителните обстоятелства по делото.

67. Обратно, по делото *Bulgarian Helsinki Committee v. Bulgaria* (dec), Съдът не приема качеството „жертва“ на сдружението - жалбоподател, действащо от името на непълнолетни, починали в домове за деца с умствени увреждания, тъй като жалбоподателят никога не е имал никакви контакти с непълнолетните преди смъртта им и сдружението не е имало официална позиция по наказателното производство (§ 59); Виж също, *Nencheva and Others v. Bulgaria*, § 93, където Съдът не приема качество „жертва“ на сдружение-жалбоподател, действащо от името на преките жертви, отбелязвайки, че то не е участвало в делото пред националните съдилища, а също и че спорните факти не са имали влияние върху дейността му, тъй като сдружението е било в състояние да продължи да работи за осъществяване на своите цели.

68. Никая разпоредба на Конвенцията не позволява на трета встъпила страна да представлява друго лице пред Съда (*Lambert and Others v. France* [GC], § 110).

В. Свобода на упражняване на правото на индивидуална жалба

Член 34 от Конвенцията – Индивидуални жалби

“... Високодоговарящите страни са длъжни да не създават по никакъв начин пречки за ефективното упражняване на това право.”

HUDOC ключови думи

Възпрепятстване упражняването на правото на жалба (34)

1. Принципи и примери

69. Правото на подаване на жалба пред Съда е абсолютно и не може да бъде ограничавано. Този принцип предполага свобода на комуникация с институциите по Конвенцията (за кореспонденция по време на задържане виж *Peers v. Greece*, § 84; *Kornakovs v. Latvia*, §§ 157 и следващи). В тази връзка виж също и Европейската спогодба за лицата, участващи в производството от 1996 г. на Европейския съд по правата на човека (*CETS No. 161*).

70. Националните власти трябва да се въздържат от оказването на каквато и да е форма на натиск върху жалбоподателите да оттеглят или променят техните оплаквания. Според Съда натискът може да бъде под формата на пряка принуда и флагрантни актове на сплашване по отношение на жалбоподатели или потенциални жалбоподатели, техните семейства или техните законни представители, но също така и неподходящи косвени действия или контакти (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [GC], § 102). Съдът разглежда възпиращия ефект върху упражняването на

правото на индивидуална жалба (*Colibaba v. Moldova*, § 68). Неизпълнението от страна на ответното правителството на неговото процесуално задължение по член 34 не изисква непременно твърдяната намеса действително да ограничи или да има някакво значително въздействие върху упражняването на правото на индивидуална жалба. Процесуалните задължения по членове 34 и 38 от Конвенцията трябва да се прилагат независимо от крайния изход от производството и по такъв начин, че да се избегне всякакъв действителен или потенциален възпиращ ефект върху жалбоподателите или техните представители (*Mehmet Ali Ayhan and Others v. Turkey*, § 41).

71. При определени обстоятелства, Съдът може, по своя инициатива, да повдигне въпроса дали жалбоподателят е бил подложен на сплашване, което е възпрепятствало правото на индивидуална жалба (*Lopata v. Russia*, § 147).

72. Необходимо е да се вземат предвид уязвимостта на жалбоподателя и риска, че властите могат да му /й повлияят (*Iambor v. Romania (no. 1)*, § 212). Жалбоподателите биват особено уязвими, когато са задържани под стража по време на досъдебното производство и са наложени съответни ограничения на контактите им със семействата и външния свят (*Cotleț v. Romania*, § 71).

73. Няколко показателни примера:

- относно разпит, проведен от властите във връзка с жалбата: *Akdivar and Others v. Turkey*, § 105; *Tanrikulu v. Turkey* [GC], § 131;
- заплахи за наказателно преследване спрямо адвоката на жалбоподателя: *Kurt v. Turkey*, §§ 159-65; жалба от страна на властите срещу адвоката в националното производство: *McShane v. the United Kingdom*, § 151; дисциплинарни и други мерки срещу адвокатите на жалбоподателя: *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, §§ 929-33;
- полицейски разпит на адвоката на жалбоподателите във връзка с подписването на пълномощно *M.H. and Others v. Croatia*, §§ 62, 64, and §§ 325-336); полицейски разпит на адвоката и преводача на жалбоподателя относно претенцията за справедливо обезщетение: *Fedotova v. Russia*, §§ 49-51; относно разследване, поръчано от представителя на правителството: *Ryabov v. Russia*, §§ 53-65;
- непредоставяне на възможност за среща между адвоката и лекаря на жалбоподателя: *Boicenco v. Moldova*, §§ 158-59;
- мерки, ограничаващи контактите на жалбоподателя с нейния / неговия представител: *Shtukaturov v. Russia*, § 140, където забрана за посещения на адвоката, съчетана със забрана за телефонни разговори и кореспонденция, се счита за несъвместима със задълженията на ответната държава по член 34, и *Zakharkin v. Russia*, §§ 157-60, където контактите на жалбоподателя с неговия представител пред Съда са били ограничени на основание, че въпросният представител не е бил професионален адвокат и не е член на адвокатска колегия;
- прихващане на писма, изпратени до задържаните жалбоподатели от техните правни представители, в които се прилагат формуляри за упълномощаване, които трябва да бъдат попълнени с цел подаване и след това финализиране на жалбата им в Съда: *Mehmet Ali Ayhan and Others v. Turkey*, §§ 39-45 и препратките там;
- незачитане на тайната на разговора между адвоката и жалбоподателя в стаята за срещи: *Oferta Plus SRL v. Moldova*, § 156;
- заплахи от страна на затворническите власти: *Petra v. Romania*, § 44;
- отказ на затворническите власти да придвижат жалба до Съда под предлог, че не са изчерпани вътрешноправните средства за защита: *Nurmagomedov v. Russia*, § 61;
- оказване на натиск върху свидетел по дело пред Съда във връзка с условията на задържане: *Novinskiy v. Russia*, §§ 119 et seq.;

- разубеждаващи коментари на затворническите власти, съчетани с неоправдани пропуски и забавяния при снабдяването на лишения от свобода с материали за писане и с документи, нужни за жалбата му до Съда: *Gagiu v. Romania*, §§ 94 et seq.;
- отказ на властите да предоставят на лишен от свобода жалбоподател копия от документите, необходими му за подаване на жалба до Съда: *Naydyon v. Ukraine*, § 68; *Vasiliy Ivashchenko v. Ukraine*, §§ 107-10; and *Feilazoo v. Malta*, §§ 123-24;
- загуба от страна на затворническите власти на незаменими документи, отнасящи се до жалбата на затворника до Съда: *Buldakov v. Russia*, §§ 48-50;
- заплашване и упражняване на натиск от страна на властите върху жалбоподател във връзка с висящо дело пред Съда: *Lopata v. Russia*, §§ 154-60;
- неефективно процесуално представителство чрез националната система за правна помощ за нуждите на производството пред Съда: *Feilazoo v. Malta*, §§ 125-32.

74. Обстоятелствата по делото могат да направят твърдяната намеса в правото на жалба по-малко сериозна (*Sisojeva and Others v. Latvia* (заличено) [GC], §§ 118 и следващи). Виж също *Holland v. Sweden* (dec), където Съдът намира, че унищожаването на записи от съдебно заседание в съответствие с шведското законодателство, преди изтичането на шестмесечния срок за подаване на жалба до Съда, не е попречило на жалбоподателя да упражни ефективно правото си на жалба; *Farcaș v. Romania* (dec), където Съдът е установява, че твърдяната невъзможност на жалбоподател с физическо увреждане да изчерпа вътрешноправните средства за защита поради липса на специфични средства, предоставящи достъп до обществени услуги, не го възпрепятства да упражни ефективно правото си на жалба; *Yepishin v. Russia*, §§ 73-77, където Съдът приема, че отказът на администрацията на затвора да плати пощенски разходи за писмата, изпращани от лишения от свобода до Съда, не е попречило на жалбоподателя ефективно да упражни правото си на жалба; *Yam v. the United Kingdom*, §§ 79-83, където Съдът счита, че решението на националните власти да не разкрият материали при закрити врата при липса на искане от Съда, не е попречило на жалбоподателя да упражни ефективно правото си на жалба, тъй като е имало смислен независим контрол на твърдяното основание за продължаващата нужда от поверителност.

2. Задължения на ответната държава

а. Правило 39 от Правилника на Съда

75. Съгласно правило 39 от Правилника на Съда, Съдът може да определи привременни мерки (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [GC], §§ 99-129). Чен 34 ще бъде нарушен, ако властите на дадена договаряща страна не предприемат всички стъпки, които разумно биха могли да се направят, за да се съобразят с предписаната от Съда мярка (*Paladi v. Moldova* [GC], §§ 87-92).

76. Правителството трябва да убеди Съда, че привременната мярка е изпълнена или в изключителен случай, че е налице обективна пречка, която е възпрепятствала изпълнението и че правителството е предприело всички разумни стъпки да отстрани пречката и да информира Съда за ситуацията (виж например, *A.N.H. v. Finland* (dec), § 27).

77. Няколко примера:

- неосигуряване на своевременна среща между задържано лице, търсещо убежище и адвокат въпреки, определените съгласно Правило 39 привременните мерки: *D.B. v. Turkey*, § 67;
- предаване на задържани лица на иракските власти в нарушение на привременна мярка: *Al-Saadoon and Mufdhi v. the United Kingdom*, §§ 162-65;
- експулсиране на първия жалбоподател в нарушение на привременна мярка: *Kamaliyevy v. Russia*, §§ 75-79;

- непреднамерено, но не непоправимо неспазване на привременна мярка във връзка с член 8: *Hamidovic v. Italy* (dec);
- неспазване на привременна мярка, изискваща настаняване на затворника в специализирано лечебно заведение: *Makharadze and Sikharulidze v. Georgia*, §§ 100-05; или неоправдано забавяне на изпълнението на такава мярка: *Sy v. Italy*, §§ 167-174;
- неспазване на привременна мярка, определена от Съда, поради реалния риск от изтезания в случай на екстрадиция: *Mannai v. Italy*, §§ 54-57; *Labsi v. Slovakia*, §§ 149-51;
- тайно предаване на лице, изложено на риск от малтретиране и по отношение на което е в сила привременна мярка, в Узбекистан: *Abdulkhakov v. Russia*, §§ 226-31;
- принудително предаване на лице на Таджикистан, въпреки реален риск от малтретиране и при заобикаляне на привременните мерки: *Savridin Dzhurayev v. Russia*, §§ 218-19; виж също неосигуряване на защита от страна на руските власти срещу насилственото връщане в Таджикистан на задържан таджикски гражданин в нарушение на привременната мярка: *Nizomkhon Dzhurayev v. Russia*, §§ 157-59;
- подготовка за експулсиране по начин, който умишлено създава ситуация, при която жалбоподателят би имал големи затруднения при подаване на искане за привременна мярка до Съда: *M.A. v. France*, § 70;
- неспазване на привременни мерки, посочени от Съда на властите, да се въздържат от връщане на жалбоподателя в Беларус от ГПП на полско-белоруската граница: *D.A. and Others v. Poland**, §§ 96-101.

78. Задача на Съда е да провери дали привременната мярка е спазвана, докато ако дадена държава счита, че разполага с материали, които могат да убедят Съда да отмени привременната мярка, тя трябва съответно да го уведоми (*Paladi v. Moldova* [GC], §§ 90-92; *Olaechea Cahuas v. Spain*, § 70; *Groni v. Albania*, §§ 181 и следващи).

Сам по себе си фактът, че е подадена молба за прилагане на правило 39, не е достатъчен да задължи държавата да спре изпълнение на решение за екстрадиция (*Al-Moayad v. Germany* (dec), §§ 122 и следващи; виж и задължението на ответната държава добросъвестно да съдейства на Съда).

Въпреки че няма изискване за изчерпване по отношение на жалбите по член 34 и Съдът е единственият орган да проверява спазването на привременната мярка, Съдът може да намери жалба по член 34 за преждевременна, ако е тясно свързана с жалба относно незащитаването от страна на властите на правото на живот и последната жалба все още е висяща пред националните съдилища (*Ahmet Tunç and Others v. Turkey* (dec), §§ 141-145).

b. Установяване на фактите

79. Докато за установяването на фактите е отговорен Съдът, страните по делото трябва активно да му съдействат чрез предоставяне на цялата релевантна информация. Тяхното поведение може да се вземе предвид при събирането на доказателствата (*Ireland v. the United Kingdom*, § 161).

80. Съдът е приел, че при някои видове жалби принципът, че онзи, който твърди нещо, трябва да докаже твърдението си, не бива да се прилага строго и че за ефективното функциониране на системата на индивидуална жалба, създадена по силата на член 34 от Конвенцията, е от първостепенно значение държавите да създадат всички необходими условия, за да осигурят правилното и ефективно разглеждане на жалбите от Съда (*Bazorkina v. Russia*, § 170; *Tahsin Acar v. Turkey* [GC], § 253). Това задължение изисква държавите – страни по Конвенцията да предоставят всички необходими възможности на Съда, независимо дали това касае установяване на фактите или изпълнение на общите му правомощия по отношение на разглеждането на жалбите. Непредоставянето от страна на правителството на налична информация без задоволително обяснение може не само да доведе до извличането на заключения по отношение

на основателността на твърденията на жалбоподателя, но също може да се отрази негативно на нивото на изпълнение от ответната държава на задълженията ѝ по член 38 от Конвенцията (пак там, § 254; *Imakayeva v. Russia*, § 200; *Janowiec and Others v. Russia* [GC], § 202).

81. Задължението да се предоставят исканите от Съда доказателства е обвързващо за ответното правителство от момента на формулиране на такова искане, независимо дали става дума за първоначална комуникация с правителството по жалбата или възниква на по-късен етап в производството (пак там, § 203; *Enukidze and Girgvliani v. Georgia*, § 295; *Bekirski v. Bulgaria*, §§ 111-13). Основно изискване е, че исканите документи се подават в тяхната цялост, ако Съдът е указал така, и че липсата на който и да е документ трябва да бъде подходящо обяснена (*Janowiec and Others v. Russia* [GC], § 203). В допълнение, всеки изискван материал трябва да бъде изготвян незабавно и във всеки случай, в рамките на срока, определен от Съда, като при значително и необяснимо забавяне Съдът може да намери обясненията на ответната държава за неубедителни (пак там).

82. Съдът е имал повод да намери, че ответното правителство не се е съобразило с изискванията на член 38, в случаите, когато не е дало обяснение за отказа си да представи документи, които са били поискани (виж, например, *Maslova and Nalbandov v. Russia*, §§ 128-29), или е подало непълно или манипулирано копие, като отказва да предостави оригиналния документ за проверка от Съда (виж, например, *Trubnikov v. Russia*, §§ 50-57).

83. Когато ответното правителство се позовава на съображения, свързани с поверителността и сигурността, за да обоснове отказа си да изготви исканите документи, Съдът трябва да определи дали е имало основателни и сериозни причини за третиране на документите като тайни или поверителни (*Janowiec and Others v. Russia* [GC], § 205). Що се отнася до отказа да на Съда да бъде преводствен доклад, който е бил засекретен: пак там, §§ 207 и следващи; *Nolan and K. v. Russia*, §§ 56 и следващи. Що се отнася до непредставянето на документи с мотива, че те представляват „държавна тайна“, въпреки практическите мерки, предложени от Съда за представяне на неуповителни извлечения, виж *Georgia v. Russia (II)* [GC] (по същество), §§ 345-346.

Относно връзката между член 34 и член 38, виж *Bazorkina v. Russia*, §§ 170 и следващи и 175. Член 34, създаден да осигури ефективното привеждане в действие на правото на индивидуална жалба, е един вид *lex generalis*, докато член 38 специално изисква от държавите да сътрудничат на Съда.

с. Разследвания

84. От ответната държава освен това се очаква да съдейства на разследванията (член 38), защото на нея е възложено да осигурява „необходимите условия“ за ефективното разглеждане на жалбите (*Çakici v. Turkey* [GC], § 76). Създаването на пречки пред посещение за установяване на факти, е нарушение на член 38 (*Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, § 504).

I. Процесуални основания за недопустимост

A. Неизчерпване на вътрешноправните средства за защита

Член 35 § 1 от Конвенцията – Критерии за допустимост

“1. Съдът може да бъде сезиран само след като изчерпване на всички вътрешноправните средства за защита, в съответствие с общопризнатите норми на международното право...”

HUDOC ключови думи

Изчерпване на вътрешноправните средства за защита (35-1) – Освобождение от изискването за изчерпване на вътрешноправните средства за защита (35-1) – Ефективно вътрешноправно средство за защита (35-1)

85. Както е посочено в самия текст на член 35, изискването се основава на общопризнатите норми на международното право. Задължението за изчерпване на вътрешноправните средства за защита е част от обичайното международно право и това е признато в практиката на международните съдилища, например по делото *Interhandel (Switzerland v. the United States)*, решение от 21 март 1959 г.). То може да се намери и в други международни договори за човешките права: Международния пакт за гражданските и политическите права (член 41(1) (с)) и Факултативния протокол към него (член 2 и член 5(2) (b)), Американската конвенция за правата на човека (член 46) и Африканската харта за правата на човека и народите (член 50 и член 56 (5)). Както Съдът е посочил по делото *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, държавата може да се откаже от предимствата на правилото за изчерпването, за което има трайно установена международна практика (§ 55).

86. Европейският съд по правата на човека е замислен като субсидиарен спрямо националните системи за защита на човешките права и е уместно националните съдилища изначално да разполагат с възможност да решават въпросите за съвместимостта на националния закон с Конвенцията (*A, B and C v. Ireland* [GC], § 142). Ако въпреки това дадена жалба бъде депозирана впоследствие в Страсбург, Европейският съд би трябвало да има преимуществото да знае гледницата на националните съдилища, които са в пряка и трайна връзка с жизнените сили на своите държави (*Burden v. the United Kingdom* [GC], § 42).

87. Член 35, § 1 засяга само вътрешноправни средства за защита; той не изисква изчерпване на средства в рамките на международни организации. Напротив, ако жалбоподателят отнесе делото към друга процедура за международно разследване или решаване на спорове, жалбата може да се отхвърли на основание член 35 § 2 (б) от Конвенцията (виж параграф „По същество същото“ по-долу). Принципът на субсидиарността обаче може да включва изискване за изчерпване на вътрешноправни средства за защита, в контекста на което се иска преюдициално заключение от Съда на Европейския съюз (СЕС) (*Laurus Invest Hungary KFT and Others v. Hungary* (dec), § 42, където преюдициално решение на СЕС предостави на националните съдилища насоки относно критериите, които трябва да се прилагат по всяко дело относно твърдяно нарушение на правата по член 1 от Протокол № 1). Съдът ще реши дали даден орган е национален или международен по своя характер с оглед на всички относими фактори, включително правната му характеристика, учредителният му инструмент, компетентността му, мястото му (ако има такова) в съществуващата правна система и неговото финансиране (*Jeličić v. Bosnia and Herzegovina* (dec); *Peraldi v. France* (dec)) (виж параграф I.Д.).

1. Цел на нормата

88. Смисълът на правилото за изчерпването е да се даде възможност на националните власти, и преди всичко на съдилищата, да предотвратят или поправят твърдените нарушения на Конвенцията. (виж обобщението на принципите в *Gherghina v. Romania* (dec) [GC], §§ 84-89; *Mocanu and Others v. Romania* [GC], §§ 221 и следващи; *Vučković and Others v. Serbia* (предварителни възражения) [GC], §§ 69-77, с допълнителни препратките там). Той се основава на предположението, отразено в член 13, че националният правен ред предоставя ефикасни средства за защита срещу нарушения на правата по Конвенцията. Това е важен аспект на субсидиарното естество на механизма на Конвенцията (*Selmouni v. France* [GC], § 74; *Kudła v. Poland* [GC], § 152; *Andrášik and Others v. Slovakia* (dec)). Прилага се независимо от това дали разпоредбите на Конвенцията са били инкорпорирани в националното законодателство

(*Eberhard and M. v. Slovenia*). Правилото за изчерпване на вътрешноправните средства за защита е незаменима част от функционирането на системата за защита съгласно Конвенцията и основен принцип (*Demopoulos and Others v. Turkey* (dec) [GC], §§ 69 и 97, *Vučković and Others v. Serbia* (предварителни възражения) [GC], §§ 69-77 с допълнителни препратките там, по-специално към *Akdivar and Others v. Turkey*).

Определянето дали националната процедура представлява ефективно средство за защита по смисъла на член 35 § 1, което жалбоподател трябва да изчерпи и което следователно трябва да бъде взето предвид за целите на шестмесечния срок, зависи от редица фактори, по-специално оплакването на жалбоподателя, обхвата на задълженията на държавата по тази конкретна разпоредба на Конвенцията, наличните средства за защита в ответната държава и специфичните обстоятелства по делото (*Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal* [GC], § 134; виж също, *Kozacioğlu v. Turkey* [GC], § 40 и *D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC], § 116).

2. Прилагане на нормата

а. Гъвкавост

89. Правилото за изчерпване може да се опише по-скоро като златно, отколкото като изсечено върху камък. Комисията и Съдът често са подчертавали нуждата от прилагане на нормата с някаква степен на гъвкавост и без излишен формализъм в контекста на защитата на човешките права (*Ringeisen v. Austria*, § 89; *Lehtinen v. Finland* (dec); *Gherghina v. Romania* (dec) [GC], § 87). Например Съдът приема, че последният етап на вътрешноправните средства за защита може да бъде достигнат след подаване на жалбата, но преди да бъде определена нейната допустимост (*Molla Sali v. Greece* [GC], § 90).

Разпоредбата не е нито абсолютна, нито пък годна да се прилага автоматично (*Kozacioğlu v. Turkey* [GC], § 40). Съдът, например, решава, че би било ненужен формализъм да се изисква от жалбоподателите да използват средство, което дори най-висшият съд в страната им не ги е задължил да ползват (*D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC], §§ 116-18). По едно дело Съдът отчита стриктните срокове, в които жалбоподателите е трябвало да отговорят, като подчертава „бързината“, с която те е трябвало да представят становищата си (*Financial Times Ltd and Others v. the United Kingdom*, §§ 43-44). Използването обаче на наличните правни средства в съответствие с националните процесуални норми и спазването на формалните изисквания на закона е от съществено значение, когато става въпрос за прозрачност и правна сигурност (*Saghinadze and Others v. Georgia*, §§ 83-84).

90. Въпреки че по принцип би било мислимо като форма за изчерпани вътрешноправни средства за защита да се приеме производство от обществен интерес, водено от НПО, изрично уредено от националното законодателство като средство за защита на интересите на по-голяма група хора, то наличието на такова производство, когато то не повдига индивидуалната ситуация и конкретните оплаквания на конкретен жалбоподател, не може оправдае незавеждането от страна на този жалбоподател на собствено национално производство (*Kósa v. Hungary* (dec), §§ 55-63, относно твърдяна дискриминация срещу ромски деца). По делото *Beizaras and Levickas v. Lithuania*, §§ 78-81, Съдът приема, че неправителствена организация, макар и да не е жалбоподател пред Съда в Страсбург, е могла да действа като представител на интересите на жалбоподателите в националното наказателно производство, тъй като НПО е създадена така, че лицата, които са претърпели дискриминация, да могат да бъдат защитавани, включително и в съда. Съдът също така взема предвид, че представителството от страна на НПО на интересите на жалбоподателите пред прокурорите и националните съдилища (две инстанции) никога не е било поставяно под въпрос или оспорвано по някакъв начин (виж също *Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, §§ 37-39).

в. Спазване на националните правила и срокове

91. Жалбоподателите трябва да се съобразяват с приложимите норми и процедури по националното право, а ако не съумеят, жалбите им могат да попаднат под ударите на условието, заложено в член 35 (*Ben Salah Adraqui and Dhaima v. Spain* (dec); *Merger and Cros v. France* (dec); *MPP Golub v. Ukraine* (dec); *Agbovi v. Germany* (dec); *Vučković and Others v. Serbia* (предварителни възражения) [GC], §§ 72 и 80). Член 35, § 1 не е спазен, поради това, че жалба не е била допусната до разглеждане заради процедурна грешка на жалбоподателя (*Gäfgen v. Germany* [GC], § 143). Когато правителството твърди, че жалбоподателят не е спазил националните правила (напр. правила за изчерпване на обикновените средства за защита преди конституционна защита), Съдът трябва да провери дали тези правила са били вече съществуващи задължителни нормативни изисквания, произтичащи от закона или добре установена съдебна практика (*Brincat and Others v. Malta*, § 69; *Pop-Ilić and Others v. Serbia*, § 42).

92. Въпреки това, трябва да се отбележи, че когато един въззивен съд разгледа жалба по същество, макар и да я смята за недопустима, член 35, § 1 ще бъде спазен (*Voggenreiter v. Germany*). Съдът също така счита, че наличните средства за защита са изчерпани, ако жалбата е обявена за недопустима от Конституционният съд, когато жалбоподателят е повдигнал по същество оплакването за твърдяно нарушение на правата по Конвенцията (*Magyar Kétfarkú Kutya Párt v. Hungary* [GC], §§ 53, 56-57 и препратките там). Такъв ще е и случаят, когато жалбоподателите са пропуснали да спазят предписаната от националния закон форма, но независимо от това компетентният орган е разгледал претенцията им по същество (*Vladimir Romanov v. Russia*, § 52). Същото се отнася и до оплаквания, формулирани твърде схематично и едва покриващи изискванията на закона, когато съдът се е произнесъл по същество, макар и кратко (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2)* [GC], §§ 43-45).

с. Наличие на няколко средства за защита

93. Ако е имал на разположение повече потенциално ефективни средства за защита, от жалбоподателя се изисква да е ползвал само едно от тях (*Moreira Barbosa v. Portugal* (dec); *Jeličić v. Bosnia and Herzegovina* (dec); *Karakó v. Hungary*, § 14; *Aquilina v. Malta* [GC], § 39). И наистина, когато едно средство е било изпробвано, не се изисква ползването на друго, което по същество има същата цел (*Riad and Idiab v. Belgium*, § 84; *Kozacıoğlu v. Turkey* [GC], §§ 40 et seq.; *Micallef v. Malta* [GC], § 58; *Lagutin and Others v. Russia*, § 75; *Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* [GC], § 177). Жалбоподателят е този, който трябва да подбере най-подходящото средство за защита на неговия случай (*Fabris and Parziale v. Italy*, където жалбоподателят не е могъл да заведе граждански иск поради прекратяване след седем години на наказателното производство, в което е участвал като граждански ищец, §§ 49-59; *O’Keeffe v. Ireland* [GC], §§ 110-111; *Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* [GC], § 176, относно направения от жалбоподателя избор да встъпи в наказателното производство като граждански ищец и да не завежда отделен граждански иск). Накратко, ако националният закон предвижда няколко паралелни средства за защита в различни клонове на правото и жалбоподателят е избрал едно от тях, за да получи обезвреда за твърдяно нарушение на Конвенцията, не е задължително да използва другите, които по същество имат същата цел (*Jasinskis v. Latvia*, §§ 50 и 53-54).

д. Оплакване, повдигнато по същество

94. Не е необходимо в хода на националните производства да е направено изрично позоваване на правото по Конвенцията, стига оплакването да е повдигнато „*поне по същество*“ (*Castells v. Spain*, § 32; *Ahmet Sadik v. Greece*, § 33; *Fressoz and Roire v. France* [GC], § 38; *Azinas v. Cyprus* [GC], §§ 40-41; *Vučković and Others v. Serbia* (предварителни възражения) [GC], §§ 72, 79 и 81-82; *Platini v. Switzerland* (dec), § 51; *Kemal Çetin v. Turkey*, §§ 28-30). Това означава, че ако жалбоподателят не се е позовал на разпоредбите на Конвенцията, той трябва, позовавайки се на националния закон, да е изложил аргументи, които имат същия или подобен ефект, и така да е

дал възможност на националните съдилища първи да поправят твърдяното нарушение (*Gäfgen v. Germany* [GC], §§ 142, 144 and 146; *Radomilja and Others v. Croatia* [GC], § 117; *Karapanagiotou and Others v. Greece*, § 29; *Marić v. Croatia*, § 53; *Portu Juanenea and Sarasola Yarzabal v. Spain*, §§ 62-63; *Rodina v. Latvia*, §§ 81-83; и, по отношение на оплакване, което не е било повдигнато, дори имплицитно, пред последната съдебна инстанция, *Association Les témoins de Jéhovah v. France* (dec); *Nicklinson and Lamb v. the United Kingdom* (dec), §§ 89-94; *Peacock v. the United Kingdom* (dec), §§ 32-41). Не е достатъчно, че жалбоподателят може да е използвал средство за защита, което би могло да отмени обжалваната мярка на други основания, които не са свързани с оплакването за нарушение на правото по Конвенцията. Оплакването на Конвенцията е това, което трябва да е изтъкнато на национално ниво, за да е имало изчерпване на „*ефективните средства за защита*“ (*Vučković and Others v. Serbia* (предварителни възражения) [GC], § 75; *Nicklinson and Lamb v. the United Kingdom* (dec), § 90). Жалбоподателят не е освободен от това изискване, дори ако националните съдилища биха могли или дори са били задължени да разгледат служебно делото по Конвенцията“ (*Van Oosterwijck v. Belgium*, § 39; *Gaziye v. Azerbaijan* (dec)).

Накратко, фактът, че жалбоподателят е завел дело в съответния съд, само по себе си не представлява спазване на изискванията по член 35 § 1, тъй като дори в онези юрисдикции, където националните съдилища могат или дори са длъжни да разгледат делото служебно, жалбоподателите не се освобождават от задължението да повдигнат пред тях оплакванията, направени впоследствие пред Съда. Следователно, за да се изчерпят правилно вътрешноправните средства за защита, не е достатъчно нарушението на Конвенцията да е „очевидно“ от фактите по делото или от твърденията на жалбоподателя. По-скоро жалбоподателят трябва действително да се е оплакал (изрично или по същество) от съответното нарушение по начин, който не оставя никакво съмнение, че същото оплакване, което впоследствие е направено пред Съда, наистина е било повдигнато на национално ниво (*Farzaliyev v. Azerbaijan*, § 55; *Peacock v. the United Kingdom* (dec), § 38).

Например, ако жалбоподателят се оплаква от липсата на ефективно разследване съгласно процесуалния аспект на член 2 или 3 от Конвенцията, достатъчно е, за да се спази член 35 § 1 от Конвенцията, включително по отношение на правните аргументи, които не са изрично повдигнати на национално ниво, жалбоподателят да е оспорил ефективността на това разследване пред компетентния национален съд, да е описал подробно хода и продължителността на разследването и последващото съдебно производство, и да се е позовал на съответните фактически елементи, за да е имал възможност съдът да прецени ефективността на разследването (*Hanan v. Germany* [GC], §§ 149-151).

е. Налични и подходящи средства

95. Жалбоподателите са длъжни да изчерпят само тези вътрешноправни средства, които, в съответния момент са на разположение както на теория, така и на практика и които могат да използват пряко – т. е. които са достъпни и годни да овъзмездят оплакванията им и предлагат разумни изгледи за успех (*Sejdovic v. Italy* [GC], § 46; *Paksas v. Lithuania* [GC], § 75; виж също субсидиарното съображение на Съда по делото *S.A.S. v. France* [GC], § 61, относно разумни перспективи за успех на обжалване по същество по член 9 от Конвенцията).

96. Не е необходимо да се използват дискреционни или извънредни вътрешноправни средства за защита, например молба до съд за преразглеждане на решение (*Çinar v. Turkey* (dec); *Prystavska v. Ukraine* (dec)), или да се иска възобновяване на производството, освен в извънредни случаи, когато например е установено, че по националното право такова искане всъщност представлява ефективно правно средство за защита (*K.S. and K.S. AG v. Switzerland*, решение на Комисията; *Shibendra Dev v. Sweden* (dec), §§ 41-43, 45 и 48), или когато отмяната на едно влязло в сила решение е единственият начин, по който ответната държава може да поправи ситуацията чрез използване на собствената си съдебна система (*Kiiskinen and Kovalainen v. Finland* (dec); *Nikula v. Finland* (dec); *Dinchev v. Bulgaria* (dec), §§ 27-29). По подобен начин едно жалба,

подадена по административен ред пред по-висшестоящ орган, не съставлява ефективно средство (*Horvat v. Croatia*, § 47; *Hartman v. the Czech Republic*, § 66); не е средство и това, до което жалбоподателят не може да прибегне сам, а му е нужен посредник с дискреционни правомощия (*Tănase v. Moldova* [GC], § 122). По-специално по наказателни дела жалбата до по-висшестоящ прокурор е ефективно средство за защита само ако не е просто йерархична жалба и ако лицето, което я подава, има лично право тя да бъде разгледана (*Aspiotis v. Greece* (dec.), § 52, и, *a contrario*, *Belevitskiy c. Russia*, §§ 59-60). Жалба до министерство представлява йерархична жалба и не се счита за ефективно средство за защита (*Polyakh and Others v. Ukraine*, § 135; *Milovanović v. Serbia*, § 104). Що се отнася до ефективността в даден казус на средства, които по принцип не трябва да са изчерпани (жалба до Омбудсмана), вж. мотивите на решението *Egmez v. Cyprus*, §§ 66-73. На последно място, не може да се смята за ефективно средство, което не е ограничено от никакви ясни срокове, и поради това е несигурно (*Williams v. the United Kingdom* (dec) и препратките в него; *Nicholas v. Cyprus*, §§ 38-39).

97. Дали трябва да бъде подадена индивидуална жалба до Конституционния съд в съответствие с член 35, § 1 от Конвенцията до голяма степен се определя от особеностите на правната система на ответната държава и обхвата на компетентност на нейния Конституционен съд (*Uzun v. Turkey* (dec), §§ 42-71 и препратките там). По този начин, в държава, в която тази компетентност е ограничена до разглеждане на конституционсъобразността на правните норми и тяхното съответствие с основния закон, от жалбоподателите ще се изисква да се възползват от възможността за подаване на жалба пред Конституционния съд, само ако те оспорват разпоредба на закон или друг нормативен акт, която сама по себе си противоречи на Конвенцията (*Grišankova and Grišankovs v. Latvia* (dec); *Liepājnīeks v. Latvia* (dec)). Това обаче няма да е ефективно средство за защита, когато жалбоподателят оспорва само погрешното прилагане или тълкуване на нормативен акт или разпоредба, които не са противоконституционни *per se* (*Smirnov v. Russia* (dec); *Szott-Medyńska and Others v. Poland* (dec); *Petrova v. Latvia*, §§ 69-70) или когато оплакването на жалбоподателя произтича от разпоредбите на самата Конституция (*Sándor Varga and Others v. Hungary**, §§ 29-34). Съдът също така взема предвид дали институтът на индивидуалната жалба до Конституционния съд се е развил с течение на времето, така че да може да се счита, че предлага подходящия вид обезвреда по отношение на определено оплакване (*Ridić and Others v. Serbia*, §§ 68-74, по отношение на неизпълнението на съдебни решения срещу публични/държавни дружества) и дали такова средство за защита, което е ефективно по принцип, би било ефективно и на практика, поради продължителността на производството (*Story and Others v. Malta*, §§ 82-85, по отношение на оплакванията относно условията на задържане съгласно член 3 от Конвенцията; вж. в контекста на отказите за брачни посещения в затвора, *Lesław Wójcik v. Poland**, §§ 88-93, където Съдът подчертава, че само средство за защита, което може да осигури своевременно коригиране на ситуацията, може да се счита за ефективно). Например, Съдът намира конституционна жалба за ефективно средство за защита, когато в скорошната си практика Конституционният съд се е произнесъл относно ефективността на разследванията по членове 2 и 3, като е основал своята преценка на практиката на Съда (*Kušić and Others v. Croatia* (dec), §§ 104-105). Освен това Съдът тълкува широко понятието „средство за правна защита“, поради което трябва да бъдат изчерпани и корективните действия, които не са средства за защита в тесен смисъл (*Dos Santos Calado and Others v. Portugal*, § 91, относно възражение, подадено до тричленната комисия на Конституционния съд срещу съкратено решение).

98. Когато един жалбоподател е прибягнал до средство, което Съдът счита за неподходящо, времето за това няма да спре шестмесечния срок, а това може да доведе до отхвърляне на жалбата като просрочена (*Rezgui v. France* (dec), *Prystavska v. Ukraine* (dec)).

f. Достъпни и ефективни средства

99. Наличието на средства за защита трябва да е достатъчно сигурно не само на теория, но и на практика. Когато се решава дали някое конкретно средство изпълнява критериите за достъпност

и ефективност, трябва да се отчитат обстоятелствата на отделния случай (виж т. 4, по-долу). Практиката на националните съдилища трябва да е достатъчно уеднаквена. В тази връзка Съдът намира, че при разнопосочна съдебната практика обжалването пред по-горен съд престава да е „ефективно“ (*Ferreira Alves v. Portugal* (no. 6), §§ 27-29).

100. Така например, Съдът постановява, че когато даден жалбоподател се оплаква от условията на задържане, след като задържането вече е приключило, компенсаторното правно средство за защита, което е на разположение и е достатъчно – а именно такова, което предлага разумни изгледи за успех – това е средство за защита, което да бъде приложено за целите на член 35, § 1 от Конвенцията (*Lienhardt v. France* (dec); *Rhazali and Others v. France* (dec); *Ignats v. Latvia* (dec); *J.M.B. and Others v. France*, § 163). Въпреки това, ако жалбоподателят все още е бил задържан към момента на подаване на жалбата, за да бъде ефективно, средството за защита трябва да е в състояние да сложи край твърдяната продължаваща ситуация (*Torreggiani and Others v. Italy*, § 50; *Neshkov and Others v. Bulgaria*, §§ 181 и 192-93; *Vasilescu v. Belgium*, §§ 70 и 128). Обикновено, преди да подадат жалбите си до Съда относно условията на задържане, от жалбоподателите първо се изисква да използват правилно наличното и ефективно превантивно средство за защита и след това, ако е необходимо, съответното компенсаторно средство за защита. Съдът обаче приема, че може да има случаи, в които използването на иначе ефективно превантивно средство за защита би било безполезно с оглед на краткостта на престоя на жалбоподателя при неподходящи условия на задържане и по този начин единствената реалистична възможност би била компенсаторно средство за защита, даващо възможност за получаване на обезщетение за приключилото настаняване в такива условия. Този период може да зависи от много фактори, свързани с начина на функциониране на националната система за правни средства за защита (*Ulemek v. Croatia*, §§ 84-88). Съдът е разгледал различни средства за защита в този контекст: виж, например, *Petrescu v. Portugal*, §§ 81-84, *J.M.B. and Others v. France*, §§ 212-221, и *Shmelev and Others v. Russia* (dec), §§ 123-131.⁴

101. Когато жалбоподател се стреми да предотврати извеждането си от договаряща страна, поради предполагаем риск от нарушение на членове 2 или 3 в трета държава, средството за защита ще бъде ефективно, само ако има суспензивно действие (виж за член 3 и член 4 от Протокол № 4 жалби, *M.K. and Others v. Poland*, §§ 142-148, и препратките там). Обратно, когато дадено средство за защита има суспензивен ефект, от жалбоподателя обикновено се изисква да изчерпи това средство за защита. Съдебният контрол, когато е наличен и когато подаването на жалба за съдебен контрол ще действа като пречка за извеждане, трябва да се разглежда като ефективно средство за защита, което по принцип ще се изисква от жалбоподателите да изчерпят, преди да подадат жалба до Съда или искане за привременни мерки съгласно правило 39 от Правилника на Съда за отлагане на извеждането (*NA v. the United Kingdom*, § 90; *A.M. v. France*, §§ 64 и 79).

102. В контекста на член 5 от Конвенцията, превантивните и компенсаторните средства за защита се допълват. Средство за защита, което не дава възможност за освобождаване, не може да се счита за ефективно средство за защита, докато лишаването от свобода продължава. Въпреки това, когато жалбоподателят се оплаква, че е бил задържан в нарушение на националното законодателство и задържането е приключило, иск за обезщетение, който може да доведе до признаване на твърдяното нарушение и присъждане на обезщетение по принцип, е ефективно средство за защита, което трябва да се използва, ако неговата ефективност на практика е била установена убедително (*Selahattin Demirtaş v. Turkey* (no. 2) [GC], §§ 205-214, където искът за обезщетение не е счетен за ефективно средство за защита поради липсата на предхождащо признание от страна на наказателните съдилища или от Конституционния съд, че предварителното задържане на жалбоподателя е било незаконно; виж също *Dubovtsev and Others v. Ukraine*, §§ 67-71, където искът за обезщетение пред граждански съд не е счетен за ефективно

---

4. Виж [Ръководството за правата на затворниците](#).

средство за защита, което би могло да се справи по подходящ начин със специфичните жалби, подадени по член 5).

103. Съдът намира, че ефективното средство за защита трябва да действа без прекомерно забавяне (*Story and Others v. Malta*, § 80). Що се отнася до делата за бавно производство, средството за защита, предназначено да ускори производството, за да се предотврати прекомерната им продължителност, е най-ефективното решение. Държавите обаче могат също да изберат да въведат само компенсаторно средство за защита, без това средство за защита да се счита за неефективно (*Scordino v. Italy (no. 1)* [GC], § 183 и следващите; *Marshall and Others v. Malta*, §§ 82). За да се съобрази с принципа на разумния срок, средство за защита за продължителността на производството не трябва, по принцип и при липса на изключителни обстоятелства, да продължава повече от две години и половина в две юрисдикции, включително фазата на изпълнение (*нак там*, § 88).

104. Що се отнася до неизпълнението на съдебни решения, Съдът констатира, в решение по дело *Solonskiy and Petrova v. Russia* (dec), че възможността да се предяви иск, за да търси отговорност от властите, които не са изплатили на жалбоподателите задължения по съдебни решения, представлява ефективно средство за защита, тъй като е имало разумни изгледи за успех в делата на жалбоподателите (§§ 34-40).

105. Що се отнася до презумпцията за невиновност (член 6 § 2), средство за защита по гражданското право може по принцип да се счита за ефективно срещу предполагаеми нарушения. В няколко дела Съдът установява, че средствата за защита по гражданското право, предлагащи възможност за получаване на парично обезщетение, заедно с различни други процедури за признаване или прекратяване на нарушаването на презумпцията за невиновност, са ефективни по смисъла на Конвенцията (виж *Januškevičienė v. Lithuania*, §§ 58-62 и препратките там, където жалбоподателката е могла да заведе граждански иск за получаване на парично обезщетение за нарушаване на нейната чест и достойнство).

106. В контекста на продължаващо неизпълнение на решение относно родителски права/права на лични отношения по член 8, от жалбоподателя не може да се очаква да подава отделна жалба до Конституционния съд или този Съд във връзка с неизпълнението на всяко решение за привременни мерки, от които може да има голям брой в рамките на главното производство. Следователно Съдът възприема глобален подход при разглеждането на националното производство и взема предвид общите факти, които могат да бъдат важни в контекста и по съществуващото на главното производство (*Milovanović v. Serbia*, § 106).

107. В контекста на производство за клевета, Съдът счита, че средство за защита, което не позволява да бъде предявен иск за неимуществени вреди, е неефективно за целите на оплаквания за накърнена неприкосновеност по член 8 (*Lewit v. Austria*, §§ 66-67). По дело относно предполагаемо нарушение на правото на защита на репутацията, Съдът установява, че производството за обезщетение пред граждански съдилища (осигуряващи пълни процесуални гаранции за двете страни и позволяващи подходящо балансиране между различните интереси в спора) е било подходящо средство за защита за разлика от ускорена, коригираща процедура, като приема тълкуването, дадено от Конституционния съд на ответната държава (*Gülen v. Turkey* (dec), §§ 58-69; виж, за разлика от спешно искане за блокиране на достъп до интернет публикация, *Savcı Çengel v. Turkey* (dec), §§ 27-43).

108. Дали повдигането на въпроса за тайно наблюдение в наказателното производство може да се счита за ефективно средство за защита по отношение на жалба по член 8 ще зависи от обстоятелствата по делото. Въпреки че наказателните съдилища могат да разглеждат въпроси относно правилността на допускането на доказателства в наказателното производство, Съдът установява, че те не са били в положение да осигурят ефективно средство за защита, тъй като не са имали възможност да разгледат по същество жалбата по член 8, че намесата не е била „в съответствие със закона“ или не е била „необходима в едно демократично общество“, или да

предоставят подходяща обезвреда във връзка с това оплакване (*Hambardzumyan v. Armenia*, §§ 40-44 и препратките там; *Zubkov and Others v. Russia*, § 88).

109. В контекста на твърдяна злоупотреба с власт в нарушение на член 1 от Протокол №. 1 (принудително събаряне на сграда от общинските власти) Съдът намира, че наказателното производство, в рамките на което може да бъде предявен граждански иск, представлява ефективно средство за защита, като се има предвид, че именно в същото се разглежда възпросът за законосъобразността на събарянето и съществува възможност жалбоподателите да бъдат обезщетени за твърдяното нарушение на техните права (*FINE DOO and Others v. North Macedonia* (dec.), § 35).

110. Съдът трябва реално да държи сметка не само за формалните средства, предоставени от националната правна система, но и за общия правен и политически контекст, в който те действат, както и за личните обстоятелства на жалбоподателя (*Akdivar and Others v. Turkey*, §§ 68-69; *Khashiyev and Akayeva v. Russia*, §§ 116-117; *Chiragov and Others v. Armenia* [GC], § 119; *Sargsyan v. Azerbaijan* [GC], §§ 117-119; *Communauté genevoise d'action syndicale (CGAS) v. Switzerland*, §§ 55-59). Съдът трябва да изследва дали от гледище на всички обстоятелства по делото жалбоподателят е сторил всичко, което би могло разумно да се очаква от него, за изчерпването на вътрешноправните средства за защита (*D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC], §§ 116-122). Например, жалбоподател не е изчерпил вътрешноправните средства за защита, когато не е използвал средството за защита - което не може да се счита за очевидно безполезно - предложено от националния съд, който го насочва към по-нататъшните конкретни стъпки, които трябва да предприеме (*P. v. Ukraine* (dec), §§ 52-55). В случай, когато изпълнението на съдебно решение за спешно настаняване е забавено и става факт след изтичане на указания срок, иск срещу държавата за обезщетение за продължителното неизпълнение на съдебното решение може да се счита за ефективно средство за защита, дори ако въпросното решение е било изпълнено след подаване на жалбата в Съда (*Bouhamla v. France* (dec), §§ 35-44).

111. Следва да бъде отбелязано, че границите, били те фактическите или законови, не са препятствие *per se* за изчерпването на вътрешните правни средства; като правило, жалбоподателите, живеещи извън юрисдикцията на дадена държава членка, не са освободени от задължението да изчерпят правните средства за защита в тази държава, без значение от практическите неудобства или разбираемото лично нежелание (*Demopoulos and Others v. Turkey* (dec) [GC], §§ 98 и 101, относно жалбоподатели, които против волята си попадат под юрисдикцията на ответната държава).

3. Ограничения в прилагането на правилото

112. Според „общопризнатите норми на международното право“ може да има специални обстоятелства, освобождаващи жалбоподателя от задължението да използва достъпните вътрешноправни средства за защита (*Sejdovic v. Italy* [GC], § 55) (виж точка 4 по-долу).

Правилото няма да се приложи, ако се установи, че съществува административна практика да се повтарят действия, несъвместими с Конвенцията, но официално търпими от страна на държавата, и тази практика е от естество да направи съответните процедури безполезни и неефективни (*Aksoy v. Turkey*, § 52; *Georgia v. Russia (I)* [GC], §§ 125-159; *Ukraine v. Russia (re Crimea)* (dec) [GC], §§ 260-263, 363-368; *Georgia v. Russia (II)* [GC] (по същество), §§ 98-99 and 220-221). Въпреки това, само ако и двата съставни елемента на твърдяната „административна практика“ („повторението на действия“ и „официална търпимост“) са достатъчно обосновани с *prima facie* доказателства, правилото за изчерпване по член 35 § 1 от Конвенцията не се прилага (*Ukraine v. Russia (re Crimea)* (dec) [GC], § 366).

В случаите, когато на практика би било неразумно от жалбоподателя да се изисква да използва конкретно правно средство и това би представлявало непропорционално препятствие пред ефективното упражняване на правото на индивидуална жалба по член 34 от Конвенцията, Съдът

приема, че жалбоподателят не следва да спазва това изискване (*Veriter v. France*, § 27; *Gaglione and Others v. Italy*, § 22; *M.S. v. Croatia (no. 2)*, §§ 123-125).

Налагането на глоба, основана само на изхода от едно обжалване, без да е имало твърдения за процесуални злоупотреби, изключва това обжалване от подлежащите на изчерпване средства (*Prencipe v. Monaco*, §§ 95-97).

В ситуации, които пораждават основателни съмнения в безпристрастността на съдията съобразно член 6 от Конвенцията, може да не е необходимо жалбоподателят да иска отвод на съдията, но вместо това може съдията да бъде отстранен от делото, когато националното законодателство изисква това (*Škrlj v. Croatia*, §§ 43-45 и препратките там). Когато не е налице допълнително средство за защита, тъй като жалбоподателят твърди нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията поради липсата на безпристрастност на последната инстанция на съдебния орган на националната правна система, принципът на субсидиарност може да изисква специално внимание от страна на жалбоподателя по повод задължението им да изчерпят вътрешноправните средства за защита (например, да искат отвод на съответния съдия). Естествено, тези съображения се прилагат само ако жалбоподателят е знаел или е могъл да узнае за състава на въпросния съд (*Croatian Golf Federation v. Croatia*, §§ 110-120, и препратките там).

По правило изискването за изчерпване на вътрешноправните средства за защита, включително възможността за възобновяване на производството, не се прилага за искания за справедливо обезщетение, подадени съгласно член 41 от Конвенцията (*Jalloh v. Germany* [GC], § 129; *S.L. and J.L. v. Croatia* (справедливо обезщетение), § 15).

4. Разпределяне на доказателствената тежест

113. Когато правителството твърди, че не са били изчерпани вътрешноправните средства за защита, то носи тежестта да докаже, че жалбоподателят не е използвал средство, което е било както ефективно, така и достъпно (*Molla Sali v. Greece* [GC], § 89; *Mocanu and Others v. Romania* [GC], § 225; *Dalia v. France*, § 38; *McFarlane v. Ireland* [GC], § 107; *Vučković and Others v. Serbia* (предварително възражение) [GC], § 77). Достъпността на всяко такова средство трябва да бъде достатъчно установена както в правото, така и в практиката (*Vernillo v. France*). Следователно основанието на средството трябва да е ясно в националния закон (*Scavuzzo-Hager and Others v. Switzerland* (dec); *Norbert Sikorski v. Poland*, § 117; *Sürmeli v. Germany* [GC], §§ 110-112). Средството трябва да е годно да предостави на жалбоподателя обезвреда по отношение на неговите оплаквания и да предполага разумни шансове за успех (*Scoppola v. Italy (no. 2)* [GC], § 71; *Magyar Keresztény Mennonita Egyház and Others v. Hungary*, § 50; *Karácsony and Others v. Hungary* [GC], §§ 75-82; *Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)* [GC], § 205). Като пример, в областта на неправомерната употреба на сила от държавни служители, иск, водещ само до присъждане на обезщетение, не е ефективно средство за защита по отношение на оплаквания, основани на материалноправния или процесуалния аспект на членове 2 и 3 от Конвенцията (*Mocanu and Others v. Romania* [GC], §§ 227 и 234; *Jørgensen and Others v. Denmark* (dec), §§ 52-53; виж, обратно, случаите на лекарска небрежност, където Съдът приема или изисква от жалбоподателя да използват граждански или административни средства за защита, за да получат обезщетение, *Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal* [GC], §§ 137-138; *V.P. v. Estonia* (dec), §§ 52-61; *Dumpe v. Latvia* (dec), §§ 55-76; виж още, обратно, казуси относно твърдяно неосигуряване от страна на държавата на защита на собствеността в контекста на опасни промишлени дейности, например при експлозия на петролна рафинерия, довела до щети на имущество, *Kurşun v. Turkey*, §§ 118-132). Развитието и достъпността на средство, за което се твърди, че съществува, включително неговите цел и приложно поле, трябва да са ясно уредени и да са установени или развити от административната или съдебната практика (*Mikolajová v. Slovakia*, § 34). Това изискване е приложимо и към прецедентна правна система, чиято конституция имплицитно гарантира правото, на което се позовава жалбоподателят (*McFarlane*

v. Ireland [GC], § 117, на правно средство за защита, което на теория съществувало от близо 25 години, но никога не е било използвано).

Аргументите на правителството ще имат безспорно по-голяма тежест, ако бъдат подплатени с примери от националната съдебна практика (*Andrášik and Others v. Slovakia* (dec); *Di Sante v. Italy* (dec); *Giummarra and Others v. France* (dec); *Paulino Tomás v. Portugal* (dec); *Johtti Sappmelaccat Ry and Others v. Finland* (dec); *Parrillo v. Italy* [GC], §§ 87-105; *P. v. Ukraine* (dec), § 53). Въпреки че държавата би трябвало по принцип да може да илюстрира практическата ефективност на средство за защита с примери от националната съдебна практика, Съдът приема, че това може да е по-трудно в по-малките юрисдикции, където броят на делата от специфичен характер може да е по-малък от тези в по-големите юрисдикции (*Aden Ahmed v. Malta*, § 63; *M.N. and Others v. San Marino*, § 81).

Цитираните решения по принцип трябва да са били постановени преди подаването на жалбата (*Norbert Sikorski v. Poland*, § 115, *Dimitar Yanakiev v. Bulgaria (no. 2)*, §§ 53 и 61) и да са релевантни към съответния казус (*Sakhnovskiy v. Russia* [GC], §§ 43-44); виж, обаче, принципите (посочени по-долу), отнасящи се до създаването на ново средство за защита, докато производствата пред Съда са висящи.

114. Когато правителството твърди, че жалбоподателят е могъл да се позове пряко на Конвенцията пред националните съдилища, степента на сигурност на това средство трябва да бъде демонстрирана чрез конкретни примери (*Slavgorodski v. Estonia* (dec)). Същото се отнася до предполагаемото средство за защита, пряко основано на някои общи разпоредби на националната Конституция (*Kornakovs v. Latvia*, § 84).

115. Съдът е бил по-възприемчив към аргументите на правителството, когато националното законодателство е въвело специфично средство за преодоляване на прекомерната продължителност на съдебните производства (*Brusco v. Italy* (dec); *Slaviček v. Croatia* (dec)). Виж също *Scordino v. Italy (no. 1)* [GC], §§ 136-148. Обратно *Merit v. Ukraine*, § 65.

116. Когато правителството демонстрира, че жалбоподателят е разполагал с подходящо и ефективно средство за защита и така се освободи от тежестта на доказване, тогава жалбоподателят трябва да докаже, че:

- средството е било действително изчерпано (*Grässer v. Germany* (dec)); или
- по някаква причина е било неадекватно и неефективно при конкретните обстоятелства на делото (*Selmouni v. France* [GC], § 76; *Vučković and Others v. Serbia* (предварително възражение) [GC], § 77; *Gherghina v. Romania* (dec) [GC], § 89; *Joannou v. Turkey*, §§ 86-87 и §§ 94-106) – например в случай на прекомерно забавяне при провеждане на разследване (*Radio France and Others v. France* (dec), § 34), или средство, което нормално е достъпно, като например жалба, целяща оспорване на основателността на решение, но което, с оглед на практиката по сходни дела, е било неефективно при обстоятелствата на конкретния случай (*Scordino v. Italy* (dec); *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium*, §§ 26-27), дори ако въпросните решения са скорошни (*Gas and Dubois v. France* (dec)). Така е и когато жалбоподателят не е можел да сезира директно към компетентния съд (*Tănase v. Moldova* [GC], § 122). При по-особени обстоятелства може да има жалбоподатели, намиращи се в подобни ситуации, като някои от тях не са завели дела пред посочения от правителството съд, но са освободени от задължението да го направят, тъй като е доказано, че правното средство, използвано от другите, е било на практика неефективно и би било неефективно и в техния случай (*Vasilkoski and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, §§ 45-46; *Laska and Lika v. Albania*, §§ 45-48). Това изключение обаче се прилага в много специфични дела (сравни *Saghinadze and Others v. Georgia*, §§ 81-83); или
- е имало специални обстоятелства, освобождаващи жалбоподателя от изискването (*Akdivar and Others v. Turkey*, §§ 68-75; *Sejdovic v. Italy* [GC], § 55; *Veriter v. France*, § 60).

117. Една такава причина за освобождаване може да бъде абсолютната пасивност на националните власти, които са били изправени пред сериозни твърдения за неправомерни действия или увреждане, извършено от държавни служители – например, когато властите не са започнали разследване или не са предложили съдействие. При тези обстоятелства може да се каже, че доказателствената тежест се прехвърля отново и така правителството трябва да докаже какво е направило, пропорционално на размера и сериозността на оплакванията (*Demopoulos and Others v. Turkey* (dec) [GC], § 70).

118. Ако жалбоподателят само се съмнява в ефективността на конкретно средство, това няма да го освободи от задължението да го изпробва (*Epözdemir v. Turkey* (dec); *Milošević v. the Netherlands* (dec); *Pellegriti v. Italy* (dec); *MPP Golub v. Ukraine* (dec); *Vučković and Others v. Serbia* (предварително възражение) [GC], §§ 74 и 84; *Zihni v. Turkey* (dec), §§ 23 и 29-30, по отношение на опасенията на жалбоподателя относно безпристрастността на съдиите от Конституционния съд). Напротив, в интерес на жалбоподателя е да се обърне към компетентния съд и да му даде възможност да развие съществуващите разпоредби чрез правомощието му да ги тълкува (*Ciupercescu v. Romania*, § 169). В правна система, предоставяща конституционна защита на основните права, увреденото лице е длъжно да тества обхвата на тази защита и да позволи на националните съдилища да развият чрез тълкуване тези права (*A, B and C v. Ireland* [GC], § 142; *Vučković and Others v. Serbia* (предварително възражение) [GC], § 84). Но когато предложеното средство всъщност не предлага разумни изгледи за успех, например в светлината на установена национална съдебна практика, фактът, че жалбоподателят не го е ползвал, не е пречка пред допустимостта (*Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium*, § 27; *Carson and Others v. the United Kingdom* [GC], § 58).

5. Процесуални аспекти

119. Изискването жалбоподателят да е изчерпал вътрешноправните средства за защита обикновено се преценява към момента на подаване на жалбата до Съда (*Baumann v. France*, § 47), с изключение на случаите, когато отклонението от това правило е оправдано с оглед на конкретните обстоятелства по делото (виж по-долу т. 6)). Това по принцип важи за искане за привременни мерки съгласно правило 39 от Правилника на Съда, което може да бъде подадено до Съда преди подаване на официална жалба (*A.M. v. France*, §§ 65 and 68). Въпреки това Съдът приема, че изчерпването на такива средства следва да приключи скоро след подаването на жалбата и преди произнасянето му по допустимостта (*Molla Sali v. Greece* [GC], § 90; *Karoussiotis v. Portugal*, § 57; *Cestaro v. Italy*, §§ 147-148, където жалбоподателят е подал жалбата си пред Съда по член 3 от Конвенцията, без да чака решението на Касационния съд, което е депозирано една година и осем месеца след това; *A.M. v. France*, §§ 66 и 80, където единственият етап, на който може да бъде постановена мярка със суспензивно действие – молба за убежище – е бил достигнат след подаване на жалбата в Съда; *Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)* [GC], §§ 193-194).

120. Когато правителството възнамерява да направи възражение за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, то трябва да направи това, доколкото естеството на възражението и обстоятелствата позволяват, в писмено или устно становище преди постановяването на решение по допустимостта, макар че изключителни обстоятелства могат да го освободят от това задължение (*López Ribalda and Others v. Spain* [GC], § 83; *Mooren v. Germany* [GC], § 57-59 и препратките там; *Svinarenko and Slydanev v. Russia* [GC], §§ 79-83; *Blokhin v. Russia* [GC], §§ 96-98; виж също правило 55 от Правилника на Съда). Ако ответно правителство, уведомено за жалбата, не направи възражение за неизчерпване, Съдът не може да го повдигне служебно. Правителството трябва изрично да направи възражение за недопустимост на основание неизчерпване на вътрешноправните средства за защита (*Navalnyy v. Russia* [GC], §§ 60-61, където ответното правителство само мимоходом е споменало, в становището си по основателността по жалбата, че жалбоподателят не е оспорил спорните мерки в националното производство; *Liblik and others v. Estonia*, § 114, където правителството очертава други средства

за защита, достъпни за жалбоподателите, но не повдигна възражение за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита). По делото *Strezovski and Others v. North Macedonia*, Съдът констатира, че не е имало пречка правителството да повдигне възражението си за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, въпреки че е повдигнало възражението си за първи път в своето допълнително становище, като се имат предвид специалните обстоятелства по случая (приемането от Върховния съд на правно становище след първоначалното становище на правителството по допустимост и същество, §§ 33, 35; виж, обратно, *Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 52, и *Feilazoo v. Malta*, § 62). Съдът може да преразгледа решение за обявяване на жалба за допустима, дори на етапа на разглеждане по същество и при спазване на правило 55 от Правилника на Съда (*O'Keefe v. Ireland* [GC], § 108; *Muršić v. Croatia* [GC], § 69; *Merabishvili v. Georgia* [GC], § 214).

121. Не е необичайно едно възражение за неизчерпване да се присъедини към становището по същество, особено по дела, отнасящи се до процесуални задължения или гаранции (*Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* [GC], § 103), например по жалби, свързани с:

- процесуалния аспект на член 2 (*Dink v. Turkey*, §§ 56-58; *Oruk v. Turkey*, § 35; *Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania* [GC], §§ 103-104; *Vovk and Bogdanov v. Russia*, § 58);
- процесуалния аспект на член 3 (*Husayn (Abu Zubaydah) v. Poland*, § 337; *Al Nashiri v. Poland*, § 343);
- Член 5 (*Margaretić v. Croatia*, § 83);
- Член 6 (*Scoppola v. Italy (no. 2)* [GC], § 126);
- Член 8 (*A, B and C v. Ireland* [GC], § 155; *Konstantinidis v. Greece*, § 31);
- Член 13 (*Sürmeli v. Germany* [GC], § 78; *M.S.S. v. Belgium and Greece* [GC], § 336; *J.M.B. and Others v. France*, § 176);
- Член 1 от Протокол № 1 (*S.L. and J.L. v. Croatia*, § 53; *Joannou v. Turkey*, § 63).

6. Създаване на нови средства за защита

122. Преценката изчерпани ли са вътрешноправните средства за защита обикновено се прави от гледище на състоянието на процедурите към датата на подаване на жалбата до Съда. Това правило обаче търпи изключения при създаване на нови средства за защита (*İçyer v. Turkey* (dec), §§ 72 и следващи). Съдът се е отклонявал от него най-вече по дела, отнасящи се до продължителността на производството (*Predil Anstalt v. Italy* (dec); *Bottaro v. Italy* (dec); *Andrášik and Others v. Slovakia* (dec); *Nogolica v. Croatia* (dec); *Brusco v. Italy* (dec); *Korenjak v. Slovenia* (dec), §§ 66-71; *Techniki Olympiaki A.E. v. Greece* (dec)) или до нов компенсаторен механизъм в случаи на намеса в права на собственост (*Charzyński v. Poland* (dec); *Michalak v. Poland* (dec); *Demopoulos and Others v. Turkey* (dec) [GC]; *Beshiri and Others v. Albania* (dec), §§ 177 и 216-218; *Olkhovik and Others v. Russia* (dec.), §§ 34-41); или при неизпълнение на национални съдебни решения (*Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia* (dec), §§ 36-40; *Balan v. Moldova* (dec)); или пренаселеност на затворите (*Łatak v. Poland* (dec); *Stella and Others v. Italy* (dec), §§ 42-45); или неподходящи условия на задържане (*Shmelev and Others v. Russia* (dec), §§ 123-131).

Съдът отчита ефективността и достъпността на новите средства за защита (*Demopoulos and Others v. Turkey* (dec) [GC], § 88). Дело, по което новото средство не е било ефективно, е *Parizov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, §§ 41-47; Друго дело, по което едно ново конституционно средство е признато за ефективно, е *Cvetković v. Serbia*, § 41.

По отношение на датата, след която е справедливо да се изисква от жалбоподателя да използва средство, което току-що е инкорпорирано в правната система на дадена държава след промяна на съдебната практика, Съдът е приел, че не би било справедливо да се изисква изчерпване на нововъведено средство, без да се предостави на лицата разумен срок, за да се запознаят със съдебното решение (*Broca and Texier-Micault v. France*, § 20). Продължителността на „разумния срок“ зависи от обстоятелствата по конкретния случай, но като цяло Съдът е приел, че е около

шест месеца (пак там; *Depauw v. Belgium* (dec); *Yavuz Selim Güler v. Turkey*, § 26). Виж например *Leandro Da Silva v. Luxembourg*, § 50, срокът е осем месеца от приемането на решението на национално ниво и три и половина месеца от публикуването му. Виж също *McFarlane v. Ireland* [GC], § 117; за нововъведено средство за защита след постановяване на пилотно решение, виж *Fakhretdinov and Others v. Russia* (dec), §§ 36-44; относно отклоняване от националната съдебна практика, виж *Scordino v. Italy (no. 1)* [GC], § 147.

Съдът е посочил в *Scordino v. Italy (no. 1)* [GC] и *Cocchiarella v. Italy* [GC] какви характеристики трябва да имат вътрешноправните средства за защита, за да бъдат ефективни, когато се отнасят до продължителността на производствата (виж също *Vassilios Athanasiou and Others v. Greece*, §§ 54-56). Като правило, няма нужда да се изчерпва средство, което няма превантивен или компенсаторен ефект по отношение на продължителността на производството (*Puchstein v. Austria*, § 31). Средство за защита срещу продължителността на производството трябва, по-конкретно, да се прилага без прекомерни забавяния и да предоставя подходяща обезвреда (*Scordino v. Italy (no. 1)* [GC], §§ 195 и 204-207).

123. Когато Съдът намира структурни или общи дефекти в националния закон или практика, той може да поиска от държавата да изследва ситуацията и, ако е необходимо, да предприеме ефективни превантивни мерки срещу подобни жалби (*Lukenda v. Slovenia*, § 98). Може да направи и извод, че държавата следва или да промени наличните правни средства, или да въведе нови, така че да осигури истинска ефективна обезвреда за нарушенията на правата по Конвенцията (виж например, пилотното решение по *Xenides-Arestis v. Turkey*, § 40; и *Burdov v. Russia (no. 2)*, §§ 42, 129 и следващи, и 140). Специално внимание следва да се обърне на необходимостта от гарантиране на ефективни вътрешноправни средства за защита (виж пилотното решение по *Vassilios Athanasiou and Others v. Greece*, § 41).

Когато ответната държава е въвела ново средство за защита, Съдът проверява дали това средство е ефективно (виж например, *Robert Lesjak v. Slovenia*, §§ 34-55; *Demopoulos and Others v. Turkey* (dec) [GC], § 87; *Xynos v. Greece*, §§ 37 и 40-51; *Preda and Others v. Romania*, §§ 118-133). За тази цел Съдът взема предвид обстоятелствата по конкретния случай; констатацията на Съда дали новата законодателна рамка е ефективна или не, трябва да се основава на нейното практическо приложение (*Nogolica v. Croatia* (dec); *Rutkowski and Others v. Poland*, §§ 176-186). Въпреки това, нито фактът, че все още няма установена съдебна или административна практика по отношение на прилагането на рамката, нито рискът, че производството може да отнеме значително време, могат сами по себе си да направят новото средство неефективно (*Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia* (dec), § 30).

124. Ако Съдът установи, че новото средство е ефективно, това означава, че други жалбоподатели в подобни случаи следва да го използват, освен когато установените срокове са преклудирали тази им възможност. Съдът обявява такива жалби за недопустими съгласно член 35, § 1, дори когато са били подадени преди създаването на новото средство за защита (*Grzinčič v. Slovenia*, §§ 102-110; *İçyer v. Turkey* (dec), §§ 74 и следващи; *Stella and Others v. Italy* (dec), §§ 65-68; *Preda and Others v. Romania*, §§ 134-42; *Muratovic v. Serbia* (dec), §§ 17-20; *Beshiri and Others v. Albania* (dec), §§ 177 и 216-218).

Става въпрос за средства за защита, които са станали достъпни след подаването на жалбите. Съдът ще прецени дали е имало специфични обстоятелства, които са попречили на жалбоподателите да се възползват от такова средство за защита и по-конкретно естеството на новите правни норми и контекста, в който те са били приети (*Fakhretdinov and Others v. Russia* (dec), § 30). По това дело Съдът приема, че ефективното правно средство за защита, въведено след постановяването на пилотно решение, с което Съдът е задължил държавата да въведе средство за защита, следва да бъде използвано преди жалбоподателите да подадат жалба до Съда.

Съдът взема предвид и факта, че държавата се справя с извънредно трудна и сложна ситуация, която включва избор на това кои парични и морални задължения могат да бъдат изпълнени, като

се позовава на широката свобода на преценка на властите в ситуации, включващи широкообхватна, но противоречива законодателна схема със значително икономическо въздействие за страната като цяло (*Beshiri and Others v. Albania* (dec), § 194, по отношение на ново средство за защита, отнасящо се до продължително неизпълнение на окончателни решения за присъждане на обезщетение за имущество, отчуждено по време на комунистическия режим, въведено в отговор на пилотно решение).

Съдът посочва, че е готов да промени подхода си по отношение на потенциалната ефективност на средството за защита, въведено след пилотно решение, ако практиката на националните органи покаже в дългосрочен план, че новото законодателство не се прилага по начин, който е в съответствие с пилотното решение и стандартите на Конвенцията като цяло (*Muratovic v. Serbia* (dec), §§ 17-20; *Beshiri and Others v. Albania* (dec), § 222).

Съдът също така уточнява условията, при кои то се прилага член 35, § 1 в зависимост от датата на жалбата (*Fakhretdinov and Others v. Russia* (dec), §§ 31-33; *Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia* (dec), §§ 29 и следващи, и 40-41).

В. Неспазване на четиримесечния срок

Член 35 § 1 от Конвенцията – Критерии за допустимост

„1. Съдът може да бъде сезиран само... в срок от четири месеца след датата на окончателното решение на националната инстанция.“

HUDOC ключови думи

Четиримесечен период (35-1) – Окончателно национално решение (35-1) – Продължаващо положение (35-1)

1. Цел на правилото

125. Основната цел на правилото за четирите месеца е да осигури правната сигурност, като гарантира, че казусите, повдигащи въпроси по Конвенцията, се разглеждат в разумен срок, като същевременно не позволява властите и другите засегнати лица да бъдат държани в ситуация на несигурност за дълъг период от време (*Mocanu and Others v. Romania* [GC], § 258; *Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal* [GC], § 129). Правилото също така предоставя на потенциалния жалбоподател време да обмисли дали да подаде жалба и, ако го направи, да вземе решения относно специфичните оплаквания и аргументи, които да бъдат повдигнати, и спомага за установяването на фактите по случая, тъй като с течение на времето всяко справедливо разглеждане на повдигнатите въпроси става проблематично (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal* [GC], §§ 99-101; *Sabri Güneş v. Turkey* [GC], § 39).

126. Правилото определя времето ограничение на надзора, упражняван от Съда, и сигнализира, както на лицата, така и на държавните органи, срока, след който този надзор е вече невъзможен (*Radomilja and Others v. Croatia* [GC], § 138). То отразява желанието на високодоговарящите страни да предотвратят постоянното оспорване на минали решения и представлява основателна загриженост за ред, стабилност и мир (*Idalov v. Russia* [GC], § 128; *Sabri Güneş v. Turkey* [GC], § 40; *Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal* [GC], § 129).

127. Правилото за четирите месеца е правило на публичната политика и поради това е от компетентността на Съда да го прилага по собствена инициатива, дори ако правителството не е повдигнало такова възражение (*Sabri Güneş c. Turquie* [GC], § 29 ; § 29; *Svinarenko and Slydanev*

v. Russia [GC], § 85; *Blokhin v. Russia* [GC], § 102; *Merabishvili v. Georgia* [GC], § 247; *Radomilja and Others v. Croatia* [GC], § 138).

128. Правилото за четирите месеца не може да поставя пред даден жалбоподател изискване да сезира с оплакването си Съда, преди положението му във връзка с повдигнатите въпроси да е окончателно установено на национално ниво (*Varnava and Others v. Turkey* [GC], § 157; *Lekić v. Slovenia* [GC], § 65; *Chapman v. Belgium* (dec), § 34). За рекапитулация на съответните принципи виж *Svinarenko and Slydanev v. Russia* [GC], § 86.

129. Преди влизането в сила на Протокол № 15 към Конвенцията (1 август 2021 г.), член 35 § 1 от Конвенцията визира период от шест месеца. Член 4 от Протокол № 15 измени член 35 § 1, за да намали периода от шест на четири месеца⁵. Съгласно преходните разпоредби на Протокола (член 8 § 3), това изменение се прилага само след период от шест месеца след влизането в сила на Протокола (от 1 февруари 2022 г.), за да се позволи на потенциалните жалбоподатели да се запознаят добре с новия срок. Освен това новият срок няма обратен ефект, тъй като не се прилага за жалби, по отношение на които окончателното решение по смисъла на член 35 § 1 от Конвенцията е постановено преди датата на влизане в сила на новото правило (виж *Explanatory Report to Protocol No.15*, § 22).

Въпреки че в решенията, постановени преди Протокол № 15, посочени в този раздел, се говори за "шестмесечен период" или "правилото за шестте месеца", тези термини са заменени в настоящото ръководство с термините "четиримесечен период" и "правило за четирите месеца", за да се отрази новият срок, установен в Конвенцията. Общите принципи в практиката на Съда относно действието на предишното правило остават валидни за действието на новия срок (*Saakashvili v. Georgia* (dec.), § 46).

2. Начална дата на четиримесечния период

а. Окончателно решение

130. Четиримесечният срок започва да тече от постановяването на окончателното решение в процеса на изчерпване на вътрешноправните средства за защита (*Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom* (dec); *Lekić v. Slovenia* [GC], § 65). Жалбоподателят трябва да е използвал, в рамките на обичайната практика, вътрешноправните средства за защита, които има вероятност да са ефективни и достатъчни (*Moreira Barbosa v. Portugal* (dec); *O'Keefe v. Ireland* [GC], §§ 110-113; виж също *Călin and Others v. Romania*, §§ 59-60 и 62-69, относно моментно ефективно средство за защита). Когато има само едно окончателно решение, има само едно производство за целите на четиримесечния срок, дори ако делото е разгледано по два пъти на различни инстанции (*Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* [GC], § 93). Когато жалбоподател се възползва от очевидно съществуващо средство за защита и едва впоследствие узнае за обстоятелства, които правят средството за защита неефективно, може да е уместно, за целите на член 35 § 1, четиримесечният период да започне да тече от датата, на която жалбоподателят за първи път е узнал или е трябвало да узнае за тези обстоятелства (*Mocanu and Others v. Romania* [GC], § 260).

131. Прибягването до средства за защита, които не отговарят на изискванията на член 35 § 1, няма да бъде прието от Съда за целите на установяване на датата на „окончателното решение“ или изчисляване на началния момент за прилагане на правилото за четирите месеца (*Jeronovič v. Latvia* [GC], § 75; *Alekseyev and Others v. Russia*, §§ 10-16). Вземат се предвид само средства,

---

5. Член 4 от Протокол № 15: В член 35, параграф 1 от Конвенцията думите „в срок от шест месеца“ се заменят с думите „в рамките на период от четири месеца“.

които са обичайни и ефективни, тъй като никой жалбоподател не може да удължава строгото времево ограничение, установено от Конвенцията, чрез опити да отправя неуместни или погрешно възприети жалби до органи или институции, нямащи правомощия или компетентност да предлагат ефективно удовлетворяване на съответното оплакване по Конвенцията (*Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal* [GC], § 132; *Fernie v. the United Kingdom* (dec)). Въпреки това, по делото *Červenka v. the Czech Republic*, където жалбоподателят чака решението на Конституционния съд, въпреки че е имал съмнения относно ефективността на средството за защита, Съдът заявява, че жалбоподателят не трябва да бъде обвинен, че се е опитал да изчерпа това средство за защита (§§ 90 and 113-121). По същия начин, по делото *Polyakh and Others v. Ukraine*, Съдът приема, че въпреки че продължителността на производството по делата на жалбоподателите не е била „разумна“ и в нарушение на член 6 § 1, той не намира, че жалбоподателите трябва да са знаели, че въпросното средство за защита е неефективно (поради прекомерното забавяне), така че да задейства стартирането на четиримесечния период във всеки момент преди постановяването на окончателното решение (§§ 213-216).

132. Определянето дали дадена национална процедура представлява ефективно средство за защита, което жалбоподател трябва да изчерпи и което следователно трябва да бъде взето предвид за целите на четиримесечния срок, зависи от редица фактори, по-специално оплакването на жалбоподателя, обхвата на задълженията на държавата съгласно конкретната разпоредба на Конвенцията, наличните средства за защита в ответната държава и специфичните обстоятелства по делото. Така например, положението ще стои по различен начин при дела за незаконна употреба на сила от държавни служители в сравнение с дела за лекарска небрежност (*Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal* [GC], §§ 134-137). За дело относно мерки за тайно наблюдение, виж *Hambardzumyan v. Armenia*, §§ 52-53.

133. Не се зачитат средства за защита, чиято употреба зависи от дискреционни правомощия на длъжностни лица, и които, като последица от това, не са пряко достъпни за жалбоподателя. По подобен начин вътрешноправни средства за защита, чието използване няма точно определени граници във времето, създават несигурност и правят безпредметно правилото, заложено в член 35, § 1 (*Williams v. the United Kingdom* (dec); *Abramyan and Others v. Russia* (dec), §§ 97-102 и 104; *Kashlan v. Russia* (dec), §§ 23 and 26-30). И все пак, в един изключителен случай Съдът намира за разумно жалбоподателката да изчака окончателното решение на дискреционно средство за защита. Затова не приема, че жалбоподателката умишлено се е опитала да отложи срока, като е използвала неподходящи процедури, които не могат да ѝ предложат ефективно обезщетение (*Petrović v. Serbia*, §§ 57-61).

134. По правило член 35, § 1 не изисква от жалбоподателите да са подавали молби за възобновяване на производствата или да са използвали други подобни извънредни средства за защита и не позволява пресмятането на четиримесечния срок от по-късна дата под предлог, че такива средства са били ползвани (*Berdzenishvili v. Russia* (dec); *Tucka v. the United Kingdom (no. 1)* (dec); *Haász and Szabó v. Hungary*, §§ 36-37). Все пак, ако извънредното средство е единственото правно средство за защита на разположение на жалбоподателя, шестмесечният срок може да се изчисли, считано от датата на решението, постановено във връзка с това средство (*Ahtinen v. Finland* (dec); *Tomaszewscy v. Poland*, §§ 117-119).

Жалба, в която жалбоподател излага оплакванията си в рамките на четири месеца от постановяването на решение, с което се отхвърля негово искане за възобновяване на производството, ще бъде недопустима, защото това решение не е „окончателно решение“ (*Sapeyan v. Armenia*, § 23).

В случаите, когато са възобновени производства или е преразгледано влязло в сила решение, изтичането на четиримесечния срок по отношение на първоначалните производства или на влязлото в сила решение ще бъде прекъснато само по отношение на онези въпроси, повдигнати във връзка с Конвенцията, които са послужили за основание за възобновяването или преразглеждането и са били предмет на разглеждане от органа, компетентен да възобнови

производството или да преразгледа решението ([пак там](#), § 24). Дори когато искане за извънредно преразглеждане не би довело до възобновяване на първоначалното производство, но националните съдилища са разполагали с възможността да разгледат същността на въпросите, свързани с правата на човека, които жалбоподателят впоследствие е повдигнал пред Съда, и са ги разгледали, се счита, че четиримесечния срок е започнал да тече наново ([Schmidt v. Latvia](#), §§ 70-71).

b. Начален момент

135. Правилото за четирите месеца е автономно и трябва да се тълкува и прилага към фактите по всеки отделен случай, така че да гарантира ефективното упражняване на правото на индивидуална жалба. Въпреки че вземането под внимание на националните законодателства и практика е важен аспект, то не е от решаващо значение при определяне на началния момент на четиримесечния срок ([Sabri Güneş v. Turkey](#) [GC], §§ 52 и 55). Така например по едно дело Съдът счита, че да се изисква от жалбоподател с две свързани жалби да подаде отделни жалби пред него на различни дати, за да се отчетат определени процесуални правила на националното законодателство, би било твърде формалистично тълкуване на четиримесечния срок ([Sociedad Anónima del Ucieza v. Spain](#), §§ 43-45).

i. Узнаване за решението

136. Четиримесечният срок започва да тече от датата, на която жалбоподателят или неговият представител се е запознал в достатъчна степен с окончателното национално решение ([Koç and Tosun v. Turkey](#) (dec)).

137. Когато държавата се позовава на пропуск да бъде спазен четиримесечният срок, тя трябва да установи датата, на която жалбоподателят е узнал за окончателното национално решение ([Şahmo v. Turkey](#) (dec); [Belozorov v. Russia and Ukraine](#), §§ 93-97).

ii. Връчване на решението

138. Връчване на жалбоподателя: когато жалбоподател има право решението да му се съобщи чрез автоматично връчване на препис от него, предметът и целта на член 35, § 1 от Конвенцията се обслужват най-добре, ако четиримесечният срок започне да се брои от датата на връчване на преписа ([Worm v. Austria](#), § 33), независимо от това дали в по-ранен момент решение е било произнесено устно ([Akif Hasanov v. Azerbaijan](#), § 27).

139. Връчване на адвоката: четиримесечният срок започва да тече от датата, на която адвокатът на жалбоподателя е узнал за решението, завършващо процеса на изчерпване на вътрешноправните средства за защита, независимо от обстоятелството, че самият жалбоподател е узнал за решението по-късно ([Çelik v. Turkey](#) (dec)).

iii. Невръчване на решението

140. Когато националният закон не предвижда съобщаване на решението, уместно е за начален момент да се приеме датата на изготвяне на решението, или по-точно моментът, когато страните несъмнено са в състояние да се запознаят със съдържанието му ([Papachelas v. Greece](#) [GC], § 30). Жалбоподателят или неговият адвокат трябва да се отнесат с дължимата грижа към получаването на препис от решението, ако то е депозирано в деловодството на националния съд ([Ölmez v. Turkey](#) (dec)). Когато решението не е връчено, въпреки че националното законодателство определя срок от три дни за произнасяне по определени жалби, жалбоподателят не може да остане неактивен за неопределено време. Той или тя има индивидуално задължение да предприеме елементарни стъпки и да търси информация от съответните органи за резултата от обжалването ([Akif Hasanov v. Azerbaijan](#), §§ 28-33).

iv. Липса на достъпно правно средство за защита

141. Важно е да се има предвид, че изискванията на член 35 § 1 относно изчерпването на вътрешноправните средства за защита и четиримесечния период са тясно свързани (*Jeronovičs v. Latvia* [GC], § 75; *Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal* [GC], § 130). Когато от самото начало е ясно, че жалбоподателят няма на разположение ефективно вътрешноправно средство за защита, четиримесечният срок започва да тече от датата, на която е било извършено действието, дало повод за оплакването, или от датата, на която жалбоподателят е бил пряко засегнат или е узнал за това действие, или е разбрал за неблагоприятните му последици (*Dennis and Others v. the United Kingdom* (dec); *Varnava and Others v. Turkey* [GC], § 157; *Aydarov and Others v. Bulgaria* (dec), § 90).

142. Когато жалбоподателят има на разположение очевидно съществуващо вътрешноправно средство за защита, но едва впоследствие му станат известни обстоятелства, правещи средството неефективно, може да се окаже подходящо четиримесечният срок да започне да тече от датата, на която жалбоподателят за пръв път е узнал или е трябвало да узнае за тези обстоятелства (*Varnava and Others v. Turkey* [GC], §§ 157-158; *Jeronovičs v. Latvia* [GC], § 75; *Zubkov and Others v. Russia*, §§ 105-109).

v. Продължаващо положение

143. Концепцията за „продължаващото положение“ се отнася до онова състояние на нещата, което се поддържа от продължаващи действия на държавата, или такива, извършвани от нейно име, които правят жалбоподателите жертви. Продължаващото положение може също да бъде пряк ефект от законодателство, което оказва влияние върху личния живот на жалбоподателя (*S.A.S. v. France* [GC], § 110; *Parrillo v. Italy* [GC], §§ 109-114). Фактът, че едно събитие поражда съществени последици с течение на времето, не означава, че това събитие е довело до „продължаващо положение“ (*Iordache v. Romania*, § 49; *Călin and Others v. Romania*, §§ 58-60).

144. В ситуацията на повторение на едни и същи събития, отсъствието на каквито и да било значителни промени в условията, на които жалбоподателят е бил рутинно подложен, създава, според Съда, „продължаващо положение“, което подвежда целия оспорван период под юрисдикцията на Съда (*Fetisov and Others v. Russia*, § 75 и препратките там, относно условията за транспортиране от затвора до съда; *Svinarenko and Slydanev v. Russia* [GC], §§ 86-87, относно използването на метална клетка за задържане на подсъдими по време на наказателния процес; *Chaldayev v. Russia*, §§ 54-57, относно условията на свиждане в затвора; *Shlykov and Others v. Russia*, §§ 60-65, относно системната практика да се поставят белезници на затворници с доживотни присъди всеки път, когато биват извеждани от килиите си).

145. Когато твърдяното нарушение съставлява продължаващо положение, срещу което няма вътрешноправно средство за защита, четиримесечният период започва да тече от прекратяването на продължаващото положение (*Sabri Güneş v. Turkey* [GC], § 54; *Varnava and Others v. Turkey* [GC], § 159; *Ülke v. Turkey* (dec)). Докато положението продължава, правилото за четиримесечния срок не се прилага (*Iordache v. Romania*, § 50; *Oliari and Others v. Italy*, §§ 96-97).

146. Въпреки това, продължаващото положение не може да отложи прилагането на правилото за четирите месеца за неопределено време. Съдът е наложил задължение за старание и инициативност на жалбоподателите, които искат да се оплакват от продължаващото неспазване от страна на държавата на някои нейни задълженията, като безвестно отсъствие на лица, право на собственост или дом и неизпълнение на парични задължения на държавно дружество (*Varnava and Others v. Turkey* [GC], §§ 159-172; *Sargsyan v. Azerbaijan* (dec) [GC], §§ 124-148; *Sokolov and Others v. Serbia* (dec), §§ 31-36; виж също точка 5а по-долу).

3. Изтичане на четиримесечния период

147. Срокът започва да тече от деня, следващ датата, на която е било публично произнесено окончателното решение, или на която жалбоподателят или неговият представител са били информирани за него, и изтича четири календарни месеца по-късно, без значение каква е била действителната продължителност на тези календарни месеци (*Otto v. Germany* (dec); *Ataykaya v. Turkey*, § 40).

148. Спазването на четиримесечния срок се определя съгласно критерии, специфични за Конвенцията, а не съгласно критериите на националния закон на всяка ответна държава (*BENet Praha, spol. s r.o., v. the Czech Republic* (dec); *Poslu and Others v. Turkey*, § 10). Прилагането от Съда на собствените му критерии за изчисляване на сроковете, независимо от националните разпоредби, има за цел да гарантира правната сигурност, доброто правораздаване, а оттам и практическото и ефективно функциониране на механизма на Конвенцията (*Sabri Güneş v. Turkey* [GC], § 56).

149. Фактът, че когато последният ден на четиримесечния срок се пада в събота, неделя или на официален празник и че в такава хипотеза, съгласно националното законодателство, се счита, че сроковете изтичат на следващия работен ден, не се отразява върху определянето на *dies ad quiet* (пак там, §§ 43 и 61).

150. Съдът е свободен да определи датата на изтичане на четиримесечния срок, която да се различава от датата, определена от ответната държава (*İpek v. Turkey* (dec)).

151. Освен това при много изключителни обстоятелства Съдът може да се позове на тълкувателната си компетентност по член 32 от Конвенцията, за да коригира метода на изчисляване на четиримесечното правило, за да защити същността на правото на индивидуална жалба. Така, по време на глобалната епидемия от COVID-19 и обявената от Световната здравна организация извънредна ситуация в областта на общественото здраве с международен характер, на 16 март и 9 април 2020 г. председателят на Съда обяви редица извънредни мерки, за да позволи на жалбоподателите, Високодоговарящите страни и Съда да се справят с възникналите трудности. Една от последиците на тези мерки (взети от председателя при упражняване на правомощието му да ръководи работата и администрацията на Съда съгласно правило 9 от Правилника на Съда) се състои в това, че при регистрирането на новопостъпили жалби и без да се засяга последващо съдебно решение по казуса, секретариатът на Съда добавя общо три месеца към изчисляването на шестмесечния към онзи момент срок, когато календарният шестмесечен срок започва да тече или, напротив, трябва да изтече на дата между 16 март и 15 юни 2020 г. Съдът намира, че може да се счита за законосъобразно спирането на шестмесечния към онзи момент срок по време на най-критичната фаза на глобалната пандемия: това освен това е в съответствие с общия принцип на международното публично право за форсмажорните обстоятелства, както и с принципа *contra non valentem agere nulla currit praescriptio* - правна максима, според която предписанията не могат да действат спрямо неспособните да действат. От това следва, че ако срокът е започнал да тече, или е трябвало да изтече през горепосочения период, правилото за шестте към онзи момент месеца трябва по изключение да се счита за спряно за три календарни месеца (*Saakashvili v. Georgia* (dec.), §§ 49-59).

4. Дата на подаване на жалбата

а. Попълване на формуляр за жалба

152. Съгласно [Правило 47](#) от Правилника на Съда, в сила от 1 януари 2014 г., датата на подаване на жалба съгласно член 35, § 1 от Конвенцията, е датата, на която формулярът за жалбата, който отговаря на изискванията на това правило, е изпратен до Съда. Жалбата трябва да съдържа цялата изисквана информация в съответните части на формуляра и да е придружена от копия на съответните придружаващи документи. Решението по дело *Malysh and Ivanin*

v. Ukraine илюстрира как измененото Правило 47 действа на практика. Освен ако в Правило 47 не е предвидено друго, четиримесечният срок ще бъде прекъснат само от надлежно попълнен формуляр за жалба ([Практическо указание за започване на производството](#), § 1).

Ако жалбоподателят избере жалбата му/й да бъде подадена от представител, във формуляра за жалба трябва да бъде попълнен разделът за пълномощия. И жалбоподателят, и представителят трябва да подпишат раздела за пълномощия (виж Правило 47 § 1 (с) от Правилника на Съда). На този етап не е приемливо пълномощното да е отделно, тъй като Съдът изисква цялата основна информация да се съдържа във формуляра за жалба. Ако се твърди, че поради непреодолими практически трудности, не е възможно подписът на жалбоподателя да бъде положен в раздела за пълномощия във формуляра за жалба, това трябва да бъде обяснено на Съда с всички подкрепящи твърдението елементи. Няма да бъде прието за адекватно обяснение, базирано на самото изискване за бързо попълване на формуляра за жалба в рамките на четиримесечния срок ([Практическо указание за започване на производството](#), § 9).

По силата на Правило 47 § 5 (1), неспазването на изискванията, посочени в параграфи 1 до 3 от това Правило, може, при определени условия, да доведе до това, че жалбата да не бъде разгледана от Съда (*Radomilja and Others* [GC], §§ 112).

b. Дата на изпращане

153. Датата на подаване на жалбата е датата на пощенското клеймо, когато жалбоподателят е изпратил на Съда надлежно попълнения формуляр за жалба (Правило 47 § 6 (а) от Правилника на Съда; виж също *Abdulrahman v. the Netherlands* (dec); *Brežec v. Croatia*, § 29; *Vasiliauskas v. Lithuania* [GC], §§ 115-17; *J.L. v. Italy**, §§ 73-74).

154. Само специални обстоятелства – като невъзможност да се установи кога е била изпратена жалбата – биха могли да оправдаят различен подход: например, като за дата на подаване се приеме датата от формуляра на жалбата, или при липса на такава – датата на нейното получаване в Регистратурата на Съда (*Bulinwar OOD and Hrusanov v. Bulgaria*, §§ 30-32).

155. Жалбоподателите не следва да отговорят за никакви забавяния, които могат да повлияят на тяхната кореспонденция със Съда, докато тя пътува (*Anchugov and Gladkov v. Russia*, § 70).

c. Изпращане по факс

156. Жалби, изпратени по факс, няма да прекъснат действието на четиримесечния срок. Жалбоподателите трябва, освен това, да изпратят и подписания оригинал по пощата в рамките на същия четиримесечен срок ([Практическо указание за започване на производството](#), § 3).

d. Квалификация на оплакванията

157. Дадено оплакване се квалифицира въз основа на посочените в него факти, а не просто въз основа на изтъкнатите правни основания и аргументи (*Scoppola v. Italy (no. 2)* [GC], § 54); *Radomilja and Others v. Croatia* [GC], §§ 110-126). Съгласно принципа *jura novit curia* Съдът не е обвързан от правните основания по Конвенцията и протоколите към нея, посочени от жалбоподателя, и може да реши как да квалифицира фактите по жалбата, като я разгледа съгласно членове или разпоредби на Конвенцията, които са различни от тези, на които се позовава жалбоподателят (*Navalnyy v. Russia* [GC], §§ 62-66, където Съдът отбелязва, че фактическите елементи на оплакванията по член 18 присъстват във всички първоначални жалби, въпреки че жалбоподателят се е позовал на тази норма само в две от тях, и на това основание отхвърля възражението на правителството, че част от оплаквания са били просрочени, тоест направени са за първи път пред голямата камера). За да се въведе оплакване и да се прекъсне четиримесечния срок, е необходима известна индикация за фактите, на които се основава жалбата, както и за естеството на твърдяното нарушение на Конвенцията. Жалбоподателите

следва да изложат оплакванията и да предоставят информация, която трябва да е достатъчна, за да позволи на Съда да определи естеството и обхвата на жалбата. Двусмислените фрази или изолирани думи не са достатъчни, за да се приеме, че е повдигнато конкретно оплакване (*Ilias and Ahmed v. Hungary* [GC], §§ 82-85 и препратките там).

В тази връзка, Правило 47 § 1 (e) и (f) от Правилника на Съда предвижда, че всички жалби трябва да съдържат, наред с други неща, кратко и четливо изложение на фактите и на твърдяното(ите) нарушение(я) на Конвенцията и съответните аргументи. Съгласно правило 47 §§ 1 (f) и 2 (a) от Правилника на Съда, когато определя характера и обхвата на изложените оплаквания, от Съда не може да се очаква да вземе предвид какъвто и да е друг документ, различен от сбито и четливо изложение на твърдяното(ите) нарушение(я) на Конвенцията, така както е формулирано то от жалбоподателя (*Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd and Others v. Georgia*, §§ 244-246).

е. Последващи оплаквания

158. Що се отнася до оплаквания, които не са включени в първоначалната жалба, изтичането на четиримесечния срок не се прекъсва, докато те не бъдат повдигнати пред Съда (*Allan v. the United Kingdom* (dec)).

159. Жалбоподател може да изясни или доразвие първоначално представените факти, но ако такива допълнения на практика представляват повдигане на нови и отделни оплаквания, те трябва да отговарят на изискванията за допустимост, включително правилото за четирите месеца (*Radomilja and Others v. Croatia* [GC], §§ 122 и 128-139). Оплаквания, предявени след изтичането на четиримесечния срок, могат да бъдат разгледани само, ако всъщност не са отделни оплаквания, а просто допълнителни аспекти или допълнителни аргументи в подкрепа на първоначалните такива, повдигнати в рамките на срока (*Merabishvili v. Georgia* [GC], § 250; *Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish v. Romania* (dec)).

160. Фактът, че жалбоподателят се е позовал на член 6 от Конвенцията в своята жалба, сам по себе си не е достатъчен за въвеждане на всички последващи оплаквания по същия член, ако липсва първоначално посочване на фактическото основание на оплакването и на естеството на твърдяното нарушение (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal* [GC], §§ 102-106; *Allan v. the United Kingdom* (dec); *Adam and Others v. Germany* (dec)). По същия начин, оплакване по член 14 трябва да съдържа най-малко индикация за лицето или групата от лица, в сравнение с които жалбоподателят твърди, че е бил третиран по различен начин, както и основанието за разграничението, за което се твърди, че е приложено. Фактът, че във формуляра за жалба е било включено оплакване по член 14 от Конвенцията, не е достатъчен на Съда, за да приеме, че това само по себе си представлява въвеждане на всички възможни въпроси по тази разпоредба, направени впоследствие (*Fábián v. Hungary* [GC], § 96).

161. Представянето на документи от националните производства не е достатъчно за повдигане на всички последващи оплаквания, основани на тези производства. За да се повдигне оплакване и така да се прекъсне четиримесечния срок, е необходимо някакво, било то макар и кратко, посочване на естеството на твърдяното нарушение на Конвенцията (*Božinovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec)).

5. Специални ситуации

а. Приложимост на времеви ограничения към продължаващи състояния, засягащи правото на живот, дом и собственост

162. Въпреки че няма конкретен момент, в който започва да тече четиримесечният срок, Съдът е наложил задължението за полагане на грижа и инициатива на жалбоподателите, които желаят да се оплачат от продължителна липса на разследване на изчезвания в животозастрашаващи ситуации. Поради несигурността и объркването, типични за подобни

ситуации, роднините на изчезнало лице може да бъдат оправдани да чакат дълги периоди от време, докато националните власти приключат своите производства, дори ако последните са спорадични и белязани от проблеми (*Varnava and Others v. Turkey* [GC], §§ 162-163). Независимо от това, жалбоподателите не могат да чакат неопределено време, преди да се обърнат към Страсбург. Те трябва да подадат жалбите си без неоправдано забавяне (пак там, §§ 161-166). Съображения за неоправдано забавяне от страна на жалбоподателите обикновено няма да възникнат, докато има някакъв смислен контакт между роднини и власти по отношение на оплаквания и искания за информация, или някаква индикация или реалистична възможност за напредък в мерките по разследване (пак там, § 165; виж също *Pitsayeva and Others v. Russia*, §§ 386-393; *Sulygov and Others v. Russia*, §§ 375-380; *Sagayeva and Others v. Russia*, §§ 58-62; *Doshuyeva and Yusupov v. Russia* (dec), §§ 41-47). Когато са изминали повече от десет години, жалбоподателите като цяло е трябвало да покажат убедително, че е постигнат някакъв продължаващ и конкретен напредък, който да оправдае по-нататъшното забавяне на отнасянето си към Страсбург (*Varnava and Others v. Turkey* [GC], § 166; виж също *Açış v. Turkey*, §§ 41-42; *Er and Others v. Turkey*, §§ 59-60 и *Trivkanović v. Croatia*, §§ 54-58).

163. По същия начин, когато става дума за твърдяно продължаващо нарушение на правото на собственост или дом в контекста на продължителен конфликт, е възможно да настъпи момент, когато жалбоподателят трябва да представи своя случай, тъй като бездействието при непроменяща се ситуация вече не би било оправдано. След като жалбоподателят е узнал или е трябвало да узнае, че не съществува реалистична надежда да си възвърне достъпа до своята собственост и дом в обозримо бъдеще, необяснимо или прекомерно забавяне при подаване на жалбата може да доведе до нейното отхвърляне поради просрочие. В сложна ситуация след конфликт, времевите рамки трябва да бъдат по-гъвкави, за да се даде възможност за разрешаване на ситуацията и събиране от страна на жалбоподателите на пълна информация за получаване на решение на национално ниво (*Sargsyan v. Azerbaijan* (dec) [GC], §§ 140-141, за период от около три години след ратификацията на Конвенцията; *Chiragov and Others v. Armenia* (dec) [GC], §§ 141-142, за период от четири години и почти четири месеца след ратификацията; сравнени и отграничи от *Samadov v. Armenia* (dec), §§ 9-18, за период от повече от шест години след ратификацията).

164. Принципът на задължението за полагане на грижа се прилага и в контекста на неизпълнение на парични задължения на държавно дружество (*Sokolov and Others v. Serbia* (dec), §§ 31-33).

в. Приложимост на времеви ограничения при липса на ефективно разследване на смъртни случаи и малтретиране

165. При установяване на обхвата на задължението за полагане на грижа на жалбоподателите, които искат да се оплачат от липсата на ефективно разследване на смъртни случаи или малтретиране (членове 2 и 3 от Конвенцията), Съдът до голяма степен се ръководи от практиката по дела, относно изчезването на лица в контекста на международен конфликт или извънредно положение в дадена държава (*Mocanu and Others v. Romania* [GC], § 267). В тези случаи Съдът преценява дали е имало смислен контакт с властите или някаква индикация или реалистична възможност за напредък в действията по разследване (*Şakir Kaçmaz v. Turkey*, §§ 72-75; *Vatandaş v. Turkey*, §§ 26-27). Съдът също така разглежда обхвата и сложността на вътрешното разследване при преценката дали жалбоподателят е могъл да вярва, че то ще бъде ефективно (*Melnichuk and Others v. Romania*, §§ 87-89). За определяне на датата, на която жалбоподателят трябва да е узнал за неефективността на вътрешноправните средства за защита при бездействие от страна на властите по неговата жалба, виж *Mehmet Ali Eser v. Turkey*, §§ 30-31).

166. Задължението на грижа съдържа два различни, но тясно свързани аспекта: жалбоподателите трябва незабавно да се обърнат към националните власти относно напредъка по разследването, но и да подадат жалбата си в Съда веднага щом разберат или е трябвало да

разберат, че разследването е неефективно. Бездействието на жалбоподателите на национално ниво не е само по себе си относимо към оценката на изпълнението на правилото за четирите месеца. Въпреки това, ако Съдът заключи, че преди жалбоподателите да се обърнат към компетентните национални органи, те вече са знаели или е трябвало да знаят за липсата на каквото и да е ефективно наказателно разследване, очевидно е, че последващите жалби, подадени в Съда, ще са подадени *a fortiori* извън срока (*Mocanu and Others v. Romania* [GC], §§ 256-257, 262-64 and 272). По делото *Sakvarelidze v. Georgia*, Съдът констатира, че жалбоподателят, който редовно се е интересувал от напредъка по разследването, започвайки от ранен етап на производството, и е предприел стъпки за ускоряване на хода на разследването с надеждата за по-ефективен резултат, е изпълнил задължението си за дължима грижа (§§ 41-46 и препратките там).

167. Въпросът за спазването на задължението за грижа трябва да се преценява в светлината на обстоятелствата по делото. Забавянето на жалбоподателя при подаване на жалба до националните власти не е решаващо, когато властите е трябвало да са наясно, че дадено лице е могло да бъде подложено на малтретиране, тъй като задължението на властите да разследват възниква дори при липса на изрична жалба (*Velev v. Bulgaria*, §§ 40 и 59-60). Подобно забавяне също не засяга допустимостта на жалбата, когато жалбоподателят е бил в особено уязвимо положение. Като пример, Съдът е признал уязвимостта и чувството за безсилие на жалбоподателя като приемливо обяснение за забавяне на подаване на жалба на национално ниво (*Mocanu and Others v. Romania* [GC], §§ 265 и 273-275).

Въпросът за идентифицирането на конкретния времеви момент, в който жалбоподателят е узнал или е трябвало да узнае, че разследването не е ефективно, е трудно да се определи с точност. Следователно Съдът е отхвърлил като просрочени жалби, когато забавянето от страна на жалбоподателите е било прекомерно или необяснимо (*Melnichuk and Others v. Romania*, §§ 82-83 и препратките там; виж също *Khadzhimuradov and Others v. Russia*, §§ 73-74).

168. В някои случаи информацията, за която се твърди, че хвърля нова светлина върху обстоятелствата по смъртен случай, може да стане обществено достояние на по-късен етап. В зависимост от ситуацията, процесуалното задължение за разследване може да възникне отново и да представлява нова отпавна точка за целите на изчисляването на четиримесечния срок (*Khadzhimuradov and Others v. Russia*, §§ 67 и 75-77). Ако различните фази на разследване се считат за особени, жалбоподателят може да не спази правилото за четирите месеца по отношение на оплаквания, твърдящи пропуски в първоначалното разследване (*Tsalikidis and Others v. Greece*, § 52, когато между две фази на предварителното разследване са минали повече от пет години).

с. Прилагане на правилото за четирите месеца по отношение на условията на задържане

169. Задържането на жалбоподателя трябва да се разглежда като „продължаваща ситуация“, стига жалбоподателят да е бил задържан в същия тип учреждение за задържане при съществени близки условия. Кратките периоди на отсъствие (ако жалбоподателят е бил изведен от учреждението за разпити или други процесуални действия) не биха се отразили върху непрекъснатия характер на задържането. Освобождаването или промяната на режима на задържане обаче, както в рамките на учреждението, така и извън него, би сложило край на „продължаващата ситуация“. Оплакването срещу условията на задържане трябва да бъде подадено в рамките на четири месеца от края на ситуацията, по отношение на която се отнася, или ако е имало ефективно вътрешноправно средство за защита, което е трябвало да бъде изчерпано, от окончателното решение по него (*Ananyev and Others v. Russia*, §§ 75-78 и препратките там, и като пример за задържане в два затвора, *Petrescu v. Portugal*, § 93). Когато между периодите на задържане е имало прекъсване от повече от три месеца, Съдът не ги разглежда като „продължаваща ситуация“ (*Shishanov v. the Republic of Moldova*, §§ 68-69). По

сходна логика, множество последователни арести, с последващи наказателни преследвания, осъдителни присъди и наказания „лишаване от свобода“, които са последвали директно след престъпления, извършени от жалбоподателя, не представляват „продължаваща ситуация“, дори ако жалбоподателят се е ползвал от периоди на свобода само за минути (*Gough v. the United Kingdom*, §§ 133-134).

По делото *Ulemek v. Croatia*, където най-висшият съд в държавата е разгледал основателността на оплакванията на жалбоподателя за лоши условия на задържане за целия период на задържането му в два различни затвора след неговото освобождаване, оплакванията му пред Съда не са били отхвърлени поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, нито поради неспазване на четиримесечния срок (§§ 117-118).

d. Прилагане на правилото за четирите месеца в случай на многократни периоди на задържане по член 5 § 3 от Конвенцията

170. Многократните последователни периоди на задържане трябва да се разглеждат като едно цяло, а четиримесечният срок да започне да тече от края на последния от тях (*Solmaz v. Turkey*, § 36).

171. Когато предварително задържане на обвиняем е разделено на няколко непоследователни периода, тези периоди трябва да се разглеждат не в цялост, а поотделно. Ето защо, след като бъде освободен, жалбоподателят е длъжен да подаде в срок от четири месеца, считано от датата на фактическото освобождаване, всяко оплакване, което може да има по отношение на това задържане. Въпреки това, когато тези периоди попадат в рамките на едно и също наказателно производство срещу жалбоподателя, Съдът, когато разглежда цялостната целесъобразност на задържането, по смисъла на член 5, ал. 3, трябва да вземе под внимание факта, че даденият жалбоподател преди това е бил в ареста в очакване на съдебния процес (*Idalov v. Russia* [GC], §§ 129-30).

C. Анонимна жалба

Член 35 § 2 (а) от Конвенцията – Критерии за допустимост

“1. Съдът не разглежда жалба, подадена на основание член 34, която (а) е анонимна;”⁶

HUDOC ключови думи

Анонимна жалба (35-2-а)

172. Жалбоподателят трябва да е надлежно идентифициран във формуляра за жалбата (Правило 47, § 1 (а) от Правилника на Съда). Съдът може да реши, че самоличността на жалбоподателя не следва да бъде публично разкривана (Правило 47, § 4); в този случай, жалбоподателят ще бъде обозначен чрез неговите инициали или само с буква.

6. Една „анонимна“ жалба по смисъла на чл. 35 § 2 (а) от Конвенцията трябва да се разграничава от въпроса за неразкриването пред обществеността на идентичността на даден жалбоподател чрез отклоняване от общото правило за публичен достъп до информацията в производствата пред Съда, както и от въпроса за поверителността пред Съда (виж Правило 33 и Правило 47 § 4 от [Правилника на Съда](#) приложените към тях Практически указания).

173. Единствено Съдът е компетентен да определи дали жалбата е анонимна по смисъла на член 35 § 2 (а) (*Sindicatul Păstorul cel Bun v. Romania* [GC], § 69). Ако ответното правителство има съмнения относно автентичността на жалбата, то трябва своевременно да информира Съда (пак там).

1. Анонимна жалба

174. Една жалба до Европейския съд по правата на човека се смята за анонимна, ако делото не разкрива какъвто и да е елемент, позволяващ на Съда да идентифицира жалбоподателя (*“Blondje” v. the Netherlands* (dec)). Когато нито един от представените формуляр или документи не съдържа името на жалбоподателя, а само някаква отпратка и псевдоними, и пълномощното е подписано от „X“: самоличността на жалбоподателя не е била разкрита.

175. Съдът е обявил за недопустими като несъвместими *ratione personae* (а не на основание анонимност) жалби, подадени от група лица, чиито имена и/или фамилии, а понякога дори и пол, както са посочени във формуляра на жалбата, са различни от тези, фигуриращи във вътрешното производство, което прави прекомерно трудно установяването на самоличността им (*Mastilović and Others v. Montenegro*, §§ 35-36).

176. Съдът приема, че е анонимна жалбата, подадена от сдружение на неидентифицирани лица, без самото то да претендира, че е жертва на нарушение, но оплакващо се от нарушаване на правото на личен живот от името на неидентифицираните лица, които декларира, че представлява, и които по този начин са станали жалбоподатели (*Federation of French Medical Trade Unions and National Federation of Nurses v. France*, Решение на Комисията).

2. Неанонимна жалба

177. Член 35, § 2 (а) от Конвенцията не е приложим, когато жалбоподателите са представили фактическа и правна информация, даваща възможност на Съда да ги идентифицира и да установи връзката им с фактите и повдигнатите оплаквания (*Sindicatul Păstorul cel Bun v. Romania* [GC], § 71).

178. Жалби, подадени под фиктивни имена: когато лицата ползват псевдоними и обясняват на Съда, че в контекста на въоръжен конфликт им се е наложило да не разкриват истинските си имена, за да защитят членовете на семействата си и свои приятели. Като е намерил, че „зад тактиката на прикриване по разбираеми причини на истинската самоличност стоят реални хора, които могат да се идентифицират чрез достатъчно други индикатори, освен имената...“ и че „съществува достатъчно тясна връзка между жалбоподателите и въпросните събития“, Съдът не приема жалбата за анонимна (*Shamayev and Others v. Georgia and Russia* (dec)); виж също решението по дело *Shamayev and Others*, § 275.

179. Не са били отхвърлени като анонимни и жалби, подадени от църковен орган или от сдружение с религиозен и философски предмет на дейност, когато самоличността на членовете им не е разкрита (членове 9, 10 и 11 от Конвенцията) : виж *Omkananda and Divine Light Zentrum v. Switzerland*, Решение на Комисията.

D. Еднакво по същество дело

Член 35 § 2 (б) от Конвенцията – Критерии за допустимост

“2. Съдът не разглежда индивидуална жалба, подадена на основание член 34, която

...

(б) представлява по същество дело, вече разгледано от Съда или предмет на друга процедура на международно разглеждане или решаване на спорове, и не съдържа нова релевантна информация.“

HUDOC ключови думи

предмет, вече разгледан от Съда (35-2-b) – предмет на друга процедура на международно разглеждане (35-2-b) – нова релевантна информация (35-2-b)

180. Дадена жалба ще бъде отхвърлена съгласно член 35, § 2 (б) от Конвенцията, когато представлява по същество дело, вече разгледано от Съда, или предмет на друга процедура на международно разглеждане или решаване на спорове, и не съдържа нова релевантна информация.

1. Еднакво по същество дело на вече разгледано от Съда

181. Първата част на член 35, § 2 (б) има за цел да гарантира окончателния характер на решенията на Съда и да предотврати възможността жалбоподателите да поискат, чрез подаване на нова жалба, да обжалват предишни решения на Съда по допустимост или същество (*Harkins v. the United Kingdom* (dec) [GC], § 51; *Kafkaris v. Cyprus* (dec), § 67; *Lowe v. the United Kingdom* (dec)). Въпреки това, освен че обслужва интересите за окончателност и правна сигурност, 35 § 2 (б) също така отбелязва границите на юрисдикцията на Съда. Въпреки че определени правила за допустимост трябва да се прилагат с известна гъвкавост и без прекомерен формализъм, Съдът е възприел по-строг подход при прилагането на тези критерии за допустимост, чиято цел и намерение е да обслужват интересите на правната сигурност и да очертаят границите на неговата компетентност (*Harkins v. the United Kingdom* (dec) [GC], § 52-54).

182. Жалба или оплакване се обявяват за недопустими, ако „са еднакви по същество с въпрос, който вече е разглеждан от Съда... и не съдържат нова релевантна информация“. Това включва случаи, при които Съдът е заличил предходната жалба от списъка на делата въз основа на процедура за приятелско споразумение (*Kezer and Others v. Turkey* (dec)). Въпреки това, ако по предишна жалба никога не е постановявано официално решение, няма пречка Съдът да се произнесе по последваща жалба (*Sürmeli v. Germany* (dec)).

183. Съдът проверява дали двете жалби, подадени до него от жалбоподателите, се отнасят по същество за едни и същи лица, едни и същи факти и едни и същи оплаквания (*Vojnović v. Croatia* (dec), § 28; *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2)* [GC], § 63; *Amarandei and Others v. Romania*, §§ 106-111; *Leon Madrid v. Spain*, § 44). За да се определи дали една жалба или оплакване са по същество еднакви по смисъла на член 35 § 2 (б) от Конвенцията, оплакването винаги се квалифицира въз основа на фактите, твърдени в него (*Radomilja and Others v. Croatia* [GC], § 120).

184. Една междудържавна жалба не лишава отделните жалбоподатели от възможността да подадат или поддържат собствените си искания (*Varnava and Others v. Turkey* [GC], § 118; *Shioshvili and Others v. Russia*, §§ 46-47).

185. Една жалба принципно няма да отговоря на изискванията на този член, когато фактическите основания, на които се базира са същите като тези на предходна жалба. Не е достатъчно даден жалбоподател да твърди, че има нова информация, когато просто има за цел да подкрепи предишните си оплаквания с нови правни доводи (*I.J.L. v. the United Kingdom* (dec); *Mann v. the United Kingdom and Portugal* (dec)) или предоставя допълнителна информация относно неспособността на националното законодателство да промени причините за отхвърлянето на неговата предишна жалба (*X. v. the United Kingdom*, Решение на Комисията от 10 юли 1981 г.). За да може Съдът да разгледа жалба, която се отнася до същите факти като изложените в предходна жалба, жалбоподателят трябва да представи действително ново оплакване или да представи нова информация, която не е била разглеждана от Съда (*Kafkaris v. Cyprus* (dec), § 68). Относимата нова информация трябва да бъде нова фактическа информация, която би могла да включва значителни изменения в приложимото национално право (*Ekimdzhiiev and Others v. Bulgaria**, § 255). Развитието в практиката на Съда не представлява „релевантна нова информация“ за целите на член 35 § 2 (б) (*Harkins v. the United Kingdom* (dec) [GC], §§ 50 и 55-56).

186. Органите на Конвенцията намират, че жалбата или оплакването не са еднакви по същество като предходна жалба в *Nobili Massuero v. Italy* (dec); *Riener v. Bulgaria*, § 103; *Chappex v. Switzerland*, Решение на Комисията; *Yurttas v. Turkey*, §§ 36-37; *Sadak v. Turkey*, §§ 32-33; *Amarandei and Others v. Romania*, §§ 106-112; *Tsalikidis and Others v. Greece*, §§ 56-58; *Volodina v. Russia* (no. 2), §§ 37-40; *Ekimdzhiiev and Others v. Bulgaria**, §§ 253-255). Напротив, Съдът е установил, че жалбата или оплакването по същество са едни и същи и в *Moldovan and Others v. Romania* (dec); *Hokkanen v. Finland*, Решение на Комисията; *Adesina v. France*, Решение на Комисията; *Bernardet v. France*, Решение на Комисията; *Gennari v. Italy* (dec); *Manuel v. Portugal* (dec).

2. Еднакво по същество с дело, предмет на друга процедура на международно разглеждане или решаване на спорове

187. Втората част на член 35, § 2 (б) има за цел да предотврати ситуации, при които няколко международни организации са едновременно ангажирани с жалби, които са едни и същи по същество. Такава ситуация би била несъвместима с духа и буквата на Конвенцията, която има за цел да се избягват множество международни производства, свързани с едни и същи казуси (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, § 520; *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası v. Turkey*, § 37; *Selahattin Demirtaş v. Turkey* (no. 2) [GC], § 180). Поради тази причина е необходимо Съдът да разгледа този въпрос служебно (*POA and Others v. the United Kingdom* (dec), § 27).

188. За да определи дали юрисдикцията му по тази разпоредба от Конвенцията е изключена, Съдът трябва да реши дали делото пред него е еднакво по същество с дело, което вече е предмет на паралелно производство и, ако това е така, дали последното може да бъде разглеждано като „друга процедура на международно разглеждане или решаване на спорове“ по смисъла на член 35, § 2 (б) от Конвенцията (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, § 520; *Gürdeniz v. Turkey* (dec), §§ 39-40; *Doğan and Çakmak v. Turkey* (dec), § 20).

а. Преценката за сходство между делата

189. Оценката на сходството между делата обикновено включва сравняване на страните по съответното производство, съответните правни разпоредби, на които се позовават, обхвата на техните оплаквания и вида на търсеното възмездяване (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, § 521; *Greek Federation of Bank Employee Unions v. Greece* (dec), § 39).

190. Поради това Съдът проверява, аналогично на първата част от член 35, § 2 (б), коментиран по-горе, дали жалбите към различни международни институции касаят по същество същите лица, факти и оплаквания (*Patera v. the Czech Republic* (dec); *Karoussiotis v. Portugal*, § 63; *Gürdeniz v. Turkey* (dec), §§ 41-45; *Pauger v. Austria*, Решение на Комисията).

191. Например, ако жалбоподателите пред двете институции не са идентични, „жалбата“ към Съда не може да се счита, че е „по същество същата като предмета на друга процедура на международно разглеждане или решаване на спорове“ (*Folgerø and Others v. Norway* (dec)). Така Съдът намира, че няма пречка да разгледа представената му жалба, когато другото международно производство е било иницирано от неправителствена организация (*Celniku v. Greece*, §§ 39-41; *Illi and Others v. Belgium* (dec)) или от Конфедерация на профсъюзите, в която членуват (*Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası v. Turkey*, § 38), а не от самите жалбоподатели. По делото *Kavala v. Turkey*, специалните докладчици на ООН и заместник-председателят на работната група за произволни задържания (WGAD) да били изпратили писмо до Турция, съдържащо „спешна жалба“ в контекста на специални процедури, въведени от Кабинета на Върховния комисар по правата на човека към ООН, което е можело да доведе до откриване на процедура. Въпреки това, тъй като WGAD не е открила такава процедура и тъй като нито жалбоподателят, нито неговите близки роднини са подали жалба пред органите на ООН, „жалбата“ не е „по същество същата“ (§§ 92-94; виж още *Taner Kılıç v. Turkey* (no. 2), § 62-63).

192. Съдът обаче наскоро отново потвърди, че жалба, подадена в Съда, която е почти идентична с жалба, подадена преди това в друг международен орган (МОТ), но е подадена от жалбоподатели – физически лица, които не са били, и не биха могли да бъдат страни по тази предходна жалба, тъй като производството е било колективно по естеството си и легитимацията по него е била ограничена само до синдикатите и работодателските организации, е по същество същата като тази, представена на този орган. Това се дължи на факта, че тези индивидуални жалбоподатели трябва да се разглеждат като тясно свързани с производството и жалбите пред този орган по силата на своето качество на длъжностни лица във въпросните профсъюзи. Допускането на техния иск пред Съда следователно би било равносилно на заобикаляне на член 35, § 2 (б) от Конвенцията (*POA and Others v. the United Kingdom* (dec), §§ 30-32).

в. Концепцията за „друга процедура на международно разглеждане или решаване на спорове“

193. В своята преценка по член 35, § 2 (б) Съдът трябва да определи дали въпросните паралелни производства представляват друга международна процедура за целите на този критерий за допустимост (*POA and Others v. the United Kingdom*, § 28).

194. Проверката на Съда в това отношение не се ограничава само до формална проверка, а следва да бъде разширена, където е необходимо, за да установи дали естеството на надзорния орган, процедурата, която следва, и ефекта от неговите решения са такива, че изключват юрисдикцията на Съда съгласно член 35, § 2 (б) (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, § 522; *De Pace v. Italy*, §§ 25-28; *Karoussiotis v. Portugal*, §§ 62 и 65-76; *Greek Federation of Bank Employee Unions v. Greece* (dec), §§ 33-38; *Doğan and Çakmak v. Turkey* (dec), § 21; *Peraldi v. France* (dec)). Съдът е разработил критериите, на които, ако даден международен орган отговаря, то ще се счита, че има „друга процедура за международно разглеждане или решаване на спорове“ по смисъла на тази разпоредба. Изискването за съдебно или квазисъдебно производство, подобно на механизма на Конвенцията, означава, че разглеждането трябва да бъде ясно дефинирано по обхват и ограничено до определени права въз основа на правен инструмент, чрез който съответният орган е компетентен да определи отговорността на държавата и да предостави правна защита и може да сложи край на твърдяното нарушение. Освен това по отношение на него трябва да са налице институционални и процедурни гаранции, като независимост, безпристрастност и състезателна процедура (*Selahattin Demirtaş v. Turkey* (no. 2) [GC], §§ 182-186; *Tunç v. Turkey* (dec.), §§ 65-66).

Е. Злоупотреба с правото на жалба

Член 35 § 3 (а) от Конвенцията – Критерии за допустимост

“3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че:

(а жалбата... представлява злоупотреба с правото на жалба;”

HUDOC ключови думи

Злоупотреба с правото на жалба (35-3-а)

1. Обща дефиниция

195. Понятието „злоупотреба“ по смисъла на член 35, § 3 (а) трябва да се разбира в обичайното му значение според общата правна теория, а именно – като превратно упражняване на едно право за цели, различни от целите, за които то е създадено. Съответно всяко поведение на жалбоподател, което явно противоречи на целта на правото на индивидуална жалба, уредено от Конвенцията, и което възпрепятства правилното функциониране на Съда и точното протичане на производството пред него, съставлява злоупотреба с правото на жалба (*Zhdanov and Others v. Russia*, §§ 79-81 и препратките там; *Miroļubovs and Others v. Latvia*, §§ 62 и 65; *S.A.S. v. France* [GC], § 66; *Bivolaru v. Romania*, §§ 78-82).

196. Съдът подчертава, че отхвърлянето на жалба поради злоупотреба с правото на жалба е изключителна мярка (*Miroļubovs and Others v. Latvia*, § 62). Случаите, в които Съдът е намирал злоупотреба с правото на жалба, могат да се групират според типа им в пет категории: подвеждаща информация; употреба на обиден език; нарушаване на задължението за спазване на поверителността на процедурата за приятелското споразумение; злонамерена или лишена от реална цел жалба; всички останали случаи, които не могат да бъдат изчерпателно посочени (*S.A.S. v. France* [GC], § 67).

2. Подвеждане на съда

197. Една жалба ще представлява злоупотреба с правото на жалба, ако съзнателно е основана на неверни факти с цел да подведе Съда (*Varbanov v. Bulgaria*, § 36; *Gogitidze and Others v. Georgia*, § 76). Най-сериозните и очевидни примери на подобна злоупотреба са: първо подаване на жалба под фалшиво име (*Drijfhout v. the Netherlands* (dec), §§ 27-29), и второ – фалшифициране на представените на Съда документи (*Jian v. Romania* (dec); *Bagheri and Maliki v. the Netherlands* (dec); *Poznanski and Others v. Germany* (dec); *Gogitidze and Others v. Georgia*, §§ 77-78). По казус, свързан със задържане в очакване на експулсиране, Съдът приема, че е налице злоупотреба с правото на жалба, поради това че жалбоподателят е заблудил както националните власти, така и Съда относно своята националност (виж *Bencheref v. Sweden* (dec), § 39). Съдът намира също така, че има злоупотреба с жалба в казус, по който жалбоподателят е направил пред Съда твърдение по фактите, противоречащо на собствените му показания във вътрешното производство по въпрос, който е от значение за изхода на делото (*Povilonis v. Lithuania* (dec), §§ 92-101), или по който жалбоподателите са използвали неясни и неопределени термини, за да направят обстоятелствата по делото да изглеждат подобни на тези по друго дело, по което Съдът е установил нарушение (*Kongresna Narodna Stranka and Others v. Bosnia and Herzegovina* (dec), §§ 13 и 15-19).

198. Този тип злоупотреба може да се осъществи и чрез пропуск, когато жалбоподателят пропусне да уведоми от самото начало Съда за фактор, имащ съществено значение за разглеждането на делото (*Kerechashvili v. Georgia* (dec); *Martins Alves v. Portugal* (dec), §§ 12-15; *Gross v. Switzerland* [GC], §§ 35-36; *Gevorgyan and Others v. Armenia* (dec), §§ 31-37; *Safaryan v. Armenia* (dec), §§ 24-30; за разлика с *Al-Nashif v. Bulgaria*, § 89; *G.I.E.M. S.R.L. and Others v. Italy* [GC], § 174; *S.L. and J.L. v. Croatia*, § 49; *Zličić v. Serbia*, §§ 55-56). За да се установи, че пропускът представлява злоупотреба с правото на индивидуална жалба обаче подвеждащата информация трябва да се отнася до самата същина на делото (*Bestry v. Poland*, § 44; *Mitrović v. Serbia*, §§ 33-34; *Shalyavski and Others v. Bulgaria*, § 45; *Saakashvili v. Georgia* (dec.), §§ 64-65). Когато жалбоподателят пропусне, в противоречие с Правило 44С § 1 от Правилника на Съда, да предостави относима информация, в зависимост от конкретните обстоятелства по делото, Съдът може да направи такива изводи, каквито счита за подходящи, включително да заличи жалбата съгласно една от трите алинеи на член 37 § 1 от Конвенцията (*Belošević v. Croatia* (dec.), §§ 48-49 and §§ 51-54, and *Şeker v. Turkey* (dec.), §§ 19-23).

199. Аналогично, ако настъпят нови и важни обстоятелства и ако въпреки изричното му задължение, съгласно Правилата на Съда жалбоподателят да информира Съда, пропусне да го направи, като по този начин му попречи да се реши делото при пълно познаване на фактите, жалбата може да бъде отхвърлена поради злоупотреба с правото на жалба (*Hadrabová and Others v. the Czech Republic* (dec); *Predescu v. Romania*, §§ 25-27; *Gross v. Switzerland* [GC], §§ 28-37; *Dimo Dimov and Others v. Bulgaria*, §§ 42-47).

200. Освен това жалбоподателят търпи всички последици от поведението на своя адвокат или всяко друго лице, представляващо го пред Съда. Всички пропуски от страна на представителя по правило се приписват на самия жалбоподател и могат да доведат до отхвърлянето на жалбата поради злоупотреба с правото на жалба (*Bekauri v. Georgia* (предварителни възражения), §§ 22-25; *Migliore and Others v. Italy* (dec); *Martins Alves v. Portugal* (dec), §§ 11-13 и 16-17; *Gross v. Switzerland* [GC], § 33).

201. Намерението за подвеждане на Съда винаги трябва да се установява с достатъчна сигурност (*Melnik v. Ukraine*, §§ 58-60; *Nold v. Germany*, § 87; *Miszczynski v. Poland* (dec); *Gross v. Switzerland* [GC], § 28; *S.L. and J.L. v. Croatia*, §§ 48-49; *Bagdonavicius and Others v. Russia*, §§ 64-65; *Yusufeli İlçesini Güzelleştirme Yaşatma Kültür Varlıklarını Koruma Derneği v. Turkey* (dec.), §§ 29-30). Страните могат да представят аргументи, които са отхвърлени от Съда, без такива спорни твърдения да се считат за злоупотреба с правото на индивидуална жалба (*Hoti v. Croatia*), § 92.

202. Дори когато решението на Съда по съществуващото вече е станало окончателно и впоследствие се окаже, че жалбоподателят е укрил факт, който би бил от значение за разглеждането на жалбата, Съдът може да преразгледа своето решение чрез процедура за преразглеждане (предвидена в член 80 от Правилника на Съда) и да отхвърли жалбата поради злоупотреба с правото на жалба (*Gardean and S.C. Grup 95 SA v. Romania* (переразглеждане), §§ 12-22; *Vidu and Others v. Romania* (переразглеждане), §§ 17-30; *Petroiu v. Romania* (переразглеждане), §§ 16-30). Переразглеждане на решение е възможно само ако ответното правителство не е могло разумно да знае за въпросния факт по време на разглеждането на делото пред Съда и ако подаде молба за преразглеждане в срок от шест месеца след узнаването на обстоятелството съгласно Правило 80, § 1 (*Grossi and Others v. Italy* (переразглеждане), §§ 17-24; *Vidu and Others v. Romania* (переразглеждане), §§ 20-23; *Petroiu v. Romania* (переразглеждане), §§ 19 и 27-28).

3. Обиден език

203. Злоупотреба с правото на жалба ще има, когато жалбоподателят в кореспонденцията си със Съда използва особено злонамерен, обиден, заплашителен или провокативен език – независимо дали срещу ответното правителство, правителствения агент, властите на ответната

държава, самия Съд, съдиите в него, неговата регистратура или работещите в нея (*Řehák v. the Czech Republic* (dec); *Duringer and Others v. France* (dec); *Stamoulakatos v. the United Kingdom*, Решение на Комисията). Същото важи и когато жалбоподателят публикува обидни изявления за Съда и неговите съдии извън контекста на висящото дело и продължава да го прави след направено предупреждение (*Zhdanov and Others v. Russia*, §§ 82-86).

204. Не е достатъчно просто езикът на жалбоподателя да бъде рязък, полемичен или саркастичен; той трябва да надхвърля „границите на нормалната, прилична и легитимна критика“, за да се приеме, че е злоупотребяващ (*Di Salvo v. Italy* (dec), *Apinis v. Latvia* (dec); обратно виж *Aleksanyan v. Russia*, §§ 116-118; *X and Others v. Bulgaria* [GC], § 146). Ако в хода на производството жалбоподателят престане да използва обидни забележки след официално предупреждение от Съда, изрично ги оттегли или, още по-добре, поднесе извинение, жалбата няма да бъде отхвърлена поради злоупотреба с правото на жалба (*Chernitsyn v. Russia*, §§ 25-28).

4. Нарушение на принципа за поверителност на процедурата за приятелско споразумение

205. Когато жалбоподател умишлено наруши наложеното от член 39, § 2 от Конвенцията и Правило 62, § 2 от Правилника на Съда задължение да спазва поверителността на процедурата за приятелското споразумение, това може да се сметне за злоупотреба с правото на жалба и да доведе до отхвърляне на жалбата (*Hadrabová and Others v. the Czech Republic* (dec); *Popov v. Moldova (no. 1)*, § 48; *Miroļubovs and Others v. Latvia*, § 66).

206. За да се установи дали жалбоподателят е нарушил задължението за поверителност, най-напред трябва да се изяснят границите на това задължение. То винаги трябва да се тълкува в светлината на неговата обща цел, а именно – да се улесни постигането на приятелско споразумение чрез защита на страните и Съда от възможен натиск. Съответно и доколкото съобщаването на трето лице на съдържанието на документи, отнасящи се до приятелско споразумение, може теоретично да се сведе до нарушение на правото на жалба по смисъла на член 35, § 3 (а) от Конвенцията, това не означава, че има абсолютна и безусловна забрана такива документи да се показват или обсъждат с което и да било трето лице. Подобно широко и строго тълкуване би довело до риска да бъде подкопана защитата на законните интереси на жалбоподателя – например, когато той по изключение търси информиран съвет по делото, в което се представлява сам пред Съда. Освен това за Съда би било твърде трудно, ако не и невъзможно, да следи за спазването на такава строга забрана. Това, което член 39, § 2 от Конвенцията и Правило 62, § 2 от Правилника на Съда забраняват на страните, е да оповестяват тази информация, примерно чрез медиите, в кореспонденция, която може да бъде прочетена от голям брой хора или по друг начин (*Miroļubovs and Others v. Latvia*, § 68; виж също *Mātāsarū v. the Republic of Moldova* (dec), §§ 36-39, където съпругата на жалбоподателя разкрива пред медиите предложението на Съда за приятелско споразумение). Т.е. злоупотреба с правото на жалба представлява този вид поведение, при което има известна степен на сериозност.

207. За да бъде сметнато за злоупотреба с правото на жалба, разкриването на поверителна информация трябва да е умишлено. Пряката отговорност на жалбоподателя за разкриването винаги трябва да се установява с достатъчна сигурност; само подозрението не би било достатъчно (*Miroļubovs and Others v. Latvia*, § 66 *in fine*). Като конкретен пример за прилагането на този принцип, довело до отхвърляне на жалбата, виж *Hadrabová and Others v. the Czech Republic* (dec), където жалбоподателите цитирали изрично предложенията за приятелско споразумение, формулирани от Съда, в тяхната кореспонденция с Министерството на правосъдието на държавата им и това довело до отхвърляне на жалбата поради злоупотреба с правото на жалба; като пример за обявяване на жалбата за допустима виж *Miroļubovs and Others v. Latvia*, където не било установено със сигурност, че и тримата жалбоподатели са отговорни за разкриването на поверителна информация, поради което Съдът отхвърлил предварителното възражение на правителството.

208. Трябва да се прави разграничение между, от една страна, декларациите, направени в контекста на строго поверителни процедури за приятелско споразумение, и, от друга, едностранните декларации, направени от ответното правителство в публични и състезателни производства пред Съда, въпреки че материалният резултат от тези процедури може да бъде подобен. Разкриването на условията на едностранна декларация не представлява злоупотреба с правото на индивидуална жалба (*Eskerkhanov and Others v. Russia*, § 26-29).

209. По отношение на неспазването на правилото за поверителност след постановяване на главното решение, но преди Съдът да се произнесе по справедливо обезщетение, виж *Žáková v. the Czech Republic* (справедливо обезщетение), §§ 18-25, където Съдът, с оглед на конкретните обстоятелства по делото, намира за уместно да продължи разглеждането на делото.

5. Явно злонамерена или лишена от реална цел жалба

210. Един жалбоподател злоупотребява с правото на жалба, когато отново и отново подава злонамерени и явно неоснователни жалби до Съда, подобни на жалба, подадена по-рано и вече обявена за недопустима (*M. v. the United Kingdom* и *Philis v. Greece*, и двете Решения на Комисията). Не може да бъде ангажимент на Съда да разглежда поредица от необосновани и нестихващи оплаквания или други явно неправомерни действия на жалбоподателите или техните упълномощени представители, които създават неоправдана работа на Съда, несъвместима с истинските му функции в съответствие с Конвенцията (*Bekauri v. Georgia* (предварителни възражения), § 21; виж също *Migliore and Others v. Italy* (dec) и *Simitzi-Papachristou and Others v. Greece* (dec)).

211. Съдът установява злоупотреба с правото на жалба от страна на жалбоподател, който публикува на своя уебсайт и в YouTube призиви към посетителите да се присъединят към него, за да подадат колективна жалба до Съда и да подадат множество жалби чрез автоматично генериран и стандартизиран формуляр за жалба. В резултат на тази техника до Съда биват изпратени почти 18 000 жалби. Преследваната цел без съмнение не е да се спечелят съответните дела, а напротив - да се предизвика "задръстване, прекомерна натовареност и затлачване" на Съда, да се "парализира дейността му", да се "създаде положение на власт", за да се "преговаря" със Съда, като се застраши дейността му, и да се "дерайлира системата", в която Съдът е "звено от веригата". Този подход, стремящ се да подкопае системата на Конвенцията и функционирането на Съда, е в явно противоречие с целта на правото на индивидуална жалба, с духа на Конвенцията и преследваните от нея цели (*Zambrano v. France* (dec.), §§ 35-38).

212. Съдът освен това може да намери, че има злоупотреба с правото на жалба, когато тя очевидно е лишена от каквато и да е реална цел или се е отнасяла за дребна парична сума или, най-общо казано, няма отношение към обективните законни интереси на жалбоподателя (*Simitzi-Papachristou and Others v. Greece* (dec.); *Bock v. Germany* (dec), за разлика от *S.A.S. v. France* [GC], §§ 62 и 68). До влизането в сила на Протокол № 14 на 1 юни 2010 г. подобни жалби по-често са разглеждани по член 35, § 3 (б) от Конвенцията (липса на значителна вреда).

6. Други случаи

213. Понякога решения на Съда, а и все още висящи пред него дела, се ползват за целите на политическото говорене на национално ниво в държавите – страни по Конвенцията. Една жалба, вдъхновена от желание за публичност или пропаганда, не представлява само поради това злоупотреба с правото на жалба (*McFeeley and Others v. the United Kingdom*, Решение на Комисията, и също *Khadzhaliyev and Others v. Russia*, §§ 66-67). Но злоупотреба може да има, ако жалбоподателят, мотивиран от политически интереси, дава интервюта пред пресата или телевизията, в които изразява безотговорно си и фриволно отношение към висящото пред Съда производство (*Georgian Labour Party v. Georgia*). Разпространението на невярна информация в пресата по начин, който би могъл да бъде резултат от добросъвестно допусната грешка, не е намерено за злоупотреба с правото на жалба (*Podeschi v. San Marino*, § 88, където

жалбоподателят или неговите представители погрешно са заявили публично, че жалбата вече е била обявена за допустима от Съда).

214. Съдът установява, че има злоупотреба с правото на индивидуална жалба, в казус, по който жалбоподател се позовава на член 8 пред Съда въз основа на доказателства, получени в нарушение на правата на трети лица по Конвенцията. Жалбоподателят, в опит да докаже, че не е баща на дете, е получил ДНК проби насила, без съгласие и, в резултат на това, е бил осъден за нападение срещу физическата неприкосновеност на бившата си съпруга (*Koch v. Poland* (dec), §§ 31-34).

7. Подход, който да следва да възприеме ответното правителство

215. Ако ответното правителство смята, че жалбоподателят е злоупотребил с правото си на жалба, то трябва съответно да информира Съда и да представи на вниманието му цялата релевантна информация, с която разполага, за да може Съдът да направи подходящите заключения. Не ответното правителство, а Съдът е този, който преценява съответствието с процедурните задължения, наложени на жалбоподателя от Конвенцията и Правилата. При това обаче, заплахи, отправени от правителството или негови органи, за започване на наказателни или дисциплинарни производства срещу жалбоподател, заради твърдени нарушения на процедурните задължения пред Съда, могат да създадат проблем по член 34 *in fine* от Конвенцията, който забранява каквато и да било намеса в ефективното упражняване на правото на индивидуална жалба (*Miroļubovs and Others v. Latvia*, § 70).

216. Дори и правителството да не твърди, че поведението на жалбоподателите представлява злоупотреба с правото на индивидуална жалба, въпросът за възможната злоупотреба може да бъде повдигнат от Съда *proprio motu* (*Gevorgyan and Others v. Armenia* (dec), § 32; *Dimo Dimov and Others v. Bulgaria*, § 41).

II. Основания за недопустимост, отнасящи се до юрисдикцията на Съда

Член 35 § 3 (а) от Конвенцията – Критерии за допустимост

“3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че:

(а) жалбата е несъвместима с разпоредбите на Конвенцията или на Протоколите към нея...;”

Член 32 от Конвенцията – Компетентност на Съда

“1. Компетентността на Съда обхваща всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на Конвенцията и на Протоколите към нея, относно които е сезиран в съответствие с членове 33, 34, 46 и 47.

2. При спор относно компетентността на Съда, той се решава от Съда.”

HUDOC ключови думи

Ratione personae (35-3-a) – *Ratione loci* (35-3-a) – *Ratione temporis* (35-3-a) – Продължаваща ситуация (35-3-a) – *Ratione materiae* (35-3-a)

A. Несъвместимост *ratione personae*

1. Принципи

217. Съвместимостта *ratione personae* изисква твърдяното нарушение на Конвенцията да е извършено от високодоговаряща страна или отговорността за него да може по някакъв начин да се свърже и носи от нея.

218. Дори и ответната държава да не е направила никакви възражения във връзка с юрисдикцията на Съда *ratione personae*, този въпрос следва да бъде обсъден от Съда по негов почин (*Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [GC], § 27; *Mutu and Pechstein v. Switzerland*, § 63).

219. Основните права, защитени от международни договори, трябва да бъдат гарантирани на лицата, живеещи на територията на съответната държава – страна по договорите, без оглед на нейното последващо разпадане или правоприемство (*Bijelić v. Montenegro and Serbia*, § 69).

220. Една държава може да отговаря за дългове на държавно дружество, дори ако това дружество е отделно юридическо лице, ако то не се ползва с достатъчна институционална и оперативна независимост от държавата, за да освободи последната от нейната отговорност съгласно Конвенцията (*Ališić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia and the former Yugoslav Republic of Macedonia* [GC], §§ 114-115; *Kuzhelev and Others v. Russia*, §§ 93-100, 117; *Mykhaylenko and Others v. Ukraine*, §§ 43-45). Този принцип, разработен във връзка с дългове, се прилага и за други действия и бездействия на тези дружества, като например използването на патентовани изобретения (*Tokel v. Turkey*, §§ 58-62). Действията и бездействията на частноправна фондация също биха могли да ангажират отговорността на ответната държава съгласно Конвенцията (*Mutu and Pechstein v. Switzerland*, §§ 65-67).

221. Жалби могат да бъдат обявени за несъвместими *ratione personae* с Конвенцията на следните основания:

- ако жалбоподателя няма легитимация съгласно член 34 от Конвенцията (виж, например, *Municipal Section of Antilly v. France* (dec); *Döşemealtı Belediyesi v. Turkey* (dec); *Moretti and Benedetti v. Italy*, §§ 32-35; *Bulgarian Helsinki Committee v. Bulgaria* (dec); *V.D. and Others v. Russia*, §§ 72-76; *İhsan Dođramacı Bilkent Üniversitesi v. Turkey* (dec), §§ 34-47; *Democratic Republic of the Congo v. Belgium* (dec), §§ 13-21);
- ако жалбоподателят не може да докаже, че е жертва на твърдяното нарушение (*Kátaı v. Hungary* (dec), §§ 25-26; *Trivkanović v. Croatia*, §§ 49-51; виж Въведение, точка А.3 качество „жертва”);
- ако жалбата е предявена срещу физическо лице (*X. v. the United Kingdom*, Решение на Комисията от 10 декември 1976 г.; *Durini v. Italy*, Решение на Комисията);
- ако жалбата е предявена директно срещу международна организация, която не се е присъединила към Конвенцията (*Stephens v. Cyprus, Turkey and the United Nations* (dec), последен параграф);
- ако оплакването е по протокол към Конвенцията, който не е ратифициран от ответната държава (*Horsham v. the United Kingdom*, Решение на Комисията; *De Saedeleer v. Belgium*, § 68).

2. Юрисдикция⁷

222. Установяването на липса на юрисдикция *ratione loci* няма да освободи Съда от разглеждането на въпроса дали жалбоподателите не попадат под юрисдикцията на една или повече договарящи държави по смисъла на член 1 от Конвенцията (*Drozđ and Janousek v. France and Spain*, § 90). Ето защо възраженията, че жалбоподателите не попадат под юрисдикцията на дадена ответна държава, обикновено се правят под формата на претенции, че жалбата е несъвместима *ratione personae* с Конвенцията (виж становищата на ответните правителства по *Banković and Others v. Belgium and Others* (dec) [GC], § 35; *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], § 300; *Weber and Saravia v. Germany* (dec); виж също *Mozer v. the Republic of Moldova and Russia* [GC], § 79, където руското правителство повдигна възражение *ratione personae* и *ratione loci*; виж *M.A. and Others v. Lithuania*, § 67). „Юрисдикция“ по член 1 от Конвенцията е прагов критерий. Упражняването на юрисдикция е необходимо условие, за да може една договаряща държава да бъде държана отговорна за действия или бездействия, които ѝ се приписват, и които пораждат твърдение за нарушаване на права и свободи, посочени в Конвенцията (*Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], § 311; *Al-Skeini v. the United Kingdom* [GC], § 130).

223. Юрисдикционната компетентност на една държава съгласно член 1 е предимно териториална (*Banković and Others v. Belgium and Others* (dec) [GC], §§ 61 и 67; *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia* [GC], § 104). Предполага се, че юрисдикцията се упражнява нормално на цялата територия на държавата (*N.D. and N.T. Spain* [GC], §§ 102-103, 105 и следващите; *Assanidze v. Georgia* [GC], § 139; *Sargsyan v. Azerbaijan* [GC], §§ 129, 139 и 150). Юрисдикцията може да се упражнява и на границата (като пример, отказът на граничните служители да приемат жалби за убежище и да допуснат жалбоподателите на територията на държавата по делото *M.A. and Others v. Lithuania*, §§ 69-70; *M.K. and Others v. Poland*, §§ 126-132). Понятието „юрисдикция“ трябва да се счита за отразяващо значението на термина по публичното международно право, според което съществуването на ограда, разположена на известно разстояние от границата, не позволява на държава едностранно да изключва, променя или ограничава своята териториална юрисдикция, която започва на линията, образуваща границата. Съдът признава, че държавите, образуващи външната граница на Шенгенското пространство, са изпитали значителни трудности при справянето с нарастващия приток на мигранти и търсещи убежище, но не направи никакви изводи по отношение на юрисдикцията на

7. Виж [Ръководството по член 1 от Конвенцията](#).

засегнатите държави (*N.D. and N.T. Spain* [GC], §§ 104-111, където държавата се е позовала на изключение от териториалната юрисдикция в контекста на незаконна имиграция, §§ 107-108).

224. Държавите могат да бъдат държани отговорни за действия на своите власти, извършени или пораждащи последици отвъд тяхната собствена територия (*Drozdz and Janousek v. France and Spain*, § 91; *Soering v. the United Kingdom*, §§ 86 и 91; *Loizidou v. Turkey* (предварителни възражения), § 62). Това обаче може да стане само по изключение (*Banković and Others v. Belgium and Others* (dec) [GC], § 71; *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], § 314), а именно, когато една договаряща държава има ефективен контрол върху определен район или поне разполага с решаващо влияние върху него (пак там, §§ 314-316 и 392; *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia* [GC], §§ 106-107; *Al-Skeini v. the United Kingdom* [GC], §§ 138-140; *Medvedyev and Others v. France* [GC], §§ 63-64; *Georgia v. Russia (II)* [GC], §§ 161-175, относно фазата на окупация след прекратяване на военните действия). За концепциите за „ефективен контрол“ върху дадена област и ефективен контрол чрез въоръжените сили на държавата, виж *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], §§ 314-316; виж също *Banković and Others v. Belgium and Others* [GC] (dec), §§ 67 и следващите, и 74-82; *Cyprus v. Turkey* [GC], §§ 75-81; *Loizidou v. Turkey* (по същество), §§ 52-57; *Hassan v. the United Kingdom* [GC], § 75; *Ukraine v. Russia (re Crimea)* (dec) [GC], §§ 315-335; *Georgia v. Russia (II)* [GC], §§ 126 и 165. За концепцията за ефективен контрол, който не е упражняван пряко, а чрез подчинена местна администрация, която оцелява благодарение на подкрепата на тази държава, виж *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia* [GC], §§ 116-122; *Chiragov and Others v. Armenia* [GC], §§ 169-186; *Georgia v. Russia (II)* [GC], §§ 166-174. За пример за ефективен контрол върху зона в контекста на твърдяно „анексиране“ на територията на една договаряща държава от друга договаряща държава, виж *Ukraine v. Russia (re Crimea)* (dec) [GC], §§ 338-349.

225. Една държава може да бъде привлечена към отговорност за нарушаване на права по Конвенцията на лица, намиращи се на територията на друга държава, но за които е установено, че са под властта и контрола на първата държава чрез нейни длъжностни лица, действащи, законно или не, във втората държава (*Issa and Others v. Turkey*, § 71; *Sánchez Ramirez v. France*, Решение на Комисията; *Öcalan v. Turkey* [GC], § 91; *Veronica Ciobanu v. the Republic of Moldova*, §§ 25-26; за военни операции в чужбина, виж *Al-Skeini v. the United Kingdom* [GC], § 149; *Hassan v. the United Kingdom* [GC], §§ 76-80; *Jaloud v. the Netherlands* [GC], §§ 140-152).

По отношение на деяния, извършени от военнорслужещи от многонационалните сили, упълномощени от Организацията на обединените нации, и вменяване на отговорност за тези деяния на държавата, когато международната организация не разполага с ефективен контрол или правомощия по отношение на съответните действия, виж *Al-Jedda v. the United Kingdom* [GC], §§ 84-86. Относно действия, извършени в буферна зона на ООН, виж *Isaak and Others v. Turkey* (dec). По отношение на активната фаза на военните действия (бомбардировки и артилерийски обстрели) в контекста на международен въоръжен конфликт между две договарящи държави, виж *Georgia v. Russia (II)* [GC], §§ 125-144.

226. По отношение на територии, които формално са под юрисдикцията на дадена държава, но не са под ефективната ѝ власт, респ. контрол на тази държава, жалбите могат да бъдат обявени за несъвместими с разпоредбите на Конвенцията (*An and Others v. Cyprus*, Решение на Комисията), като обаче се държи сметка за позитивните задължения на държавата по Конвенцията (*Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], §§ 312-313 и 333 и следващи; виж също *Stephens v. Cyprus, Turkey and the United Nations* (dec); *Azemi v. Serbia* (dec); *Ivanțoc and Others v. Moldova and Russia*, §§ 105-106; *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia* [GC], §§ 109-110; *Mozer v. the Republic of Moldova and Russia* [GC], §§ 99-100). За спорни зони в рамките на международно признатата територия на договаряща държава, по отношение на които никоя друга държава няма ефективен контрол, виж *Sargsyan v. Azerbaijan* [GC], §§ 139-151. За затвор, изцяло контролиран от договаряща държава, но чиито електричество и вода са били прекъснати от орган на местно управление на фактическо образуване извън неговия контрол, виж *Pocasovschi and Mihaila v. the Republic of Moldova and Russia*, §§ 43-46. Не е приета

претенцията на държава за изключение от принципите на юрисдикцията, която е издигнала три огради на своята територия, за да предотврати незаконно проникване от чужди граждани и твърди, че дадено лице попада в нейната юрисдикция едва след като премине и трите огради: Съдът намира, че въпреки това държавата упражнява ефективна власт върху своята гранична територия (*N.D. and N.T. Spain* [GC], §§ 104-111).

227. Има изключения от принципа, че физическото присъствие на дадено лице на територията на някоя договаряща страна води до поставянето му под юрисдикцията на тази страна, например когато държавата е предоставила седалище на органите на международна организация, срещу която са насочени оплакванията на жалбоподателя. Сам по себе си фактът, че седалището и помещенията на един международен наказателен съд са в Нидерландия, не е достатъчно основание оплакванията за твърдени действия или бездействия от страна на международния съд във връзка с осъждането на жалбоподателите, да бъдат насочени към тази държава (*Galić v. the Netherlands* (dec); *Blagojević v. the Netherlands* (dec); *Djokaba Lambi Longa v. the Netherlands* (dec)). Относно жалба срещу ответната държава като постоянно седалище на международна организация, виж *Lopez Cifuentes v. Spain* (dec), §§ 25-26; *Klausecker v. Germany* (dec), §§ 80-81. Относно приемането на международна гражданска администрация на територията на ответната държава, виж *Berić and Others v. Bosnia and Herzegovina* (dec), § 30.

228. Участието на държава в производство, заведено срещу нея в друга държава, само по себе си не представлява упражняване на екстериториална юрисдикция (*McElhinney v. Ireland and the United Kingdom* (dec) [GC]; *Treska v. Albania and Italy* (dec); *Manoilescu and Dobrescu v. Romania and Russia* (dec), §§ 99-111). Въпреки това, след като дадено лице заведе граждански иск в съдилищата или трибуналите на дадена държава, безспорно съществува „юрисдикционна връзка“ между това лице и държавата, въпреки екстериториалния характер на събитията, за които се твърди, че са в основата на иска (*Markovic and Others v. Italy* [GC], §§ 49-55, относно член 6 от Конвенцията; по подобен начин, виж *Arlewin v. Sweden*, §§ 65-74, относно юрисдикцията на една договаряща държава по отношение на производство за клевета, заведено по отношение на телевизионна програма, излъчвана от чужда държава; виж обратно, *M. N. and Others v. Belgium* (dec) [GC], §§ 121-125, по отношение на производства, заведени в Белгия с цел получаване на разрешение за влизане в тази страна, за да се поиска убежище и да се избегне третиране в нарушение на член 3 от Конвенцията). По подобен начин, ако разследващи или съдебни органи на една договаряща държава започнат свое собствено наказателно разследване или производство относно смъртен случай – дори ако този смъртен случай е настъпил извън юрисдикцията на тази държава – образуването на това разследване или това производство е достатъчно, за да се установи „юрисдикционна връзка“ за целите на член 1 от Конвенцията между тази държава и роднините на жертвата, които по-късно повдигат пред Съда оплакване във връзка с просекуалния аспект на член 2 (*Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey* [GC], §§ 188-189 и 191; *Aliyeva and Aliyev v. Azerbaijan*, § 57; виж обратно, *Hanan v. Germany* [GC], §§ 134-135, относно смъртни случаи, настъпили в контекста на екстериториална военна операция извън територията на договарящите страни по Конвенцията). При липса на разследване или производство в съответната договаряща държава, „особени характеристики“ в даден случай могат да предизвикат съществуването на „юрисдикционна връзка“ във връзка с процесуалното задължение по член 2 за разследване на смъртен случай, настъпил под различна юрисдикция или който не попада непременно в юрисдикцията на тази държава (*Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey* [GC], §§ 190 и 192-196, където заподозрените за убийството са избягали в частта от кипърската територия, която е била под ефективния контрол на Турция, което попречва на Кипър да проведе собствено наказателно разследване по отношение на тези заподозрени; *Georgia v. Russia (II)* [GC], §§ 331-332, по отношение на твърдени военни престъпления, извършени по време на активната фаза на военните действия, които Руската федерация е била длъжна да разследва съгласно международното хуманитарно право и вътрешното право; *Hanan v. Germany* [GC], §§ 136-142, където Германия запазва изключителната юрисдикция над своите войски по отношение на тежки престъпления, които е била длъжна да разследва съгласно международното и вътрешното право). Съдът прилага подхода на „особените характеристики“

и установява „юрисдикционна връзка“ също във връзка с процесуалното задължение за продължаване на изпълнението на присъда „лишаване от свобода“, започнало в друга договаряща държава (*Makuchyan and Minasyan v. Azerbaijan and Hungary*, §§ 49-51, относно убийство, извършено в Унгария от азербайджански офицер, осъден и по-късно преместен в родината си).

229. Съдът също така установява принципи, уреждащи екстериториалната отговорност за арест и задържане, извършени в трета държава в контекста на процедура по екстрадиция, започната от ответната държава (*Stephens v. Malta (no. 1)*, § 52; *Vasiliciuc v. the Republic of Moldova*, §§ 22-25).

230. Други признати случаи на екстериториално упражняване на юрисдикция от държава включват дела, свързани с дейността на нейните дипломатически или консулски представители в чужбина (*M. v. Denmark*, Решение на Комисията; виж обратно, *M. N. and Others v. Belgium* (dec) [GC], §§ 106 и 117-119), както и дейности на борда на самолети и кораби, регистрирани в или плаващи под флага на тази държава (*Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [GC], §§ 70-75 и 79-81; *Medvedyev and Others v. France* [GC], § 65; *Bakanova v. Lithuania*, § 63).

3. Отговорност и вменяване на твърдяно нарушение

231. Съвместимостта *ratione personae* с Конвенцията допълнително изисква твърдяното нарушение да може да бъде вменено на договаряща държава (*Gentilhomme, Schaff-Benhadj and Zerouki v. France*, § 20; *M.A. and Others v. Lithuania*, § 70). Въпреки това, по по-скорошните дела се разглеждат въпроси за вменяване/отговорност/ ангажиране на отговорност, без изрично позоваване на съвместимостта *ratione personae* (*Assanidze v. Georgia* [GC], §§ 144 и следващи; *Hussein v. Albania and 20 Other Contracting States* (dec); *Isaak and Others v. Turkey* (dec); *Stephens v. Malta (no. 1)*, § 45; *Jaloud v. the Netherlands* [GC], §§ 154-155). В *Georgia v. Russia (II)* [GC] (по същество), § 162, Съдът отбелязва, че въпросът дали фактите, за които има оплакване, попадат в юрисдикцията на ответната държава и дали те могат да се свържат с тази държава, и да ангажират нейната отговорност са отделни въпроси, като последните два трябва да бъдат преценени при разглеждане по същество.

232. Отговорността на договарящите страни за действия на частни лица, въпреки че традиционно се разглежда при въпроса за съвместимостта *ratione personae*, може също да зависи от условията за индивидуалните права в Конвенцията и от обхвата на позитивните задължения, свързани с тези права (виж например, *Söderman v. Sweden* [GC], § 78; *Aksu v. Turkey* [GC], § 59; *Siliadin v. France*, §§ 77-81; *Beganović v. Croatia*, §§ 69-71). Отговорността на държавата може да бъде ангажирана според Конвенцията като резултат от мълчаливото съгласие или одобрение от страна на нейните власти на действията на частни лица, нарушаващи правата по Конвенцията на други лица, намиращи се под юрисдикцията на същата държава (*Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], § 318; виж обратно, *Makuchyan and Minasyan v. Azerbaijan and Hungary*, §§ 111-120, относно престъпления, извършени в чужбина от служител в негово частно качество, без ясно и недвусмислено „признаване“ и „приемане“ от държавата) или дори когато тези деяния са извършени от чуждестранни длъжностни лица на нейна територия (*El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* [GC], § 206; *Al Nashiri v. Poland*, § 452; *Nasr and Ghali v. Italy*, § 241; *Al Nashiri v. Romania*, §§ 594 и 600-602).

233. Отговорността на държавите за съдебни актове, касаещи спорове между частни лица може да бъде ангажирана въз основа на наличието на намеса в право по Конвенцията (*Zhidov v. Russia*, §§ 71 и 95, относно съдебни заповеди за разрушаване на незаконни постройки след искания от частни дружества, експлоатиращи газопроводи и нефтопроводи, където Съдът е счел, че тези заповеди представляват намеса от страна на властите в правото на жалбоподателите на мирно ползване на притежанията им, поради което отхвърля предварителното възражение на правителството за несъвместимост *ratione personae*).

4. Въпроси, засягащи възможната отговорност на държавите – страни по Конвенцията, поради действия или бездействия, свързани с членството им в международна организация

234. Конвенцията не може да бъде тълкувана по начин, който подчинява на юрисдикцията на Съда действия и бездействия на договарящите страни, уредени от резолюции на Съвета за сигурност към ООН и извършени преди или по време на мисии на ООН за осигуряване на международния мир и сигурност. Това би означавало Съдът да се намеси в изпълнението на ключова мисия на ООН (*Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway* (dec) [GC], §§ 146-152; отграничи от *Al-Jedda v. the United Kingdom* [GC], §§ 74-85, относно действия на национални войски в рамките на многонационални сили, върху които Съветът за сигурност на ООН няма власт и контрол и отговорността, по отношение на които пада на договарящата държава). Съдът обаче приема различен подход по отношение на националните актове в изпълнение на резолюциите на Съвета за сигурност на ООН, които не са пряко свързани с Организацията на обединените нации и следователно може да ангажират отговорността на държавата (*Nada v. Switzerland* [GC], §§ 120-122; *Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland* [GC], §§ 93-96).

235. Що се отнася до решенията на международните съдилища, Съдът чрез разширително тълкуване намира, че няма юрисдикция *ratione personae* да разглежда жалби във връзка с настоящи производства пред Международния наказателен съд за бивша Югославия (МНСБЮ), създаден с резолюция на Съвета за сигурност на ООН (*Galić v. the Netherlands* (dec); *Blagojević v. the Netherlands* (dec)). Относно уволнението на длъжностни лица с решение на Върховния представител за Босна и Херцеговина, чиято власт произтича от резолюции на Съвета за сигурност на ООН, виж *Berić and Others v. Bosnia and Herzegovina* (dec), §§ 26 и следващи.

236. Не може да се твърди, че договаряща страна е нарушила Конвенцията заради решение или мярка, постановени от орган на международна организация, на която тази страна е член, когато не е установено или дори не се твърди, че защитата на основни права, най-общо предоставена от въпросната международна организация, не е „еквивалентна“ на тази, която Конвенцията осигурява, и когато въпросната държава не е участвала пряко или непряко в осъществяването на оспореното действие (*Gasparini v. Italy and Belgium* (dec); *Klausecker v. Germany* (dec), § 97).

237. По подобен начин Съдът намира, че няма юрисдикция *ratione personae* да разглежда оплаквания, насочени срещу индивидуални решения на компетентен орган на международна организация в контекста на трудов спор, изцяло попадащ в рамките на вътрешния правен ред на такава организация, представляваща юридическо лице, отделено от държавите членки, когато тези страни в нито един момент не са се намесили пряко или непряко в спора и никакво тяхно действие или бездействие не е ангажирало отговорността им по Конвенцията (индивидуален трудов спор с Евроконтрол: *Boivin v. 34 member States of the Council of Europe* (dec); дисциплинарно производство в рамките на Международния съвет по маслините: *Lopez Cifuentes v. Spain* (dec), §§ 28-29; дисциплинарно производство в рамките на Съвета на Европа: *Beygo v. 46 member States of the Council of Europe* (dec)). Относно твърдения за нарушения на Конвенцията при уволнение на служител на Европейската комисия и процедурата по обжалване пред Първоинстанционния съд и Съда на ЕС, виж *Connolly v. 15 Member States of the European Union* (dec); *Andreasen v. the United Kingdom and 26 other member States of the European Union* (dec), §§ 71-72.

Показателно е сравнението на тези изводи с разгледания от Съда структурен дефицит във вътрешния механизъм на една международна организация, на която засегнатите държави – страни по Конвенцията, са прехвърлили част от суверенните си правомощия, и спорът е бил за това, че защитата на основните права, предоставена от тази организация, не е била

„еквивалентна“ на защитата, осигурена от Конвенцията (*Gasparini v. Italy and Belgium* (dec); *Klausecker v. Germany* (dec), §§ 98-107).

238. Съдът възприема различен подход към случаи, в които е налице пряка или непряка намеса на ответната държава в съответния спор, което ангажира международната ѝ отговорност: виж *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], § 153; *Michaud v. France*, §§ 102-104; *Nada v. Switzerland* [GC], §§ 120-122; *Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland* [GC], §§ 93-96; сравни с *Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway* (dec) [GC], § 151. Виж също следните примери:

- решение жалбоподателят да не бъде регистриран като гласоподавател въз основа на основание договор, сключен в рамките на Европейския съюз (*Matthews v. the United Kingdom* [GC]);
- прилагане спрямо жалбоподателя на френски закон, въвеждащ Директива на Европейския съюз (*Cantoni v. France*);
- отказ на достъп до немските съдилища поради юрисдикционни имунитети, предоставени на международни организации (*Beer and Regan v. Germany* [GC]; *Waite and Kennedy v. Germany* [GC]; *Klausecker v. Germany* (dec), § 45);
- конфискация на територията на ответната държава, извършена от нейните власти по заповед на министър и в съответствие със задълженията му по Европейското право (*Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC] - Регламент на Европейския съюз, който е издаден по силата на резолюция на Съвета за сигурност към ООН – виж §§ 153-54);
- отнасяне от национален съд до Съда на ЕС на преюдициално запитване (*Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. v. the Netherlands* (dec));
- решение на швейцарските власти да върнат жалбоподателите в Италия съгласно Регламент Дъблин II за установяване на критериите и механизмите за определяне на държавата членка, отговорна за разглеждане на молба за убежище, подадена в една от държавите членки от гражданин на трета страна, приложимо за Швейцария по силата на споразумение за асоцииране с ЕС (*Tarakhel v. Switzerland* [GC], §§ 88-91).

239. По отношение на Европейския съюз - жалби срещу отделни негови държави членки, свързани с прилаганото от тях общностно право, няма да са непременно недопустими на това основание (*Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], § 137; *Matthews v. the United Kingdom* [GC], §§ 26-35).

240. Що се отнася до жалби, насочени директно срещу институции на Европейския съюз, които не са страна по Конвенцията, съществуват някои по-стари основания за обявяването им за недопустими поради несъвместимост *ratione personae* (*Confédération française démocratique du travail v. the European Communities*, Решение на Комисията; *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], § 152 и препратките там; *Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. v. the Netherlands* (dec)).

Тази позиция е възприета и за Европейската патентна служба (*Lenzing AG v. Germany*, Решение на Комисията) и други международни организации, като ООН (*Stephens v. Cyprus, Turkey and the United Nations* (dec)).

241. По въпроса дали отговорността на дадена държава може да бъде ангажирана във връзка с нейната Конституция, когато тя самата е анекс към международен договор, виж *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [GC], § 30.

В. Несъвместимост *ratione loci*⁸

1. Принципи

242. Съвместимостта *ratione loci* изисква твърдяното нарушение на Конвенцията да е било извършено в рамките на юрисдикцията на ответната държава или на територията, ефективно контролирана от нея (*Cyprus v. Turkey* [GC], §§ 75-81; *Drozdz and Janousek v. France and Spain*, §§ 84-90).

243. Когато жалбите се основават на събития, случили се на територия извън договарящата държава, и няма връзка между тези събития и който и да е орган на власт под юрисдикцията на договарящата държава, те ще бъдат отхвърлени като несъвместими *ratione loci* с Конвенцията.

244. Когато жалбите се отнасят до действия, извършени извън територията на договарящата държава, правителството може да направи предварително възражение, че жалбата е несъвместима *ratione loci* с разпоредбите на Конвенцията (*Loizidou v. Turkey* (предварителни възражения), § 55; *Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 203; *Mozer v. the Republic of Moldova and Russia* [GC], §§ 79 и 111; *Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey*, §§ 170-174; *Hanan v. Germany* [GC], §§ 104-113 Такова възражение ще бъде разгледано по член 1 от Конвенцията⁹ (за обхвата на понятието „юрисдикция“ по този член, виж например *N.D. and N.T. Spain* [GC], §§ 102-103; *Banković and Others v. Belgium and Others* (dec) [GC], § 75; *Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey*, §§ 178-197; *Hanan v. Germany* [GC], §§ 132-142; виж също *точка II.A.2* по-горе). Дори и правителството да не повдигне възражение, Съдът може служебно да разгледа въпроса (*Vasiliciuc v. the Republic of Moldova*, § 22; *Stephens v. Malta* (№ 1), § 45).

245. Понякога ответното правителство прави възражение, че дадена жалба е недопустима поради несъвместимост *ratione loci* с разпоредбите на Конвенцията, изтъквайки, че по време на производството жалбоподателят е живеел в друга държава – страна по Конвенцията, но е предявил иска си в ответната държава, защото нейното законодателство е било по-благоприятно за него. Съдът ще разгледа такива жалби също от гледна точка на член 1 (*Haas v. Switzerland* (dec)).

246. Ясно е обаче, че дадена държава ще отговаря за действията на своите дипломатически и консулски представители в чужбина и по отношение на дипломатическите мисии не следва да възниква въпрос за несъвместимост *ratione loci* (*X. v. Germany*, Решение на Комисията от 25 септември 1965 г.; *Al-Skeini v. the United Kingdom* [GC], § 134; *M. v. Denmark*, Решение на Комисията, § 1 и препратките там; виж обратно, *M. N. and Others v. Belgium* (dec) [GC], §§ 106 и 117-119) или по повод на действия, извършени на борда на самолет или кораб, регистриран в тази държава или под нейното знаме (*Banković and Others v. Belgium and Others* (dec) [GC], § 73; *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [GC], §§ 77 и 81; *Bakanova v. Lithuania*, § 63).

247. И на последно място, констатацията за липса на юрисдикция *ratione loci* няма да освободи Съда от разглеждане на въпроса дали жалбоподателите не попадат под юрисдикцията на една или повече договарящи държави за целите на член 1 от Конвенцията (*Drozdz and Janousek v. France and Spain*, § 90).

Ето защо възражения, че жалбоподателите не попадат под юрисдикцията на дадена ответна държава, обикновено се правят под формата на претенции, че жалбата е несъвместима *ratione personae* с Конвенцията (виж становищата на ответните правителства по *Banković and Others v. Belgium and Others* (dec) [GC], § 35; *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], § 300; *Weber and Saravia v. Germany* (dec)).

8. Виж раздел Юрисдикция.

9. Виж Ръководството по член 1 от Конвенцията.

2. Специфични случаи

248. Що се отнася до жалби, касаещи зависима територия, ако договарящата държава не е направила декларация по член 56 за разпространение на Конвенцията върху въпросната територия, жалбата ще е несъвместима (*Gillow v. the United Kingdom*, §§ 60-62; *Bui Van Thanh and Others v. the United Kingdom*, Решение на Комисията; *Yonghong v. Portugal* (dec); *Chagos Islanders v. the United Kingdom* (dec), §§ 60-76). Чрез разширително тълкуване това се отнася и до протоколите към Конвенцията (*Quark Fishing Limited v. the United Kingdom* (dec)).

Когато договарящата държава е направила такава декларация, няма да възникне проблем с несъвместимостта (*Tyrer v. the United Kingdom*, § 23).

249. Ако зависимата територия стане независима, декларацията автоматично губи сила. Последващи жалби срещу държавата - метрополия ще бъдат обявени за несъвместими (*Church of X. v. the United Kingdom*, Решение на Комисията).

250. Когато зависимата територия стане част от територията на метрополията и тя е договаряща държава, Конвенцията автоматично ще се приложи и в предишната зависима територия (*Hingitaq 53 and Others v. Denmark* (dec)).

С. Несъвместимост *ratione temporis*

1. Общи принципи

251. В съответствие с общите правила на международното право (принципа за изключване на обратното действие на договорите) разпоредбите на Конвенцията не обвързват една договаряща страна по отношение на действие или факт, случили се преди датата на влизане на Конвенцията в сила за нея, както и по отношение на всяка ситуация, престанала да съществува преди тази дата (*Blečić v. Croatia* [GC], § 70; *Šilih v. Slovenia* [GC], § 140; *Varnava and Others v. Turkey* [GC], § 130).

252. Юрисдикцията *ratione temporis* обхваща само периода след ратифицирането на Конвенцията или протоколите към нея от ответната държава. Конвенцията обаче не налага на договарящите държави специфичното задължение да възмездят нарушения или вреди, причинени преди датата на ратифициране (*Kopecký v. Slovakia* [GC], § 38).

253. След датата на ратификацията всички твърдени действия или бездействия на държавата трябва да съответстват на Конвенцията или на протоколите към нея, а последващите факти ще попаднат под юрисдикцията на Съда дори и да представляват само продължения на вече съществуваща ситуация (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal*, § 43). Въпреки това Съдът може да зачете факти, случили се преди датата на ратификация, доколкото може да се сметне, че те са създали ситуация, разпростираща се след тази дата, или че са релевантни за разбирането на факти, възникнали след тази дата (*Hutten-Czapska v. Poland* [GC], §§ 147-153; *Kurić and Others v. Slovenia* [GC], §§ 240-241).

254. Съдът е длъжен да преценява своята компетентност *ratione temporis* по свой почин и на всеки етап от производството, тъй като това е по-скоро въпрос за юрисдикцията на Съда, а не толкова въпрос за допустимост в тесния смисъл на думата (*Blečić v. Croatia* [GC], § 67; *Petrović v. Serbia*, § 66; *Hoti v. Croatia*, § 84 – сравни *Agrotexim and Others v. Greece*, § 58).

2. Прилагане на тези принципи

а. Решаваща дата по отношение на ратификацията на Конвенцията или на приемане на юрисдикцията на институциите по Конвенцията

255. По принцип решаващата дата за определяне на юрисдикцията на Съда по време е датата на влизане в сила на Конвенцията и протоколите към нея по отношение на съответната държава (виж например *Šilih v. Slovenia* [GC], § 164).

256. Конвенцията от 1950 г. обаче поставя приемането на компетентността на Комисията да разглежда индивидуални жалби (член 25) и юрисдикцията на Съда (член 46) в зависимост от специални декларации на договарящите страни с такова действие. Такива декларации могат да подлежат на ограничения, особено с оглед на действието във времето. Спрямо страните, направили такива декларации след датата на ратификация на Конвенцията, Комисията и Съдът ограничават юрисдикцията си по време, като изключват фактите, попаднали в периода между влизането на Конвенцията в сила и депозирането на съответните декларации (*X. v. Italy*, Решение на Комисията; *Stamoulakatos v. Greece (no. 1)*, § 32; виж също *Chong and Others v. the United Kingdom* (dec), §§ 84-90, където Съдът пояснява, че „критичната дата“ е датата, на която Обединеното кралство е признало правото на индивидуална петиция – 1966 г. – а не когато Конвенцията е влязла в сила по отношение на тази държава – 1953 г.).

257. Когато декларацията не съдържа ограничение във времето (виж декларацията на Франция от 2.10.1981), институциите по Конвенцията признават обратното действие на приемането на тяхната юрисдикция (*X. v. France*, Решение на Комисията).

Ограниченията на действието във времето, включени в тези декларации, остават валидни за определянето на юрисдикцията на Съда да приема индивидуални жалби по силата на сегашния член 34 от Конвенцията според правилото на член 6 от *Протокол № 11* (*Blečić v. Croatia* [GC], § 72). Съдът, като взема предвид предишната система като цяло, приема, че има юрисдикция от времето на първата декларация, признала правото на индивидуална жалба до Комисията, независимо от промеждутъка от време между декларацията и признаването на юрисдикцията на Съда (*Cankoçak v. Turkey*, § 26; *Yorgiyadis v. Turkey*, § 24; *Varnava and Others v. Turkey* [GC], § 133).

б. Факти, настъпили непосредствено преди или след влизане в сила или извършване на декларация

258. Юрисдикцията на Съда по време трябва да се определя във връзка с фактите, съставляващи твърдяната намеса в упражняването на правото. Ето защо е от значение във всеки отделен случай да се определи точното време на твърдяната намеса. Когато прави това, Съдът трябва да отчита както фактите, от които жалбоподателят се оплаква, така и обхвата на правото по Конвенцията, за което се твърди, че е било нарушено (*Blečić v. Croatia* [GC], § 82; *Varnava and Others v. Turkey* [GC], § 131; *Nešić v. Montenegro*, §§ 36-38).

259. Когато прилага този тест към различни съдебни решения, постановени преди или след решаващата дата, Съдът се интересува от окончателното решение, което е можело да наруши правата на жалбоподателя (решението на Върховния съд, прекратило наемното отношение на жалбоподателя в *Blečić v. Croatia* [GC], § 85; или решението на County Court в *Mrkić v. Croatia* (dec)), въпреки наличието на последващи средства за защита, които са довели единствено до това намесата да продължи (последващото решение на Конституционния съд, потвърдило решението на Върховния съд в *Blečić v. Croatia* [GC], § 85; или решенията на Върховния съд и на Конституционния съд в *Mrkić v. Croatia* (dec)).

Неуспешният изход при последващо използване на средства за защита, целящи поправяне на последиците от тази намеса, не може да върне въпроса обратно в обхвата на юрисдикцията на

Съда по време (*Blečić v. Croatia* [GC], §§ 77-79). Съдът многократно отбелязва, че националните съдилища не са длъжни да прилагат Конвенцията с обратна сила спрямо актове на намеса, извършени преди решаващата дата (*Varnava and Others v. Turkey* [GC], § 130).

260. Примерите за това включват:

- актове на намеса, осъществени преди решаващата дата, и окончателни съдебни решения, постановени след тази дата (*Meltex Ltd v. Armenia* (dec));
- актове на намеса след решаващата дата (*Lepojić v. Serbia*, § 45; *Filipović v. Serbia*, § 33);
- използване на доказателства, получени в резултат на малтретиране преди решаващата дата, в съдебни решения, постановени след нея (*Harutyunyan v. Armenia*, § 50);
- иск за обявяване на нищожност на титул за собственост, предявен преди решаващата дата, по който производството е приключило след нея (*Turgut and Others v. Turkey*, § 73);
- дата на окончателно обявяване на нищожност на титул за собственост (*Fener Rum Patrikliği (Ecumenical Patriarchy) v. Turkey* (dec)).

261. Виж също:

- осъждане на жалбоподател *in absentia* от гръцките съдилища преди декларацията на Гърция по член 25, въпреки жалбите срещу осъждането, подадени след датата на декларацията и оказали се в крайна сметка неуспешни (*Stamoulakatos v. Greece (no. 1)*, § 33);
- имплицитно решение на Централната избирателна комисия, постановено преди датата на ратифициране, с което се отказва искането на жалбоподателя да подпише петиция, без да има залепена марка в паспорта си, докато процедурите, инициирани в тази връзка, са проведени след датата на ратифициране (*Kadiķis v. Latvia* (dec));
- уволнение на жалбоподателя и предявен от него иск в тази връзка преди ратифицирането, последвано от решение на Конституционния съд след датата на ратифициране (*Jovanović v. Croatia* (dec));
- министерска заповед, прехвърляща управлението на компанията на жалбоподателите на съвет, назначен от министъра на икономиката, която ги лишава от достъп до съд, при което решението на Върховния съд, отхвърлящо жалбата на жалбоподателите, е постановено след решаващата дата (*Kefalas and Others v. Greece*, § 45);
- осъждане на жалбоподателя след съответната декларация по член 46, заради негови изявления пред журналисти, направени преди декларацията (*Zana v. Turkey*, § 42);
- претърсване на помещенията на компанията на жалбоподателя и изземване на документи, въпреки че последвалите процедури са били изпълнени след ратификацията (*Veeber v. Estonia (no. 1)*, § 55; виж също *Kikots and Kikota v. Latvia* (dec)).

262. Все пак, ако жалбоподателят повдигне отделно оплакване относно съвместимостта на последвалите процедури с член от Конвенцията, Съдът може да обяви, че има юрисдикция *ratione temporis* по отношение на съответните средства за защита (касационна жалба до Върховния съд срещу разпореждането на първоинстанционния съд да се спре печата и разпространението на вестник в *Kerimov v. Azerbaijan* (dec); незаконно разпределение на банкови активи, настъпило преди решаващата дата и деликтен иск, подаден след тази дата в *Kotov v. Russia* [GC], §§ 68-69).

263. Тестът и критериите, установени по *Blečić v. Croatia* [GC], имат общ характер; при прилагането на тези критерии трябва да се има предвид особеното естество на някои права, като предвидените в член 2 и член 3 от Конвенцията (*Šilih v. Slovenia* [GC], § 147).

3. Особени ситуации

а. Продължаващи нарушения

264. Институциите по Конвенцията приемат разпространето на тяхната юрисдикция *ratione temporis* и върху ситуации, включващи продължаващо нарушение, започнало преди влизането на Конвенцията в сила, но продължило след това (*De Becker v. Belgium*, Решение на Комисията).

265. Съдът следва този подход по няколко дела, засягащи правото на собственост:

- продължаваща незаконна окупация от страна на военния флот, на земя, принадлежаща на жалбоподателите, без обезщетение (*Papamichalopoulos and Others v. Greece*, § 40);
- отказан достъп на жалбоподателя до негова собственост в Северен Кипър (*Loizidou v. Turkey* (по същество)), §§ 46-47);
- неизплащане на пълно обезщетение за национализирано имущество (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal*, § 43);
- продължаваща невъзможност на жалбоподателката да си върне владението върху собствен имот и да получи адекватна наемна цена срещу отдаването на къщата ѝ под наем, като последица от закони, действали преди и след ратифицирането от страна на Полша на Протокол № 1 (*Hutten-Czapska v. Poland* [GC], §§ 152-153);
- продължаващо неизпълнение на национално решение в полза на жалбоподателя срещу държавата (*Krstić v. Serbia*, §§ 63-69).

266. Ограничения: самото лишаване на дадено лице от неговото жилище или собственост е по принцип „еднократен акт“ и не води до продължаваща ситуация на „лишаване“ от правата, за които става дума (*Blečić v. Croatia* [GC], § 86 и препратките там). Относно специфичните случаи след 1945 г. на лишаване от имущество, придобито по времето на предишен държавен режим, виж препратките, посочени в *Preussische Treuhand GmbH & Co. KG a.A. v. Poland* (dec), §§ 55-62.

267. Продължаващото естество на едно нарушение може да се установи и по отношение на всеки друг член от Конвенцията (за член 2 и смъртната присъда, наложена на жалбоподателите преди решаващата дата, виж *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], §§ 406-408; за член 8, както и невъзможността да се регулира пребиваването на лицата, които са били „изтрити“ от регистъра на постоянно пребиваващите преди решаващата дата, виж *Kurić and Others v. Slovenia* [GC], §§ 240-241; виж също член 8 и невъзможността да се узакони статута на пребиваване на жалбоподателя, *Hoti v. Croatia*, § 84).

б. „Продължаващо“ процесуално задължение за разследване на изчезването на лица, възникнало преди решаващата дата

268. Изчезването не е „еднократен“ акт или събитие. Напротив, Съдът разбира изчезването като характерно явление, което представлява една продължаваща ситуация на несигурност и безотчетност, при която няма информация или дори има преднамерено укриване фактите и заблуждаване. Освен това, последващото непредоставяне на информация относно местоположението и съдбата на изчезналия води до продължаваща ситуация. Поради това, докато липсва информация за съдбата на изчезналия, процесуалното задължение да се разследва, потенциално продължава да съществува; а продължаващото непровеждане на дължимото разследване ще се смята за продължаващо нарушение, дори и ако евентуално може да се предположи, че е настъпила смърт (*Varnava and Others v. Turkey* [GC], §§ 148-149). За прилагането на практиката по *Varnava*, виж *Palić v. Bosnia and Herzegovina*, § 46.

с. Процесуалното задължение по член 2 за разследване на смъртни случаи: производства относно факти извън времевата компетентност на Съда

269. Съдът разграничава задължението да се разследва една съмнителна смърт или убийство и задължението да се разследва едно съмнително изчезване.

Той счита, че позитивното задължение за извършване на ефективно разследване по член 2 от Конвенцията представлява отделяемо/разграничаемо задължение, способно да обвърже държавата дори когато смъртта е настъпила преди решаващата дата (*Šilih v. Slovenia* [GC], § 159 – в случая става дума за смърт, настъпила преди решаващата дата, но пороците и пропуските при провеждане на разследването са допуснати след тази дата). Неговата времева компетентност да прецени съответствието със съответните задължения се упражнява в определени граници, които Съдът поставя, отчитайки принципа на правната сигурност (пак там, §§ 161-163). На първо място, във времевата компетентността на Съда попадат само процесуални действия и/или бездействия, извършени или допуснати след решаващата дата (пак там, § 162). На второ място, Съдът подчертава, че, за бъдат приложими процедурните задължения, трябва да съществува действителна връзка между смъртта и влизането в сила на Конвенцията по отношение на ответната държавата. Поради това, за да се установи такава връзка, трябва да бъдат изпълнени две условия: първо, периодът между смъртта и влизането в сила на Конвенцията трябва да е разумно кратък (не по-дълъг от десет години) и второ, трябва да се установи, че съществена част от процесуалните действия – т.е. не само ефективно разследване на смъртта на конкретното лице, но и образуването на необходимото производство за установяване на причината за смъртта и търсене на отговорност на извършителите – са предприети или е трябвало да бъдат предприети, след като съответната държава е ратифицирала Конвенцията (*Janowiec and Others v. Russia* [GC], §§ 145-148; *Mocanu and Others v. Romania* [GC], §§ 205-206). За последващо прилагана на теста „действителната връзка“, виж например, *Șandru and Others v. Romania*, § 57; *Çakir and Others v. Cyprus* (dec); *Jelić v. Croatia*, §§ 55-58; *Melnichuk and Others v. Romania*, §§ 72-75; *Randelović and Others v. Montenegro*, §§ 92-94; *Chong and Others v. the United Kingdom* (dec), §§ 84-90; *Jurica v. Croatia*, §§ 67-72 (прилагане на теста към процесуалните изисквания по член 8 в случай на медицинска небрежност).

270. По делото *Tuna v. Turkey*, което касае смърт в резултат мъчения, Съдът за пръв път прилага изведените в решението по *Šilih* принципи, като разглежда заедно оплакванията на жалбоподателя за нарушаване на процесуалните задължения по член 2 и член 3. Съдът повтаря принципа за „отделяемост/разграничаемост“ на процесуалните задължения и по-конкретно двата критерия, приложими при преценката на юрисдикцията му *ratione temporis*, където фактите относно материалния аспект на член 2 и член 3, които, както по това дело, са настъпили извън периода, попадащ в неговата компетентност, докато фактите, касаещи процесуалния аспект – т. е. последващото производство – са настъпили поне отчасти в този период.

За последващо прилагане към процесуалните оплаквания по член 3, виж например, *Yatsenko v. Ukraine* и *Mocanu and Others v. Romania* [GC], §§ 207-211.

271. Съдът обаче не изключва и възможността при определени извънредни обстоятелства, които не отговарят на стандарта за „действителна връзка“, да съществува връзка, дължаща се на необходимостта да се обезпечи действителната и ефективна защита на гаранциите и основополагащите ценности по Конвенцията (*Šilih v. Slovenia* [GC], § 163). Този тест за „ценности на Конвенцията“, който функционира като изключение от общото правило, и което позволява още по-голямо разширяване на компетентността на Съда в миналото, може да се прилага само ако предизвикалото го събитие е такова по мащаб, че представлява отричане на самите основи на Конвенцията (например в случаи на тежки престъпления спрямо международното право), но само по отношение на събития, които са настъпили след приемането на Конвенцията на 4 ноември 1950 г. Следователно дадена договаряща страна не може да бъде държана отговорна по силата на Конвенцията за това, че не разследва дори най-тежките престъпления съгласно международното право, ако те предхождат по време Конвенцията

(*Janowiec and Others v. Russia* [GC], §§ 149-151, делото свързано с разследванията на Катинското клане от 1940 г., което съответно попада извън *ratione temporis* юрисдикцията на Съда; *Chong and Others v. the United Kingdom* (dec), § 91, относно убийството на двадесет и четири невъоръжени цивилни от британски войници в Малая през 1948 г.).

d. Обсъждане на предшестващи факти

272. Съдът приема становището, че той може „да вземе предвид фактите отпреди ратифицирането, доколкото може да се приеме, че те са създали ситуация, разпростираща се след тази дата, или могат да са относими към разбирането на факти, настъпили след нея“ (*Broniowski v. Poland* (dec) [GC], § 74; *Hoti v. Croatia*, § 85).

e. Висящи производства или продължаващи задържания

273. По-особено положение възниква при жалби, отнасящи се до продължителността на съдебни производства (член 6, § 1), започнали преди ратифицирането, но продължили след него. Макар и юрисдикцията му да е ограничена до периода след решаващата дата, Съдът често, за да се ориентира, взема предвид състоянието на производствата към тази дата (например, *Humen v. Poland* [GC], §§ 58-59; *Foti and Others v. Italy*, § 53).

Същото важи за случаи, отнасящи се до задържане в досъдебното производство по член 5 § 3 (*Klyakhin v. Russia*, §§ 58-59) или до условията на задържане по член 3 (*Kalashnikov v. Russia*, § 36).

274. Що се отнася до справедливостта на процеса, Съдът може да изследва дали пороците, допуснати на съдебната фаза, биха могли да бъдат компенсирани от процесуалните гаранции, осигурени по време на разследването, протекло преди решаващата дата (*Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain*, §§ 61 and 84). Когато правят това, съдиите в Страсбург разглеждат процеса в неговата цялост (виж също *Kerojärvi v. Finland*, § 41).

275. Едно процесуално оплакване по член 5 § 5 не може да попадне под времевата юрисдикцията на Съда, ако лишаването от свобода се е случило преди Конвенцията да е влязла в сила (*Korizno v. Latvia* (dec)).

f. Право на обезщетение поради неправилно осъждане

276. Съдът счита, че има юрисдикция да разгледа оплакване по член 3 от Протокол № 7, когато едно лице е било осъдено преди решаващата дата, но присъдата е била отменена след нея (*Matveyev v. Russia*, § 38).

g. Право на всеки да не бъде съден или наказван два пъти за едно и също престъпление

277. Съдът приема, че има времева юрисдикция да разгледа жалба по член 4 от Протокол № 7, когато едно лице е било съдено или наказано във второ производство след решаващата дата, въпреки че първото производство е приключило преди тази дата. Правото на всеки да не бъде съден или наказван два пъти не може да бъде изключено по отношение на производства, проведени преди ратификацията, когато съответното лице е осъдено за същото престъпление след ратификацията на Конвенцията (*Marguš v. Croatia* [GC], §§ 93-98).

D. Несъвместимост *ratione materiae*

278. Несъвместимостта *ratione materiae* на една жалба или оплакване с Конвенцията произтича от материалната компетентност на Съда. Тъй като въпросът за приложимостта е въпрос на юрисдикцията на Съда *ratione materiae*, като общо правило съответният анализ трябва да се извърши на етапа на допустимостта, освен ако няма конкретна причина този въпрос да бъде

присъединен към разглеждането по съществуващото (вж. изложените принципи в *Denisov v. Ukraine* [GC], § 93 и като пример, вж *Studio Monitori and Others v. Georgia*, § 32).

279. За да е съвместимо едно оплакване *ratione materiae* с Конвенцията, правото, на което се позовава жалбоподателят, трябва да е защитено от Конвенцията и Протоколите към нея, които са влезли в сила. Например, недопустими са жалбите, касаещи правото на издаване на шофьорска книжка (*X. v. Germany*, Решение на Комисията от 7 март 1977 г.), правото на самоопределяне (*X. v. the Netherlands*, Решение на Комисията), правото на чужденци да влизат и пребивават в договаряща страна (*Peñafiel Salgado v. Spain* (dec)) или предполагаемо универсално индивидуално право на защита на конкретно културно наследство (*Ahunbay and Others v. Turkey* (dec), §§ 21-26), тъй като тези права сами по себе си не са сред правата и свободите, гарантирани от Конвенцията.

280. „Право на гражданство“, подобно на това в член 15 от Всеобщата декларация за правата на човека, или право за придобиване или запазване на определено гражданство, също не е гарантирано (*Petropavlovskis v. Latvia*, §§ 73-74). Въпреки това Съдът не е изключил възможността произволен отказ на гражданство при определени обстоятелства да повдигне въпрос по член 8 от Конвенцията поради въздействието на такъв отказ върху личния живот на лицето (*Slivenko and Others v. Latvia* (dec) [GC], § 77; *Genovese v. Malta*, § 30). Същите принципи трябва да се прилагат за отнемането на вече получено гражданство, тъй като това може да доведе до подобна – ако не и по-голяма – намеса в правото на лицето на зачитане на семейния и личния живот (*Ramadan v. Malta*, §§ 84-85; *K2 v. the United Kingdom* (dec), §§ 49-50; *Ghoumid and Others v. France*, §§ 41-44). Така например Съдът намира, че в Конвенцията или Протоколи към нея не е гарантирано право на отказ от гражданство; но това не може да изключи, че произволеният отказ на искане за отказ от гражданство може при някои много изключителни обстоятелства да повдигне въпрос по член 8 от Конвенцията, ако такъв отказ има въздействие върху личния живот на лицето (*Riener v. Bulgaria*, §§ 153-154).

281. Макар Съдът да няма компетентност да разглежда твърдени нарушения на права, защитени от други международни актове, когато дефинира съдържанието на термините и понятията на Конвенцията, той може и трябва да съобразява актове на международното право, различни от Конвенцията (вж за пример, *N.D. and N.T. v. Spain* [GC], §§ 172, 174-183 и препратките там; *Demir and Baykara v. Turkey* [GC], § 85; *Hassan v. the United Kingdom* [GC], §§ 99 и следващи; *Blokhin v. Russia* [GC], § 203).

282. Според *Blečić v. Croatia* [GC], § 67, всеки въпрос, засягащ юрисдикцията на Съда, се определя от самата Конвенция, по-специално от член 32 (*Slivenko and Others v. Latvia* (dec) [GC], §§ 56 и следващи), а не от твърденията на страните по конкретно дело и самото отсъствие на възражение за несъвместимост не може да разшири тази юрисдикция. В резултат на това, Съдът е длъжен да провери дали е компетентен *ratione materiae*, независимо дали правителството е направило такова възражение (*Tănase v. Moldova* [GC], § 131). Следователно Съдът може да разгледа този въпрос служебно (*Studio Monitori and Others v. Georgia*, § 32).

283. Жалби по разпоредби на Конвенцията, по отношение на които ответната държава е направила резерва, се обявяват за несъвместими *ratione materiae* с Конвенцията (*Benavent Díaz v. Spain* (dec), § 53; *Kozlova and Smirnova v. Latvia* (dec)), при условие, че въпросът попада в обхвата на резервата (*Göktan v. France*, § 51) и че резервата се счита за валидна от Съда за целите на член 57 от Конвенцията (*Grande Stevens and Others v. Italy*, §§ 206 и следващи). За декларация за тълкуване, считана за невалидна, вж *Belilos v. Switzerland*. За резерва по отношение на предходни международни договорни задължения, вж *Slivenko and Others v. Latvia* (dec) [GC], §§ 60-61.

284. В допълнение, Съдът няма компетентност *ratione materiae* да проверява дали високодоговарящата страна е изпълнила задълженията си, наложени ѝ от решение на Съда. Оплакванията относно неизпълнение на решение на Съда или за поправяне на вече установено от Съда нарушение са извън неговата компетентност *ratione materiae* (*Bochan v. Ukraine* (no. 2)

[GC], § 34 (цитирайки *Egmez v. Cyprus* (dec)) и 35). Съдът не може да разгледа оплаквания от такова естество, без да навлезе в правомощията на Комитета на министрите към Съвета на Европа, който следи за изпълнението на решенията по силата на член 46, §2 от Конвенцията. Ролята на Комитета на министрите в тази област обаче не означава, че предприети от ответната държава мерки за поправяне на установено от Съда нарушение не могат да поставят нов въпрос, по който Съдът не се е произнесъл с решението, и като такива да формират нова жалба, която да може да бъде разглеждана от Съда (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2)* [GC], § 62). С други думи, Съдът може да разгледа оплакване, че възобновяването на националното производство като средство за изпълнение на някое негово решение е довело до ново нарушение на Конвенцията (пак там; *Lyons and Others v. the United Kingdom* (dec)). Съдът може да бъде компетентен да разгледа оплакване относно отказа на национален съд да възобнови гражданско или наказателно производство след по-ранна констатация за нарушение на член 6 от Съда, стига оплакването да се отнася до „нов въпрос“, нерешен от първото решение, например твърдяната несправедливост на последващото производство пред съответния национален съд (*Bochan v. Ukraine (no. 2)* [GC], §§ 35-39, в гражданско-правен контекст, *Moreira Ferreira v. Portugal (no. 2)* [GC], §§ 52-58, в наказателно-правен контекст). Съдът така също може да има юрисдикция да разгледа предполагаемата липса на ефективност на ново разследване след предишно решение, установяващо нарушение на процесуалния аспект на член 3 (*V.D. v. Croatia (no. 2)*, §§ 46-54).

285. Трябва да се отбележи, че голямата част от решенията, обявяващи жалби за недопустими поради несъвместимост *ratione materiae*, се отнасят до границите на обхвата на членовете на Конвенцията или на протоколите към нея, по-специално на член 2 от Конвенцията (право на живот), член 3 (забрана на изтезания), член 4 от Конвенцията (забрана за робство и принудителен труд), член 5 от Конвенцията (право на свобода и сигурност), член 6 от Конвенцията (право на справедливо изслушване), член 7 (без наказание без закон), член 8 (право на зачитане на личния и семейния живот; виж например, *Denisov v. Ukraine* [GC], § 134), член 9 (свобода на мисълта, съвестта и религията), член 10 (свобода на изразяване), член 11 (свобода на събрания и сдружаване) и член 1 от Протокол № 1 (защита на собствеността) и други членове. Въпросът за приложимостта на тези членове е разгледан в съответното ръководство относно практиката на Съда (достъпни на уебсайта на Съда: www.echr.coe.int – Case-law – Case-law analysis):

- Ръководство по [член 2 от Конвенцията](#);
- Ръководство по [член 4 от Конвенцията](#) ;
- Ръководство по [член 5 от Конвенцията](#) ;
- Ръководство по [член 6 \(граждански аспект\) от Конвенцията](#) ;
- Ръководство по [член 6 \(наказателна аспект\) от Конвенцията](#) ;
- Ръководство по [член 7 от Конвенцията](#) ;
- Ръководство по [член 8 от Конвенцията](#) ;
- Ръководство по [член 9 от Конвенцията](#) ;
- Ръководство по [член 10 от Конвенцията](#) ;
- Ръководство по [член 11 от Конвенцията](#) ;
- Ръководство по [член 13 от Конвенцията](#) ;
- Ръководство по [член 14 от европейската Конвенция по правата на човека и по член 1 от Протокол № 12 към Конвенцията](#);
- Ръководство по [член 1 от Протокол № 1](#);
- Ръководство по [член 2 от Протокол № 1](#);
- Ръководство по [член 3 от Протокол № 1](#);
- Ръководство по [член 4 от Протокол № 4](#);

- Ръководство по [член 4 от Протокол № 7](#).

III. Недопустимост по същество

A. Явно необоснована

Член 35 § 3 (а) от Конвенцията – Критерии за допустимост

“3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че:

(а) жалбата е ... явно необоснована ...;”

HUDOC ключови думи

Явно необоснована (35-3-а)

1. Обща уводна част

286. Дори когато една жалба е съвместима с Конвенцията и са изпълнени всички условия за допустимост, Съдът може, въпреки това, да я обяви за недопустима по причини, свързани с преценка по същество. Най-често срещаната причина е, че жалбата е намерена за явно необоснована. Вярно е, че употребата на термина „явно“ в член 35, § 3 (а) може да доведе до объркване: чисто езиково, може да бъде разбран в смисъл, че една жалба може да бъде обявена за недопустима на това основание, ако за обикновения читател е очевидно, че е изопачена и не почива на сериозни аргументи. От трайно установената и богата практиката на органите по Конвенцията (това са Съдът и, преди 1.11. 998 г., Европейската Комисия по правата на човека) обаче е видно, че изразът трябва да се тълкува по-широко във връзка с изхода от делото. Всъщност една жалба би била „явно необоснована“, ако от едно предварително разглеждане по нейното същество, не могат да се установят никакви признаци за нарушаване на правата, гарантирани от Конвенцията, в резултат на което тя може да бъде обявена за недопустима още в началния етап, без да се стига до формалното ѝ разглеждане по същество (което нормално би завършило с решение по същество).

287. Фактът че, за да бъде обявена една жалба за явно необоснована, понякога възниква необходимост Съдът да покани страните да предоставят становище и да навлезе в подробно мотивиране на решението си, не променя „явно“ необоснования характер на жалбата (*Mentzen v. Latvia* (dec)).

288. По-голямата част от явно необоснованите жалби се обявяват за недопустими *de plano* от едноличен съдия или комитет от трима съдии (член 27 и член 28 от Конвенцията). Някои такива жалби обаче се разглеждат от камара или дори – в изключителни случаи – от голямата камара (*Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic* (dec) [GC], §§ 78-86, относно член 6 § 1; *Demopoulos and Others v. Turkey* (dec) [GC], §§ 130-138, относно член 8; *Hanan v. Germany* [GC], § 152, относно предполагаемата липса на независимост на разследването, предприето в Германия).

289. Терминът „явно необоснована“ може да се отнася до жалбата като цяло или до отделно оплакване в по-широкия контекст на делото. От това следва, че в някои случаи част от жалбата може да бъде отхвърлена като четвъртоинстанционна по характер, докато останалата да бъде обявена за допустима и дори да доведе до констатация за нарушение на Конвенцията. Затова е по-коректно да се използва формулировката „явно необосновани оплаквания“.

290. За да бъдат разбрани значението и обхвата на понятието „явно необоснована“, е важно да се помни, че един от фундаменталните принципи на цялата система на Конвенцията е този за субсидиарността. В конкретния контекст на Европейския съд по правата на човека това означава, че задачата да се осигури зачитане и налагане спазването на правата, изпълнени в Конвенцията, е преди всичко на органите на високото договарящите държави, а не на Съда. Съдът може да се намеси само когато националните власти не изпълнят задълженията си (*Scordino v. Italy (no. 1)* [GC], § 140). Затова е най-добре фактите по делото да бъдат проучени и въпросите да бъдат разгледани, доколкото това е възможно, на национално ниво, така че националните власти – които заради своя пряк и непрекъснат контакт с жизнените сили на своята страна, са в най-добра позиция да го направят – могат да въздействат за отстраняването на всяко твърдено нарушение на Конвенцията (*Dubská and Krejzová v. the Czech Republic* [GC], § 175).

291. Явно необоснованите оплаквания могат да бъдат разделени в четири категории: „четвъртоинстанционни“ оплаквания; оплаквания, по отношение на които явно или несъмнено липсва нарушение; необосновани оплаквания и, накрая, объркани или абсурдни оплаквания.

2. “Четвърта инстанция”¹⁰

292. Една конкретна категория оплаквания сред подадените до Съда, съставляват така наричаните често „четвъртоинстанционни“ оплаквания. Този термин – който не съществува в текста на Конвенцията и е изведен от практиката на институциите по Конвенцията (*Kemmache v. France (no. 3)*, § 44) – е донякъде парадоксален, тъй като поставя ударението върху това, което Съдът не е: той не е контролна инстанция или съд, който може да отмени решения на националните съдилища или да разгледа отново решени от тях казуси, нито може да пререша дела, така както би могъл един Върховен съд. Тези жалби следователно са резултат от неразбирането от страна на една част от жалбоподателите на ролята на Съда и за характера на съдебната машина, установена от Конвенцията.

293. Въпреки отличителните си характеристики, Конвенцията си остава един международен договор, който следва същите правила като всеки друг междудържавен договор, и по-конкретно тези, регламентирани от Виенската конвенция за правото на договорите (*Demir and Baykara v. Turkey* [GC], § 65). Съдът следователно не може да прекрачи границите на общите си правомощия, които договарящите страни, по своята суверенна воля, са му делегирани. Тези граници се дефинирани в член 19 на Конвенцията, който предвижда:

“За да се осигури спазването на задълженията, поети от високото договарящите страни съгласно Конвенцията и Протоколите към нея, се създава Европейски съд по правата на човека...”

294. Съответно, правомощията на Съда са ограничени до проверката дали държавите членки са се съобразили със задълженията си в областта на правата на човека, които са поели с присъединяването си към Конвенцията (и Протоколите към нея). Освен това, при липсата на правомощие да влияе пряко на законодателната система на държавите членки, Съдът трябва да зачита автономността на тези системи. Това означава, че не е негова задача да разглежда твърдени грешки на националния съд във фактите или в правото, освен и доколкото те може да са накърнили права и свободи, защитени от Конвенцията. Той не може сам да преценява факти, които са довели националния съд до постановяването на едно, а не на друго решение. Ако беше обратното, Съдът би действал като трета или четвърта инстанция, което би било погазване на ограниченията, поставени по отношение на действията му (*García Ruiz v. Spain* [GC], § 28; *De Tommaso v. Italy* [GC], § 170).

10. За повече информация вижте Ръководствата по практиката на Съда относно [гражданскоправния](#) и [наказателноправния](#) аспекти на член 6 от Конвенцията.

295. В светлината на горните разсъждения, Съдът може по правило да не постави под съмнение изводите и заключенията на националните съдилища що се отнася до:

- установяването на фактите по делото;
- тълкуването и прилагането на националния закон;
- допустимостта и оценката на доказателствата в съдебния процес;
- материалната справедливост на изхода от един граждански спор;
- вината или невинността на обвиняемия в едно наказателно производство.

296. Единствената хипотеза, при която Съдът може, като изключение от общото правило, да постави под съмнение въпросните изводи и заключения, е когато те са флагрантно и явно произволни, противоречащи грубо на представата за правосъдие и здравия разум и сами по себе си представляват нарушение на Конвенцията (*De Tommaso v. Italy* [GC], § 170; *Kononov v. Latvia* [GC], § 189).

297. Четвъртоинстанционни оплаквания могат да бъдат повдигнати по всяка от материалните разпоредби на Конвенцията и без оглед на правната сфера, към която, според националното право, се числи производството. Доктрината на четвъртата инстанция е приложена, например по следните казуси:

- дела, относно задържане (*Thimothawes v. Belgium*, § 71);
- граждански дела (*García Ruiz v. Spain* [GC], § 28; *Hasan Tunç and Others v. Turkey*, §§ 54-56);
- наказателни дела (*Perlala v. Greece*, § 25; *Khan v. the United Kingdom*, § 34);
- дела относно превантивни мерки *praeter delictum* (*De Tommaso v. Italy* [GC], §§ 156-173);
- данъчни дела (*Dukmedjian v. France*, §§ 71-75; *Segame SA v. France*, §§ 61-65);
- дела по социални въпроси (*Marion v. France*, § 22; *Spycher v. Switzerland* (dec), §§ 27-32);
- административни дела (*Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy* [GC], §§ 196-199);
- дела за отговорност на държавата (*Schipani and Others v. Italy*, §§ 59-61);
- дисциплинарни дела (*Pentagiotis v. Greece* (dec));
- дела, свързани с избирателни права (*Adamsons v. Latvia*, § 118);
- дела, свързани с влизането, пребиваването и извеждането на чуждестранни граждани и апатриди (*Sisojeva and Others v. Latvia* (заличено) [GC], § 89; *Ilias and Ahmed v. Hungary* [GC], §§ 147, 150);
- дела относно събиранията (*Mushegh Saghatelian v. Armenia*, § 241);
- дела относно член 1 от Протокол № 1 (*Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [GC], §§ 83-86).

298. Факт е обаче, че повечето четвъртоинстанционни оплаквания се повдигат по член 6, § 1 от Конвенцията и касаят правото на „справедлив процес“ в наказателното и гражданското производство. Следва да се има предвид – тъй като това е често срещан случай на неразбиране у част от жалбоподателите – че „справедливостта“, изисквана от член 6, § 1 не е „материална“ справедливост (понятие, което е полуправно, полуетично и може да се прилага само от решаващия съдия), а „процесуална“ справедливост. На практика това означава състезателно производство, в което са изслушани аргументите на страните и те са били равнопоставени пред съда (*Star Cate – Epilekta Gevmata and Others v. Greece* (dec)).

299. Поради това, едно четвъртоинстанционно оплакване по член 6, § 1 на Конвенцията ще бъде отхвърлено от Съда на основание, че жалбоподателят се е ползвал от предимствата на едно състезателно производство; че е можел, на различни етапи от производството, да представи аргументи и доказателства, които счита за относими; че е имал възможността ефективно да оспорва аргументите и доказателствата, представени от насрещната страна; че всички негови

аргументи, които, погледнато обективно, са били от значение за разрешаването на делото, са били надлежно обсъдени от съдилищата; че фактическите констатации и правните мотиви на оспорваното решение са изложени подробно; и че следователно производството, разгледано като едно цяло, е било справедливо (*García Ruiz v. Spain* [GC]; *De Tommaso v. Italy* [GC], § 172).

3. Явна или несъмнена липса на нарушение

300. Едно оплакване би било обявено за явно необосновано, ако въпреки че всички формални условия за допустимост са изпълнени и въпреки, че е съвместимо с Конвенцията и не представлява четвъртоинстанционно оплакване, то не разкрива никакви данни за нарушаване на права, гарантирани от Конвенцията. Подходът на Съда при такива дела се състои в разглеждане на оплакването по същество, заключаване, че няма данни за нарушение, и обявяването на оплакването за недопустимо без по-нататъшно разглеждане. Могат да се разграничат три вида оплаквания, които налагат такъв подход.

а. Липса на данни за произволност или несправедливост

301. В съответствие с принципа за субсидиарност, на първо място националните власти са тези, които трябва да гарантират спазването на основните права, възпътени в Конвенцията. Като общо правило, следователно, установяването на фактите по случая и тълкуването им в светлината на националния закон, е задача единствено на националните съдилища и други власти, чиито изводи и заключения в този смисъл обвързват Съда. Все пак, принципът за ефективността на правата, присъщ на цялата система на Конвенцията, означава, че Съдът може и трябва да се увери сам, че процесът по взимане на решението, довело до акта, от който се оплаква жалбоподателят, е справедлив и не е произволен (въпросният процес може да е административен или съдебен, или и двете, според казуса).

302. Следователно Съдът може да обяви за явно необосновано оплакване, което е било разгледано по същество от компетентните национални съдилища в рамките на производство, което отговаря, *a priori*, на следните условия (при липса на доказателства за обратното):

- производството е било проведено пред компетентен според националното законодателство орган;
- производството е било водено по процесуалните правила на националния закон;
- заинтересованата страна е имала възможност да представи своите аргументи, които са били надлежно чути от компетентния орган;
- компетентните органи са обсъдили и взели предвид всички фактически и правни компоненти, които, разгледани обективно, са били относими за справедливото разрешаване на делото;
- производството е завършило с решение, за което са изложени достатъчно мотиви.

б. Липса на данни за непропорционалност между целите и средствата

303. Когато позоваването е на право по Конвенцията, което не е абсолютно и е предмет на ограничения, които са изрични (ясно изписани в Конвенцията) или имплицитни (дефинирани в практиката на Съда), на Съда често се налага да провери дали оспорваната намеса е била пропорционална.

304. В рамките на групата от разпоредби, които уреждат изрично допустимите ограничения, може да се идентифицира една конкретна подгрупа от четири разпоредби: член 8 (Право на зачитане на личния и семейния живот), член 9 (Свобода на мисълта, съвестта и религията), член 10 (Свобода на изразяването на мнение) и член 11 (Свобода на събранията и сдружаването). Всички тези разпоредби имат еднаква структура: първият параграф регламентира конкретното основно право, докато вторият дефинира обстоятелствата, при които държавата може да

ограничи упражняването на това право. Формулировката на втория параграф не е съвсем идентична, но структурата е еднаква. Например във връзка с правото на зачитане на личния и семейния живот, член 8, § 2 предвижда:

“Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.”

Член 2 от Протокол № 4 (Свобода на придвижването) също се числи към тази категория, тъй като третият му параграф следва същия модел.

305. Когато Съда е сезиран да разгледа намеса на публични власти в упражняването на някое от споменатите по-горе права, той винаги анализира въпроса на три етапа. Ако наистина е имало „намеса“ от страна на държавата (а това е отделен въпрос, който трябва да се разгледа пръв, тъй като отговорът му невинаги е очевиден), Съдът търси последователно отговорите на три въпроса:

- Била ли е намесата в съответствие със „закона“, който е достатъчно достъпен и предвидим?
- Ако да, преследва ли той поне една от „легитимните цели“, които са изчерпателно изброени (списъкът варира леко в различните членове)?
- Ако това е така, била ли е намесата „необходима в едно демократично общество“ за постигането на тази цел? С други думи, имало ли е пропорционална връзка между целта и разглежданото ограничение?

306. Само ако отговорите и на трите въпроса са утвърдителни, се приема, че намесата е била съвместима с Конвенцията. Ако това не е така, ще бъде намерено нарушение. При разглеждането на третия въпрос Съдът трябва да вземе предвид свободата на преценка на държавата, обхватът на която варира значително в зависимост от обстоятелствата, от характера на защитеното право и от характера на намесата (*Paradiso and Campanelli v. Italy* [GC], §§ 179-182; *Mouvement raëlien suisse v. Switzerland* [GC], §§ 59-61).

307. Същият принцип е приложим не само към споменатите по-горе разпоредби, но и към повечето други членове на Конвенцията – и към имплицитните ограничения, непосочени изрично в съответния член. Например правото на достъп до съд, гарантирано от член 6, § 1 от Конвенцията не е абсолютно, а може да бъде ограничавано; това е допустимо по подразбиране, тъй като правото на достъп по своя характер налага регулирането му от държавата. В това отношение договарящите държави имат определена свобода на преценка, макар крайното решение относно спазването на изискванията на Конвенцията да принадлежи на Съда. Той трябва да се увери, че приложените ограничения не поставят пречки или стесняват оставения на жалбоподателя достъп по начин или до такава степен, че да накърняват самата същност на правото. Освен това ограничаването на правото на достъп до съд не би било съвместимо с член 6, § 1, ако не преследва легитимна цел и ако няма разумна връзка на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел (*Cudak v. Lithuania* [GC], § 55; *Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland* [GC], § 129).

308. Ако, след предварителна проверка на жалбата, Съдът е удовлетворен, че изложените по-горе условия са спазени и че с оглед на всички относими обстоятелства по случая няма очевидна липса на пропорционалност между преследваната с държавната намеса цел и използваните средства, ще обяви, че оплакването е недопустимо като явно необосновано. Мотивите на решението по допустимостта в такъв случай ще бъдат идентични или подобни на тези, които Съдът би изложил в решение по същество, с което намира, че няма нарушение (*Mentzen v. Latvia* (dec)).

с. Други сравнително ясни материалноправни въпроси

309. В допълнение към описаните по-горе положения, Съдът ще обяви за явно необосновано едно оплакване, ако се увери, че по причини, свързани със съществуването на оплакването, няма данни за нарушение на разпоредбите на Конвенцията, на които то се позовава. По-конкретно, има две групи обстоятелства, при наличието на които се случва това:

- когато има трайно установена и богата практика на Съда по идентични или сходни дела, въз основа на която може да се заключи, че в конкретния случай няма нарушение на Конвенцията (*Galev and Others v. Bulgaria* (dec));
- когато, макар да няма предишни решения, разглеждащи непосредствено и конкретно такъв въпрос, Съдът може да заключи въз основа на съществуваща практика, че няма данни за нарушение на Конвенцията (*Hartung v. France* (dec)).

310. При всеки такъв случай Съдът може да бъде сезиран да изследва внимателно и задълбочено фактите по него и всички останали относими фактически елементи (*Collins and Akaziebie v. Sweden* (dec)).

4. Необосновани оплаквания: липса на доказателства

311. Производството пред Съда е състезателно по своя характер. Поради това страните – жалбоподателят и ответното правителство – са тези, които обосновават своите фактически твърдения (с представянето пред Съда на необходимите доказателства), а също и своите юридически аргументи (обяснявайки защо по тяхно мнение конкретната разпоредба на Конвенцията е била или не е била нарушена).

312. Приложимите части на Правило 47 от Правилата на Съда, които съдържат правилата за съдържанието на индивидуалните жалби, предвиждат:

“1. Жалбата по член 34 от Конвенцията трябва да бъде изложена във формуляр за жалба, изготвен от Регистратурата, освен ако Съдът не реши друго. Тя трябва да съдържа цялата информация, която се изисква в съответните части на формуляра за жалба и да обхваща

...

(d) кратко и ясно изложение на фактите;

(e) кратко и ясно изложение на твърдяното (твърдените) нарушение (я) на Конвенцията и съответните аргументи; и

...

2. (a) Цялата информация, посочена в параграф 1 (г) до (е) по-горе, която е посочена в съответната част от формуляра за жалба, трябва да бъде достатъчна, за да позволи на Съда да определи характера и обхвата на жалбата, без да прибегва до какъвто и да е друг документ.

...

3.1. Формулярът за жалба се подписва от жалбоподателя или представителя на жалбоподателя и следва да бъде придружен от

(a) копия на документи, свързани с съдебните или други решения и мерки, по отношение на които са оплакванията;

(b) копия на документи и решения, които показват, че жалбоподателят е спазил изискванията за изчерпване на вътрешноправните средства за защита и срока, посочен в член 35, § 1 от Конвенцията;

...

5.1. Неизпълнението на изискванията, изложени в параграф 1 до 3 на това Правило, ще доведе до неразглеждане на жалбата от Съда, освен ако

(a) жалбоподателят е представил адекватно обяснение за неизпълнението;

...

(c) Съдът вземе друго решение по свой почин или по искане на жалбоподателя.

...”

313. В допълнение, съгласно Правило 44 С, § 1 от Правилата на Съда:

“Когато една страна не представи доказателства или информация, поискани от Съда, или съзнателно не разкрие относима информация или по друг начин не участва ефективно в производството, Съдът може да си направи такива изводи, които намери за уместни.”

314. Когато гореизложените условия не са изпълнени, Съдът може да обяви жалбата за недопустима като явно необоснована. По-конкретно има две групи обстоятелства, при наличие то на които това се случва:

- когато жалбоподателят просто цитира една или повече разпоредби на Конвенцията, без да обяснява по какъв начин те са били нарушени, освен ако това не е очевидно от фактите по делото (*Trofimchuk v. Ukraine* (dec); *Baillard v. France* (dec));
- когато жалбоподателят пропусне или откаже да предостави писмени доказателства в подкрепа на своите твърдения (особено актове на съда или на други национални органи), освен ако има изключителни обстоятелства извън неговия контрол, които му пречат да го извърши (например, ако затворническите власти отказват да изпратят на Съда документи от затворническото досие) или ако Съдът укаже друго.

5. Объркани или абсурдни оплаквания

315. Съдът ще отхвърли като явно необосновани оплаквания, които са толкова объркани, че очевидно е невъзможно да се разберат фактите, от които се оплаква жалбоподателят, и недоволството, което иска да изрази пред Съда. Същото се отнася до абсурдните оплаквания, това са оплаквания, свързани с обективно невъзможни факти, или факти, които очевидно са били измислени или явно противоречат на здравия разум. В такива случаи фактът, че няма данни за нарушение на Конвенцията, ще бъде очевиден дори за обикновен наблюдател, дори неюрис.

В. Липса на значителна вреда

Член 35 § 3 (b) от Конвенцията – Критерии за допустимост

“3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че:

...

(b) жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, освен когато зачитането на правата на човека, защитени в Конвенцията и Протоколите към нея, изисква разглеждане на жалбата по същество.”

HUDOC ключови думи

Липса на значителна вреда (35-3-b) – Продължително разглеждане не е оправдано (35-3-b) – Делото е надлежно разгледано от национален съд (35-3-b)

1. Произход на новия критерий

316. С влизането в сила на 1 юни 2010 г. на Протокол № 14, в член 35 бе въведено ново основание за допустимост. По смисъла на член 20 от Протокола, новата разпоредба ще се прилага към всички жалби, висящи пред Съда, освен към онези, които са обявени за допустими. Така, в *Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia* [GC], § 66, предварителното възражение за липса на съществена вреда, повдигнато от правителството, е отхвърлено с мотива, че жалбата е била обявена за допустима през 2006 г., преди влизането в сила на Протокол № 14.

Необходимостта от въвеждане на това основание се очертава с оглед на постоянно нарастващия брой на делата пред Съда. То предоставя на Съда допълнителен инструмент, който да му помогне да се съсредоточи върху дела, които налагат разглеждане по същество. С други думи, то позволява на Съда да отхвърли дела, които намира за „малозначителни“, съгласно принципа, че вниманието на съдиите не трябва да се ангажира с такива дела (“*de minimis non curat praetor*”).

317. Понятието „*de minimis*“, макар до 1 юни 2010 г. формално да не е част от Европейската конвенция за правата на човека, е било изтъквано в някои особени мнения на членовете на Комисията (виж Доклади на Комисията в *Eyoum-Priso v. France*; *H.F. K-F v. Germany*; *Lechesne v. France*) и на съдиите от Съда (виж например, *Dudgeon v. the United Kingdom*; *O’Halloran and Francis v. the United Kingdom* [GC]; *Micallef v. Malta* [GC]), а също и от правителствата в техните становища до Съда (виж например, *Koumoutsea and Others v. Greece* (dec)).

318. Протокол № 15 към Конвенцията, в сила на 1 август 2021 г., измени член 35 § 3 (b) от Конвенцията, за да заличи изискването, делото да е било надлежно разгледано от национален съд. Това изменение има за цел да даде по-голям ефект на максимата „*de minimis non curat praetor*“ (виж *Explanatory Report to Protocol No.15*, § 23). То е приложимо от датата на влизане в сила на Протокола. Тази промяна се отнася и за жалби, по които решението за допустимост е било висящо към датата на влизане в сила на Протокола.

2. Обхват

319. Член 35 § 3 (b) се състои от два различни елемента. Първо, самото основание за допустимост: Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, когато жалбоподателят не е претърпял значителна вреда. След това е защитната клауза: Съдът може да не обяви за недопустима такава жалба, когато зачитането на правата на човека изисква разглеждане на жалбата по същество. Когато двете условия на критерия за недопустимост са изпълнени, Съдът обявява жалбата за недопустима по силата на член 35 §§ 3 (б) и 4 от Конвенцията.

320. Преди влизането в сила на Протокол № 15 нито едно дело не можеше да бъде отхвърлено по този нов критерий, ако не е било надлежно разгледано от национален съд (виж например, *Varadinov v. Bulgaria*, § 25; сравни и за разлика с *Çelik v. the Netherlands* (dec)). След влизането в сила на Протокол № 15 за изменение на Конвенцията, тази втора защитна клауза е премахната¹¹. Относно първото приложение на новата формулировка на член 35 § 3 (b), *Bartolo v. Malta* (dec.).

321. В *Shefer v. Russia* (dec), Съдът отбелязва, че въпреки че не съществува формална йерархия между различните елементи на член 35 § 3 (б), въпросът за „значителна вреда“ заляга в основата на новия критерий. Затова, в преобладаващия брой случаи, се следва йерархичен подход, при който всеки елемент от новия критерий се разглежда в последователност (*Kiril Zlatkov Nikolov v. France*; *C.P. v. the United Kingdom* (dec); *Borg and Vella v. Malta* (dec)). Съдът обаче в някои случаи е счел за ненужно да определя дали първият елемент от този критерий за

¹¹ Член 5 от Протокол № 15: “В член 35, параграф 3, подпараграф б, от Конвенцията, думите "и при условие че на това основание не може да бъде отхвърлен случай, който не е бил надлежно разгледан от национален съд" се заличават.”

допустимост е налице (*Finger v. Bulgaria*; *Daniel Faulkner v. the United Kingdom*; *Turturica and Casian v. the Republic of Moldova and Russia*; *Varadinov v. Bulgaria*, § 25).

322. Само Съдът е компетентен да тълкува това изискване за допустимост и да реши как да го прилага. През първите две години след влизане в сила на новото основание, прилагането му е запазено за камарите и голяма камара (член 20, § 1 от Протокол № 14). От 1 юни 2012 г. основанието се използва от всички състави на Съда.

323. Съдът може да повдигне новото основание за допустимост по свой почин (например по делата *Vasyanovich v. Russia* (dec); *Ionescu v. Romania* (dec); *Magomedov and others v. Russia*, § 49) или в отговор на възражение от страна на правителството (*Gaglione and Others v. Italy*). В някои случаи Съдът разглежда новото основание за допустимост преди другите изисквания (*Korolev v. Russia* (dec); *Rinck v. France* (dec); *Gaftoniuc v. Romania* (dec); *Burov v. Moldova* (dec); *Shefer v. Russia* (dec). В други случаи той преминава към разглеждане на новото основание само след като са изключени други (*Ionescu v. Romania* (dec); *Holub v. the Czech Republic* (dec)).

324. Прилагането на критерия за липса на значителна вреда не се ограничава до конкретно право, защитено от Конвенцията. Съдът обаче установява, че е трудно да предвиди ситуация, в която жалба по член 3, която не би била недопустима на друго основание и която би попаднала в обхвата на член 3 (което означава, че минималното ниво на тест за тежест би било изпълнено), може да бъде обявена за недопустима, тъй като жалбоподателят не е претърпял значителна вреда (*Y v. Latvia*, § 44). По същия начин Съдът отхвърля прилагането на новия критерий във връзка с жалба по член 2, като подчертава, че правото на живот е една от най-важните разпоредби на Конвенцията (*Makuchyan and Minasyan v. Azerbaijan and Hungary*, §§ 72-73). Съдът до този момент отхвърля прилагането на критерия за допустимост „липса на значителна вреда“ и по отношение на жалби по член 5 в светлината на важното място, което правото на свобода има в демократичното общество (*Zelčs v. Latvia*, § 44 и препратките там). Съдът също така счита, че в дела относно свободата на мисълта, съвестта и религията (член 9) или свободата на изразяване (член 10), прилагането на критерия за липса на значителна вреда трябва да отчита важността на тези свободи и да бъде предмет на внимателен контрол от негова страна (за член 9, виж *Stavropoulos and Others v. Greece*, §§ 29-30). В контекста на член 10 такъв контрол трябва да включва елементи като приноса към дебат от общ интерес и дали казусът засяга пресата или други новинарски медии (*Margulev v. Russia*, §§ 41-42; *Sylka v. Poland* (dec), § 28; *Panioglu v. Romania*, §§ 72-76; *Šeks v. Croatia*, § 48). Що се отнася до делата относно свободата на събранията и свободата на сдружаване (член 11), Съдът трябва да вземе надлежно предвид значението на тези свободи за едно демократично общество и да извърши внимателен контрол (*Obote v. Russia*, § 31; *Yordanovi v. Bulgaria*, §§ 49-52).

3. Дали жалбоподателят е претърпял значителна вреда

325. Основният елемент, съдържащ се в основанието, е въпросът дали жалбоподателят е претърпял „значителна вреда“. „Значителната вреда“ се обуславя от идеята, че нарушение на право, макар и безспорно от формална правна гледна точка, трябва да достига минимално ниво на тежест, за да обосновава разглеждането му от международен съд. Нарушенията, които са изцяло технически и незначителни извън формалната рамка, не заслужават европейски надзор (*Shefer v. Russia* (dec)). Оценката на това минимално ниво е относителна и зависи от всички обстоятелства по делото. Тежестта на нарушението следва да бъде оценена, като се вземат предвид както субективното възприятие на жалбоподателя, така и останалите интереси, които са обективно заложили в конкретния случай (*Korolev v. Russia* (dec)).

Въпреки това субективното възприятие на жалбоподателя е недостатъчно само по себе си, за да се заключи, че той е претърпял значителна вреда. Субективното възприятие трябва да бъде обосновано с обективни причини (*Ladygin v. Russia* (dec)). Дадено нарушение на Конвенцията може да засяга важни принципни въпроси и по този начин да причинява значителни вреди, независимо от имуществените интереси (*Korolev v. Russia* (dec); *Biržietis v. Lithuania*; *Karelin*

v. Russia). В *Giuran v. Romania*, §§ 17-25, Съдът намира, че жалбоподателят е претърпял значителна вреда, тъй като производството засяга принципен за него въпрос, а именно правото му на зачитане на неговите притежания и дома му. Въпреки факта, че вътрешното производство, което е било предмет на жалбата, е насочено към възстановяване на откраднати стоки на стойност 350 евро от собствения апартамент на жалбоподателя. По същия начин, в *Konstantin Stefanov v. Bulgaria*, §§ 46-47, Съдът взема предвид факта, че глобата се отнася до принципен въпрос за жалбоподателя, а именно зачитането на положението му на адвокат при упражняване на професионалната му дейност.

326. Освен това при оценката на субективната значимост на проблема за жалбоподателя, Съдът може да вземе под внимание поведението на жалбоподателя, например дали е била неактивна в съдебното производство, в рамките на определен период, което показва, че в този случай производството не е представлявало значителен интерес за нея (*Shefer v. Russia* (dec)). В *Giusti v. Italy*, §§ 22-36, Съдът въвежда някои нови елементи, които да бъдат взети предвид при определяне на минималния праг на тежест, за да оправдае разглеждане от международен съд, а именно естеството на правото, чието нарушаване се твърди, сериозността на претендираното нарушение и/или потенциалните последици от нарушението за личната ситуация на жалбоподателя. При преценката на тези последици Съдът разглежда по-конкретно това какви интереси за застрашени, или резултата от националното производство.

а. Липса на значителна финансова вреда

327. В редица случаи достигнатото ниво на тежест се преценява в светлината на финансовото отражение на спорния въпрос и значението на делото за жалбоподателя. Финансовите последици не се оценяват само в светлината на неимуществените вреди, претендирани от жалбоподателя. В *Kiousi v. Greece* (dec), Съдът намира, че размерът на обезщетение за претендираните неимуществени вреди, а именно 1000 евро, не е от значение за изчисляването на това, което е наистина от интерес за жалбоподателя. Това е така, тъй като неимуществените вреди често се изчисляват от самите жалбоподатели въз основа на собствените им виждания за цената на иска.

328. По отношение на незначителното финансово въздействие, Съдът счита, че липсва „значителна вреда“ в следните случаи, когато се е касало за сума равна на или по-малка от приблизително 500 евро:

- в производство, в което спорна е била сума в размер на 90 евро (*Ionescu v. Romania* (dec));
- по дело за неизплащане на жалбоподателя от страна на властите на сума, равностойна на по-малко от едно евро (*Korolev v. Russia* (dec));
- по дело за неизплащане на жалбоподателя от страна на властите на сума, приблизително равна на 12 евро (*Vasilchenko v. Russia*, § 49);
- по дело за глоба за нарушение на движението по пътищата в размер на 150 евро и отнемане на една наказателна точка от талона на жалбоподателя (*Rinck v. France* (dec));
- забавено плащане от 25 евро (*Gaftoniuc v. Romania* (dec));
- невъзстановяване на 125 евро (*Ștefănescu v. Romania* (dec));
- неизплащане на жалбоподателя от страна на държавните власти на 12 евро (*Fedotov v. Moldova* (dec));
- неизплащане на жалбоподателя от страна на държавните власти на 107 евро плюс 121 евро разходи и разноски, на обща стойност 228 евро (*Burov v. Moldova* (dec));
- по дело за глоба в размер на 135 евро, 22 евро разноски и отнемане на една точка от свидетелство за управление на жалбоподателя (*Fernandez v. France* (dec));
- по дело, в което Съдът отбелязва, че размерът на претендираните имуществени вреди е 504 евро (*Kiousi v. Greece* (dec));

- по дело, в което първоначалният иск от 99 евро, направен от жалбоподателя срещу адвоката му, е разгледан в допълнение към факта, че той му е присъдена равностойността на 1515 евро за прекомерна продължителност на производството (*Havelka v. the Czech Republic* (dec));
- по дело за неизплатени възнаграждения, възлизащи на сума, равна приблизително на 200 евро (*Guruyan v. Armenia* (dec));
- в производство за разноски на стойност 227 евро (*Šumbera v. the Czech Republic* (dec));
- в производство за изпълнение на съдебно решение за 34 евро (*Shefer v. Russia* (dec));
- по дело за неимуществени вреди от 445 евро поради прекъсване на електрозахранването (*Bazelyuk v. Ukraine* (dec));
- по дело за административни глоби в размер на 50 евро (*Boelens and Others. v. Belgium* (dec));
- дело с цена на иска за дължими възнаграждения в размер между 98 и 137 евро, ведно с лихви за забава (*Hudecová and Others v. Slovakia* (dec));
- неизпълнение на решения за относително малки обезщетения, между 29 и 62 евро (*Shtefan and Others v. Ukraine; Shchukin and Others v. Ukraine*);
- по дело за административни глоби от 35 и 31 евро (*Şimşek, Andiç and Boğatekin v. Turkey* (dec), §§ 26-29);
- запор за повече от четири години и половина на акциите на заявителя в дружество с обща номинална стойност две рубли, т.е. по-малко от 0,50 евро (*Sebeleva and Others v. Russia**, §§ 42-43).

329. В *Havelka v. the Czech Republic* (dec), Съдът взема под внимание факта, че макар присъденото обезщетение от 1515 евро строго погледнато да не може да се счита за адекватно и достатъчно съгласно практиката на Съда, сумата не се различава от съответното справедливо обезщетение в такава степен, че да причини значителна вреда на жалбоподателя.

330. По делото *Magomedov and others v. Russia*, на жалбоподателите са били присъдени увеличения на различни надбавки и допълнителни помощи в качеството им на участници в аварийните операции на площадката на атомната електроцентрала в Чернобил. Тъй като националните власти не обжалват в законоустановените срокове, решенията стават окончателни. Въпреки това просрочената жалба на властите е приета за разглеждане и впоследствие съдебните решения биват отменени. Жалбоподателите повдигат оплакване по член 6 и член 1 от Протокол 1. За някои от жалбоподателите първоинстанционното решение бива отменено преди да може да бъде изпълнено. Съдът отхвърля твърдението на правителството, че тези жалбоподатели не са претърпели значителна вреда (§§ 47-48). Въпреки това, жалби от тези, които са получили плащания по първоначалното решение, са намерени за недопустими по този критерий. Съдът отбелязва, че от тези жалбоподатели не се изисква да възстановяват парите, които са получили; че Конвенцията не гарантира право на пенсия или социално обезщетение в определен размер; че въпросните суми не представляват основния източник на доходи на жалбоподателите; че тяхното право на надбавки и помощи само по себе си не е поставено под въпрос, тъй като е коригиран само методът за изчисляване на дължимите суми; и че забавянето, причинено от късното обжалване на правителството, е било от полза за жалбоподателите, тъй като те са продължили да получават помощи, изчислени съгласно първоначалните решения през междинния период (§§ 50-52).

331. На последно място Съдът отчита, че ефектът от дадена финансова загуба не трябва да се измерва с абстрактни понятия; дори най-скромната имуществена вреда може да бъде значителна в светлината на конкретното индивидуално положение и икономическата ситуация на страната или региона, в който живее жалбоподателят. Затова Съдът преценява ефекта на финансовата загуба, като взема предвид положението на лицето. Във *Fernandez v. France* (dec), фактът, че

жалбоподателката е била съдия в административния апелативен съд в Марсилия е взет предвид от Съда при вземане на решението, че глобата от 135 евро не е значителна за нея сума.

б. Значителна финансова вреда

332. Обратно, когато Съдът счита, че жалбоподателят е претърпял значителна финансова вреда, тогава критерият може да бъде отхвърлен. Такъв е бил случаят в следните казуси:

- по дело, в което са установени забавяния между девет и четиридесет и девет месеца за изпълнение на съдебните решения, присъждащи обезщетения за продължителност на производството, където въпросните суми варират от 200 до 13 749,99 евро (*Gaglione and Others v. Italy*);
- по дело за закъснения в изплащането на обезщетения за отчуждени имоти и суми, достигащи до десетки хиляди евро (*Sancho Cruz and other "Agrarian Reform" cases v. Portugal*, §§ 32-35);
- по дело, касаещо спорни трудови права с иск за приблизително 1800 евро (*Živić v. Serbia*);
- по дело за продължителност на гражданско производство от петнадесет години и пет месеца и липсата на правни средства за защита, когато искът е с „важна стойност“ (*Giusti v. Italy*, §§ 22-36);
- по дело, свързано с продължителността на гражданското производство и във връзка с помощи за хора с увреждания, които не са в незначителен размер (*De Ieso v. Italy*);
- по дело, където жалбоподателката е била длъжна да заплати съдебните такси, които надхвърлят с 20 на сто нейния месечен доход (*Piętka v. Poland*, §§ 33-41);
- по дело, в което жалбоподателите са били задължени да заплащат периодично такса, въпреки че най-високата дължима единична месечна вноска не е надвишавала 30 евро, но общата сума не може да бъде определена като незначителна в цялостния контекст, в който е действало изискването за плащане и в светлината на стандарта на живот в ответната държава (*Strezovski and Others v. North Macedonia*, §§ 47-49).

с. Липса на значителна нефинансова вреда

333. Когато обаче прилага критерия за незначителна вреда, Съдът не се занимава изключително със случаи на незначителна финансова стойност. Действителният изход на делото на национално ниво може да има и други освен финансови последици. В *Holub v. the Czech Republic* (dec), *Bratři Zátkové, A.S., v. the Czech Republic* (dec), *Matoušek v. the Czech Republic* (dec), *Čavajda v. the Czech Republic* (dec) и *Hanzl and Špadrna v. the Czech Republic* (dec), Съдът основава решенията си на факта, че неизпратените становищата на другите страни не съдържат нищо ново или значимо за делото и решението на Конституционния съд по всички казуси не е било базирано на тях. В *Liga Portuguesa de Futebol Profissional v. Portugal* (dec), Съдът следва същите съображения като изложените в *Holub v. the Czech Republic* (dec). Проблематично в случая е било неизпращането на становището на прокурора, а не сумата от 19 милиона евро, която дружеството е можело да бъде принудено да плати. Съдът намира, че дружеството жалбоподател не е било засегнато от неизпращането на въпросното становище.

334. Подобно, в *Jančev v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec), жалбата се отнася до липсата на публично произнасяне на решение на първоинстанционния съд. Съдът заключава, че жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, тъй като той не е бил засегнатата страна. Съдът взема също така предвид, че задължението да разруши стената и да отстрани тухлите, резултат от противоправно поведение на жалбоподателя, не му налага значителна финансова тежест. Друг случай, в който не е посочена конкретна парична сума от жалбоподателя, е *Savu v. Romania* (dec). В този случай жалбоподателят се оплаква от неизпълнението на определени решения в негова полза, включително задължението за издаване на удостоверение.

335. В *Gagliano Giorgi v. Italy*, Съдът за първи път разглежда жалба относно продължителността на наказателно производство. Отчитайки факта, че присъдата на жалбоподателя е била намалена поради продължителността на производството, Съдът заключава, че това намаление е компенсирало жалбоподателя или във всеки случай е ограничило вредите в резултат на продължителното производство. Съответно Съдът приема, че жалбоподателят не е претърпял значителна вреда. В *Galović v. Croatia* (dec), Съдът постановява, че жалбоподателката действително се е възползвала от прекомерната продължителност на гражданско производство, защото е останала в имота си още шест години и два месеца. Два други холандски казуса също разглеждат продължителността на наказателно производство и липсата на ефективна защита, а именно *Çelik v. the Netherlands* (dec) и *Van der Putten v. the Netherlands* (dec). Оплакванията на жалбоподателите касаят единствено продължителността на производството пред Върховния съд вследствие на времето, необходимо на Апелативния съд да приключи делото. Въпреки това и в двата случая жалбоподателите обжалват пред Върховния съд по същество, без обаче да представят каквото и да е правно основание. Като отбелязва, че на практика няма оплаквания относно решението на Апелативния съд или относно който и да е аспект от предходни фази на производството, Съдът счита, че и в двата случая жалбоподателите не са претърпели значителна вреда.

336. В *Kiril Zlatkov Nikolov v. France*, Съдът констатира, че няма индикации за някакво значително засягане във връзка с упражняването на правото на жалбоподателя да не бъде дискриминиран и правото му на справедлив процес в контекста на наказателното производство срещу него, или дори, по-широко, по отношение на личното му положение. Така Съдът стига до заключението, че във всеки случай твърдяната от жалбоподателя дискриминация при упражняване на правото му на справедлив съдебен процес не му е причинила "значителна вреда".

337. В *Zwinkels v. the Netherlands* (dec), единствената намеса в правото на зачитане на дома по член 8 касае неразрешено влизане на инспектори по труда в гараж и съответно Съдът отхвърля жалбата като имаща „не повече от минимално въздействие“ върху правото на жалбоподателя на дом или личен живот. Подобно, в *Borg and Vella v. Malta* (dec), § 41, фактът, че за определен период от време е било отчуждено сравнително малко парче земя, принадлежащо на жалбоподателите, изглежда не е имал особени последици за тях.

338. В *C.P. v. the United Kingdom* (dec) жалбоподателят твърди, че временното му изключване от училище за три месеца е нарушило правото му на образование. Съдът отбелязва, че „в повечето случаи тримесечното изключване от училище ще представлява „значителна вреда“ за едно дете“. В настоящия случай обаче са били налице няколко фактора, които намаляват възможността жалбоподателят да е претърпял трайни последици. Затова всякакви вреди, понесени от жалбоподателя по отношение на правото му на образование по същество, са спекулативни.

339. В *Vasyanovich v. Russia* (dec) Съдът заключава, че най-същественият елемент от иска на жалбоподателя е била невъзможността му да си върне жетони за бира и че този иск е бил успешен. Останалата част от иска на жалбоподателя и жалбата, свързани с несполучливи залагания и иск за неимуществени вреди, са до голяма степен спекулативни. В *Grozdanić and Gršković-Grozdanić v. Croatia*, §§ 127-132, Съдът отбелязва, че оплакването за достъп до съд, подадено от жалбоподателя по член 6 § 1 от Конвенцията, се отнася до отказа да бъде разгледана жалбата му по правото, която няма изгледи за успех (по същество) и следователно стига до заключението, че жалбоподателят не е претърпял значителна вреда.

340. Първият път, когато Съдът прилага критерия за липса на съществена вреда в дело за свобода на изразяване, е в *Sylka v. Poland* (dec), § 35. Случаят се отнася до злополучна словесна конфронтация между жалбоподателя и полицейски служител, без по-широки последици или засягане на обществения интерес, които биха създали реални опасения по член 10 (противно на *Eon v. France*).

d. Значителна нефинансова вреда

341. Що се отнася до случаите, в които Съдът е отхвърлил новия критерий, в *3A.CZ s.r.o. v. the Czech Republic*, § 34, Съдът намира, че неизпратените становища е можело да съдържат нова информация, за която дружеството жалбоподател не е знаело. Като разграничава поредицата дела *Holub v. the Czech Republic* (dec), Съдът не може да заключи, че дружеството не е претърпяло значителна вреда. Същите разсъждения са използвани в *BENet Praha, spol. s r.o., v. the Czech Republic*, § 135; и *Joos v. Switzerland*, § 20.

342. В *Luchaninova v. Ukraine*, §§ 46-50, Съдът отбелязва, че резултатът от производството, за което жалбоподателката твърди, че е било незаконно и несправедливо, е имал особено негативен ефект върху професионалния ѝ живот. По-конкретно присъдата на жалбоподателката е била използвана като основание за нейното освобождаване от работа. Ето защо жалбоподателката е претърпяла значителна вреда. В *Diacenco v. Romania*, § 46, принципният въпрос за жалбоподателя е правото му да бъде считан за невинен по член 6 § 2.

343. Друг пример по член 6 е *Selmani and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, §§ 28-30 и 40-41, който се отнася до липсата на изслушване в производството пред Конституционния съд. Правителството твърди, че устното изслушване не би допринесло за установяване на нови или различни факти и че релевантните факти относно отстраняването на жалбоподателите от галерията на Парламента са били безспорни между страните и биха могли да бъдат установени въз основа на писмени доказателства, представени към конституционната жалба на жалбоподателите. Съдът счита, че възражението на правителството е в основата на оплакването, поради което го разглежда в етапа по същество. Съдът отбелязва, че делото на жалбоподателите е разгледано само пред Конституционния съд, който действа като първа и единствена инстанция. Освен това установява, че въпреки че отстраняването на жалбоподателите от галерията на Парламента като такова не е спорно между страните, решението на Конституционния съд се основава на факти, които жалбоподателите оспорват и които са от значение за изхода на делото. Тези проблеми не са нито технически, нито чисто правни. Следователно жалбоподателите са имали право на устно изслушване пред Конституционния съд. Поради това Съдът отхвърли възражението на правителството.

344. В *Schmidt v. Latvia*, §§ 72-75, жалбоподателката се разделила със съпруга си, с когото живеели в Латвия, и се е преместила в предишното местожителство на двойката в Германия. Без нейно знание, съпругът на жалбоподателката впоследствие завел бракоразводно дело в Латвия. Той е уведомил бракоразводния съд, че не знае настоящия ѝ адрес. След първоначален неуспешен опит да връчи документите за развод на жалбоподателката на адреса на двойката в Латвия, бракоразводният съд публикува две уведомления в Официален вестник на Латвия. Без да знае за производството, жалбоподателката не е присъствала на заседанието и разводът е бил обявен в нейно отсъствие. Тя научила, че бракът ѝ е бил разтрогнат и че съпругът ѝ се е оженил повторно едва когато дошла, както тя смятала, за погребението на своя съпруг. Жалбоподателката се оплаква, че бракоразводното производство е в нарушение на член 6. Съдът приема, че няма основания за заключение, че жалбоподателката не е претърпяла значителна вреда, като отбелязва, *inter alia*, че значението на делото за жалбоподателката и последиците от него върху личния и семеен живот не могат да бъдат подценявани.

345. Съдът неколкратно подчертава значението на личната свобода в демократичното общество и все още не е прилагал критерия за липса на значителна вреда по дело по член 5. В *Čamans and Timofejeva v. Latvia*, §§ 80-81, правителството изтъква, че твърдяните ограничения върху правата на жалбоподателите да не бъдат лишавани от свобода са продължили само няколко часа. Съдът намира, че жалбоподателите са претърпели вреда, която не може да се счита за незначителна. Друг пример за значението на личната свобода във връзка с член 6 е делото *Hebat Aslan and Firas Aslan v. Turkey*. В този случай предметът и резултатът от жалбите са били от решаващо значение за жалбоподателите, тъй като те са искали съдебно решение относно законосъобразността на тяхното задържане и по-специално прекратяването на това задържане,

ако то бъде наметено за незаконно. С оглед на важността на правото на свобода в демократичното общество, Съдът не може да заключи, че жалбоподателите не са претърпели „значителна вреда“ при упражняването на правото си да участват по подходящ начин в производството по разглеждане на техните жалби.

346. Във *Van Velden v. the Netherlands*, §§ 33-39, жалбоподателят се оплаква по член 5, § 4 от Конвенцията. Правителството твърди, че жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, тъй като целият период на досъдебно задържане под стража е бил приспаднал от наказанието „лишаване от свобода“, на което е осъден. Въпреки това Съдът намира, че характерно на наказателното производство на много от договарящите се страни е да приспадат срока на задържането по време на висящото производство с присъдата; ако Съдът поддържа принципно виждане, че всяка вреда, произтичаща от досъдебното задържане е *ipso facto* несъществена за целите на Конвенцията, това би отклонило голяма част от потенциалните жалби по член 5 от обхвата на неговата проверка. Ето защо възражението на правителството по критерия за липса на значителна вреда е отхвърлено. Друго дело по член 5, в което е отхвърлено възражение на правителството по този критерий, е *Bannikov v. Latvia*, §§ 54-60. В този случай срокът на досъдебното задържане е една година, единадесет месеца и осемнадесет дни.

347. В интересни казуси, свързани с оплаквания по член 8, 9, 10 и 11, възраженията на правителството за липса на съществена вреда са също отхвърлени. В *Biržietis v. Lithuania*, §§ 34-37, вътрешните разпоредби на затвора забраняват на жалбоподателя да си пуска брада и той твърди, че забраната му е причинила психически страдания. Съдът счита, че делото повдига въпроси относно ограниченията върху личния избор на затворниците по отношение на желания им външен вид, което може би е важен принципен въпрос. В *Brazzi v. Italy*, §§ 24-29, дело относно обиск на къща, без каквито и да било финансови последици, Съдът взема предвид субективната важност на въпроса за жалбоподателя (правото му на мирно ползване на притежанието си и неговия дом), както и интересите, които са обективно застрашени, и в частност във връзка със съществуването, съгласно вътрешното законодателство, на ефективен съдебен контрол по отношение на претърсването. В *Cordella and Others v. Italy*, §§ 135-139, дело относно твърдяната липса на реакция от страна на държавата към замърсяването на въздуха от стоманодобивни заводи, в ущърб на здравето на населението в района, Съдът взема предвид естеството на оплакванията, подадени от жалбоподателите (по член 8), и наличието на научни изследвания, показващи замърсяващия ефект на емисиите от стоманодобивните заводи върху околната среда и здравето на хората, живеещи в засегнатите райони. В *Vartic v. Romania (no. 2)*, §§ 37-41, жалбоподателят се оплаква, че като отказват да му предоставят вегетарианска храна, налагана от будистките му убеждения, затворническите власти са нарушили правото му да изповядва своята религия съгласно член 9. Съдът заключава, че предметът на жалбата е довел до важен принципен въпрос (виж също *Stavropoulos and Others v. Greece*, §§ 29-30, относно акт за раждане, разкриващ избора на родителите да не кръщават детето си във връзка с правото да не разкриват своите религиозни убеждения). В *Eon v. France*, § 34, оплакването по член 10 касае въпроса дали обидата на държавен глава трябва да остане престъпление. Като отхвърля възражението на правителството, Съдът заключава, че въпросът е субективно важен за жалбоподателя и обективно е въпрос от обществен интерес. Друго дело по член 10, *Jankovskis v. Lithuania*, §§ 59-63, се отнася до правото на затворника да получава информация. На жалбоподателя е отказан достъп до уебсайт, съдържащ информация за обучителни и учебни програми. Тази информация е пряко свързана с интереса на жалбоподателя да получи образование, което от своя страна е от значение за неговата реабилитация и последваща реинтеграция в обществото. Като взема предвид последиците от тази намеса за жалбоподателя, Съдът отхвърля възражението на правителството, че жалбоподателят не е претърпял значителна вреда.

По делото *Šeks v. Croatia*, § 49, където жалбоподателят се оплаква от отказа на националните власти да разсекретят някои документи, които той счита за съществени за своята научна монография, Съдът отхвърля възражението на правителството въз основа на факта, че

въпросната книга в крайна сметка е публикувана, дори и без съответните препратки. В *Panioglu v. Romania*, §§ 75-76, Съдът също отхвърля възражението на правителството и счита, че твърдяното нарушение на член 10 (производство по етичния кодекс срещу съдия за публикуване на твърдения, поставящи под въпрос моралната и професионална почтеност на председателя на касационния съд) се отнася до „важни принципни въпроси“, като се има предвид субективното възприятие на жалбоподателката, че това е засегнало перспективите ѝ за кариерно развитие и я е санкционирало за участието ѝ в дебат от общ интерес относно реформата и функционирането на правосъдна система. В *Berladir and Others v. Russia*, § 34, Съдът не намира за подходящо да отхвърли жалбите по членове 10 и 11 във връзка с член 35, § 3 (б) от Конвенцията, със съображението, че те вероятно се отнасят до принципен въпрос. В *Akarsubaşı and Alçiçek v. Turkey*, §§ 16-20, жалбоподателите, които са членове на синдикат, са били глобени за поставянето на плакат с надпис „Работно място в стачка“ на ограда пред средно училище в ден на национална мобилизация. Те се оплакват по член 11 от Конвенцията. Съдът отхвърля възражението на правителството, че жалбоподателите не са претърпели значителна вреда. Той подчертава изключително важното значение на правото на мирни събрания и отбелязва, че твърдяното нарушение е вероятно да има значителни последици върху упражняването на това право от страна на жалбоподателите, тъй като глобите биха могли да ги разубедят да участват в други събрания като част от техните дейности в синдиката. Съдът се позовава още на решаващото значение на свободата на мирни събрания, като отхвърля възражението на правителството по член 35 § 3 (б) от Конвенцията в *Öğrü and Others v. Turkey*, §§ 53-54 (относно правозащитниците). Виж, що се отнася до свободата на сдружаване, *Yordanovi v. Bulgaria*, §§ 49-52 (относно наказателно производство за опит за учредяване на политическа партия).

348. Два примера, в които Съдът отхвърля възраженията на правителствата, свързани с оплаквания по член 1 от Протокол № 1, са *Siemaszko and Olszyński v. Poland* и *Statileo v. Croatia*. Първият случай се отнася до задържани, които се оплакват от задължението да внесат парични суми (като спестовен фонд, който да им бъде изплатен при освобождаването им) в спестовна сметка с толкова нисък лихвен процент, че стойността на техните спестявания намалява. Вторият случай касае правната рамка за жилищата в Хърватия. Жалбоподателят се оплаква, че не може да използва или продаде апартамента си, да го отдаде под наем на лице по негов избор или да изисква пазарния наем за отдаването му под наем.

4. Защитната клауза: Изисква ли зачитането на правата на човека разглеждане на делото по същество?

349. След като Съдът определи, в съответствие с описания подход, че не е причинена значителна вреда, трябва да продължи с проверка дали една от двете защитни клаузи, предвидени в член 35, § 3 (б), все пак го задължава да разгледа жалбата по същество.

350. Вторият елемент е защитна клауза (виж [Обяснителен доклад](#) към Протокол № 14, § 81) в резултат на която жалбата няма да бъде обявена за недопустима, ако зачитането на правата на човека, защитени в Конвенцията и Протоколите към нея, изисква разглеждането ѝ по същество. Такива въпроси от общ характер биха възникнали, например, когато има нужда да се изяснят задълженията на държавите по Конвенцията или да се подтикне ответната държава да разреши структурен проблем, засягащ други лица в същото положение като жалбоподателя (*Savelyev v. Russia* (dec), § 33).

Формулировката на този елемент се извлича от второто изречение на член 37, § 1 от Конвенцията, тъй като то е със сходни функции в контекста на решения за заличаване на жалби от списъка с делата на Съда. Същите думи са използвани и в член 39, § 1, като основание за постигане на приятелско споразумение между страните.

351. Органите по Конвенцията последователно тълкуват тези разпоредби, в смисъл че им налагат да продължат с разглеждането на делото, въпреки постигнатото споразумение между страните или наличието на друго основание за заличаване на делото от списъка с дела. По този

начин, дори когато са изпълнени други критерии за отхвърляне на жалбата по член 35 § 3 (b) от Конвенцията, зачитането на правата на човека може да изисква разглеждане от Съда на дело по същество (*Maravić Markeš v. Croatia*, §§ 50-55). В *Daniel Faulkner v. the United Kingdom*, § 27, Съдът не намира за необходимо да определя дали може да се каже, че жалбоподателят е претърпял „значителна вреда“, тъй като жалбата му повдига нов принципен въпрос съгласно член 5, въпрос, който налага разглеждане от Съда.

352. Именно този подход е възприет в *Finger v. Bulgaria*, §§ 67-77, където Съдът не счита за необходимо да проверява дали жалбоподателят е претърпял значителна вреда, тъй като спазването на човешките права изисква разглеждане на делото по същество (относно потенциален системен проблем във връзка с неразумна продължителност на гражданско производство и твърдяна липса на ефективно средство за защита).

353. В *Živić v. Serbia*, §§ 36-42, Съдът констатира също, че дори да приеме, че жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, делото повдига въпроси от общозначим интерес, които изискват проверка. Това се дължи на непоследователната съдебна практика на Окръжния съд в Белград по отношение на правото на справедливо заплащане и равностойно заплащане за еднакъв труд, а именно плащане на еднакво увеличение на заплатите на определена категория полицаи.

354. По сходен начин в *Nicoleta Gheorghe v. Romania*, Съдът отхвърля новия критерий, въпреки присъдената незначителна парична сума (17 евро), защото е необходимо принципно решение по въпроса за националната юрисдикция (разглежданият случай касае презумпцията за невинност и равнопоставеност на страните в наказателното производство и е първото съдебно решение след промяната на националното законодателство). В *Juhas Đurić v. Serbia* (поправено), жалбоподателят се оплаква от заплащането на такси за осигурен от полицията защитник в хода на предварително наказателно разследване. Съдът заключава, че спорните въпроси не могат да бъдат разглеждани като тривиални или съответно като въпроси, които не заслужават разглеждане по същество, тъй като се отнасят до функционирането на системата на наказателното правораздаване. Възражението на правителството въз основа на новия критерий за допустимост е отхвърлено, тъй като спазването на човешките права изисква разглеждане по същество. В *Strezovski and Others v. North Macedonia*, Съдът отхвърля възражението на правителството, защото, *inter alia*, делото повдига въпроси от общо значение (има 12 000 домакинства в същото положение като жалбоподателите) и повече от 120 подобни дела, висящи пред Съда (§ 49).

355. Както е отбелязано в параграф 39 от **Обяснителния доклад** към Протокол № 14, прилагането на изискването за допустимост следва да гарантира, че няма да бъдат отхвърлени случаи, които независимо от своя тривиален характер, повдигат сериозни въпроси, засягащи прилагането или тълкуването на Конвенцията или важни въпроси, свързани с националното законодателство (*Maravić Markeš v. Croatia*, § 51).

356. Съдът вече се е произнасял, че зачитането на човешките права не изисква от него да продължи с разглеждането на жалба, когато например, съответното законодателство се е променило и подобни въпроси са били решени в други дела, заведени пред този Съд (*Léger v. France* (заличено) [GC], § 51; *Rinck v. France* (dec); *Fedotova v. Russia*). Или когато съответният закон е бил отменен и жалбата пред Съда е само от историческо значение (*Ionescu v. Romania* (dec)). По сходен начин зачитането на човешките права не изисква от Съда да разгледа жалба, в която Съдът и Комитетът на министрите са обърнали внимание на даден въпрос като системен проблем, например неизпълнение на национални съдебни решения в Руската федерация (*Vasilchenko v. Russia*) или Румъния (*Gaftoniuc v. Romania* (dec); *Savu v. Romania* (dec)) или в Република Молдова (*Burov v. Moldova* (dec)) или Армения (*Guruyan v. Armenia* (dec)). Особено когато въпросът включва продължителността на производството по дела в Гърция (*Kiousi v. Greece* (dec)) или Чешката Република (*Havelka v. the Czech Republic* (dec)), Съдът е имал многобройни възможности за разглеждане на проблема в предишни решения. Това важи в

еднаква степен и за публичното произнасяне на присъди (*Jančev v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec)) или възможността страната да се запознае и да вземе становище по представените от другата страна аргументи или доказателства (*Bazelyuk v. Ukraine* (dec)).

Списък с цитирани дела

Практика, цитирана в настоящото Ръководство, се отнася до решения по същество или решения по допустимост, постановени от Съда и до решенията или докладите на Европейската комисия по правата на човека („Комисията“).

Освен ако не е посочено друго, всички позовавания са към съдебно решение по същество, постановено от състав на Съда. Съкращението „[dec]“ означава, че цитатът е от решение по допустимост на Съда, а „[GC]“, че делото е разгледано от голямата камара.

Решенията на камара, които не са били окончателни по смисъла на член 44 от Конвенцията, към датата на публикуване на тази актуализация, са отбелязани със звездичка (*) в списъка по-долу. Член 44 § 2 от Конвенцията предвижда: „Решението на Камара става окончателно (а) когато страните заявят, че няма да поискат делото да бъде отнесено до голямата камара; или (б) три месеца след датата на решението, ако не е поискано отнасяне на делото до голямата камара; или (в) когато съставът на голямата камара отхвърли молбата за отнасяне, подадена съгласно член 43“. В случаите, когато искането за отнасяне е прието от състава на голямата камара, окончателно става последващото решение на голямата камара, а не решението на Камарата.

Хиперлинковете към делата, цитирани в електронната версия на Ръководството, водят към базата данни на HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>), която осигурява достъп до практиката на Съда (решения по същество и по допустимост на голяма камара, камарите и Комисията, комуникирани жалби, консултативни становища и правни резюмета от информационни бележки за съдебната практика), Комисията (решения и доклади) и резолюции на Комитета на министрите.

Съдът постановява решенията си на един и/или двата си официални езика – английски и френски. HUDOC съдържа също и преводи на много важни решения на повече от тридесет неофициални езика, както и линкове към около сто базирани в интернет сборници със съдебна практика, изготвени от трети страни.

—A—

3A.CZ s.r.o. v. the Czech Republic, no. 21835/06, 10 February 2011

A, B and C v. Ireland [GC], no. 25579/05, ECHR 2010

A and B v. Croatia, no. 7144/15, 20 June 2019

A. and B. v. Georgia, no. 73975/16, 10 February 2022

A. v. the United Kingdom, 23 September 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-VI

A.M. v. France, no. 12148/18, 29 April 2019

A.N.H. v. Finland (dec.), no. 70773/11, 12 February 2013

Abdulkhakov v. Russia, no. 14743/11, 2 October 2012

Abdulrahman v. the Netherlands (dec.), no. 66994/12, 5 February 2013

Abramyan and Others v. Russia (dec.), nos. 38951/13 and 59611/13, 12 May 2015

Açış v. Turkey, no. 7050/05, 1 February 2011

Adam and Others v. Germany (dec.), no. 290/03, 1 September 2005

Ādamsons v. Latvia, no. 3669/03, 24 June 2008
Aden Ahmed v. Malta, no. 55352/12, 23 July 2013
Adesina v. France, no. 31398/96, Commission decision of 13 September 1996
Agbovi v. Germany (dec.), no. 71759/01, 25 September 2006
Ahmet Sadik v. Greece, 15 November 1996, Reports 1996-V
Ahmet Tunç and Others v. Turkey (dec.), nos. 4133/16 and 31542/16, 29 January 2019
Ahtinen v. Finland (dec.), no. 48907/99, 31 May 2005
Ahunbay and Others v. Turkey (dec.), no. 6080/06, 29 January 2019
Aizpurua Ortiz and Others v. Spain, no. 42430/05, 2 February 2010
Akarsubaşı and Alçiçek v. Turkey, no. 19620/12, 23 January 2018
Akbay and Others v. Germany, nos. 40495/15 and 2 others, 15 October 2020
Akdivar and Others v. Turkey, 16 September 1996, Reports 1996-IV
Akif Hasanov v. Azerbaijan, no. 7268/10, 19 September 2019
Aksoy v. Turkey, 18 December 1996, Reports 1996-VI
Aksu v. Turkey [GC], nos. 4149/04 and 41029/04, ECHR 2012
Al Husin v. Bosnia and Herzegovina (no. 2), no. 10112/16, 25 June 2019
Al Nashiri v. Poland, no. 28761/11, 24 July 2014
Al Nashiri v. Romania, no. 33234/12, 31 May 2018
Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland [GC], no. 5809/08, 21 June 2016
Al-Jedda v. the United Kingdom [GC], no. 27021/08, ECHR 2011
Al-Moayad v. Germany (dec.), no. 35865/03, 20 February 2007
Al-Nashif v. Bulgaria, no. 50963/99, 20 June 2002
Al-Saadoon and Mufdhi v. the United Kingdom, no. 61498/08, ECHR 2010
Al-Skeini and Others v. the United Kingdom [GC], no. 55721/07, ECHR 2011
Albayrak v. Turkey, no. 38406/97, 31 January 2008
Albert and Others v. Hungary [GC], no. 5294/14, 7 July 2020
Aleksanyan v. Russia, no. 46468/06, 22 December 2008
Alekseyev and Others v. Russia, nos. 14988/09 and 50 others, 27 November 2018
Aliiev v. Georgia, no. 522/04, 13 January 2009
Aliyeva and Aliyev v. Azerbaijan, no. 35587/08, 31 July 2014
Allan v. the United Kingdom (dec.), no. 48539/99, 28 August 2001
Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal, nos. 29813/96 and 30229/96, ECHR 2000-I
Amarandei and Others v. Romania, no. 1443/10, 26 April 2016
An and Others v. Cyprus, no. 18270/91, Commission decision of 8 October 1991
Anchugov and Gladkov v. Russia, nos. 11157/04 and 15162/05, 4 July 2013

Andrášik and Others v. Slovakia (dec.), nos. 57984/00 and 6 others, ECHR 2002-IX
Andreasen v. the United Kingdom and 26 other member States of the European Union (dec.),
no. 28827/11, 31 March 2015
Andronicou and Constantinou v. Cyprus, 9 October 1997, Reports 1997-VI
Ankarcrona v. Sweden (dec.), no. 35178/97, ECHR 2000-VI
Apinis v. Latvia (dec.), no. 46549/06, 20 September 2011
Aquilina v. Malta [GC], no. 25642/94, ECHR 1999-III
Arat v. Turkey, no. 10309/03, 10 November 2009
Agrotexim and Others v. Greece, 24 October 1995, Series A no. 330-A
Arlewin v. Sweden, no. 22302/10, 1 March 2016
Armonienė v. Lithuania, no. 36919/02, 25 November 2008
Aspiotis v. Greece (dec.), no. 4561/17, 1 March 2022
Assanidze v. Georgia [GC], no. 71503/01, ECHR 2004-II
*Association for the Defence of Human Rights in Romania – Helsinki Committee on behalf of Ionel
Garcea v. Romania*, no. 2959/11, 24 March 2015
Association Innocence en Danger and Association Enfance et Partage v. France, nos. 15343/15 and
16806/15, 4 June 2020
Association Les témoins de Jéhovah v. France (dec.), no. 8916/05, 21 September 2010
Ataykaya v. Turkey, no. 50275/08, 22 July 2014
Aydarov and Others v. Bulgaria (dec.), nos. 33586/15, 2 October 2018
Ayuntamiento de Mula v. Spain (dec.), no. 55346/00, ECHR 2001-I
Azemi v. Serbia (dec.), no. 11209/09, 5 November 2013
Azinas v. Cyprus [GC], no. 56679/00, ECHR 2004-III

—B—

Bagdonavicius and Others v. Russia, no. 19841/06, 11 October 2016
Bagheri and Maliki v. the Netherlands (dec.), no. 30164/06, 15 May 2007
Baillard v. France (dec.), no. 6032/04, 25 September 2008
Bakanova v. Lithuania, no. 11167/12, 31 May 2016
Balan v. Moldova (dec.), no. 44746/08, 24 January 2012
Banković and Others v. Belgium and Others (dec.) [GC], no. 52207/99, ECHR 2001-XII
Bannikov v. Latvia, no. 19279/03, 11 June 2013
Barberà, Messegue and Jabardo v. Spain, 6 December 1988, Series A no. 146
Bartolo v. Malta (dec.), no. 40761/19, 7 September 2021
Baumann v. France, no. 33592/96, ECHR 2001-V
Bazelyuk v. Ukraine (dec.), no. 49275/08, 27 March 2012

Bazorkina v. Russia, no. 69481/01, 27 July 2006
Beer and Regan v. Germany [GC], no. 28934/95, 18 February 1999
Beganović v. Croatia, no. 46423/06, 25 June 2009
Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway (dec.) [GC], nos. 71412/01 and 78166/01, 2 May 2007
Beizaras and Levickas v. Lithuania, no. 41288/15, 14 January 2020
Bekauri v. Georgia (preliminary objections), no. 14102/02, 10 April 2012
Bekirski v. Bulgaria, no. 71420/01, 2 September 2010
Belevitskiy c. Russia, no. 72967/01, 1 March 2007.
Belilos v. Switzerland, 29 April 1988, Series A no. 132
Belli and Arquier-Martinez v. Switzerland, no. 65550/13, 11 December 2018
Belošević v. Croatia (dec.), no. 57242/13, 3 December 2019
Belozorov v. Russia and Ukraine, no. 43611/02, 15 October 2015
Ben Salah Adraqui and Dhaimé v. Spain (dec.), no. 45023/98, ECHR 2000-IV
Benavent Díaz v. Spain (dec.), no. 46479/10, 31 January 2017
Bencheref v. Sweden (dec.), no. 9602/15, 5 December 2017
BENet Praha, spol. s r.o., v. the Czech Republic (dec.), no. 38354/06, 28 September 2010
BENet Praha, spol. s r.o., v. the Czech Republic, no. 33908/04, 24 February 2011
Berdzenishvili v. Russia (dec.), no. 31697/03, ECHR 2004-II
Berić and Others v. Bosnia and Herzegovina (dec.), nos. 36357/04 and 25 others, 16 October 2007
Berladir and Others v. Russia, no. 34202/06, 10 July 2012
Bernardet v. France, no. 31406/96, Commission decision of 27 November 1996
Bestry v. Poland, no. 57675/10, 3 November 2015
Beygo v. 46 member States of the Council of Europe (dec.), no. 36099/06, 16 June 2009
Biç and Others v. Turkey (dec.), no. 55955/00, 2 February 2006
Bijelić v. Montenegro and Serbia, no. 11890/05, 28 April 2009
Biržietis v. Lithuania, no. 49304/09, 14 June 2016
Bivolaru v. Romania (no. 2), no. 66580/12, 2 October 2018
Bivolaru v. Romania, no. 28796/04, 28 February 2017
Blagojević v. the Netherlands (dec.), no. 49032/07, 9 June 2009
Blečić v. Croatia [GC], no. 59532/00, ECHR 2006-III
Blokhin v. Russia [GC], no. 47152/06, 23 March 2016
“Blondje” v. the Netherlands (dec.), no. 7245/09, ECHR 2009
Blyudik v. Russia, no. 46401/08, 25 June 2019
Boacă and Others v. Romania, no. 40355/11, 12 January 2016
Bochan v. Ukraine (no. 2) [GC], no. 22251/08, ECHR 2015

Bock v. Germany (dec.), no. 22051/07, 19 January 2010
Boelens and Others. v. Belgium (dec.), no. 20007/09, 11 September 2012
Boicenco v. Moldova, no. 41088/05, 11 July 2006
Boivin v. 34 member States of the Council of Europe (dec.), no. 73250/01, ECHR 2008
Borg and Vella v. Malta (dec.), no. 14501/12, 3 February 2015
Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland [GC], no. 45036/98, ECHR 2005-VI
Bottaro v. Italy (dec.), no. 56298/00, 23 May 2002
Bouglame v. Belgium (dec.), no. 16147/08, 2 March 2010
Bouhamla v. France (dec.), no. 31798/16, 25 June 2019
Božinovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia (dec.), no. 68368/01, 1 February 2005
Bratři Zátkové, A.S., v. the Czech Republic (dec.), no. 20862/06, 8 February 2011
Brazzi v. Italy, no. 57278/11, 27 September 2018
Brežec v. Croatia, no. 7177/10, 18 July 2013
Brincat and Others v. Malta, nos. 60908/11 and 4 others, 24 July 2014
Broca and Texier-Micault v. France, nos. 27928/02 and 31694/02, 21 October 2003
Broniowski v. Poland (dec.) [GC], no. 31443/96, ECHR 2002-X
Brudnicka and Others v. Poland, no. 54723/00, ECHR 2005-II
Brumărescu v. Romania [GC], no. 28342/95, ECHR 1999-VII
Brusco v. Italy (dec.), no. 69789/01, ECHR 2001-IX
Bui Van Thanh and Others v. the United Kingdom, no. 16137/90, Commission decision of 12 March 1990, DR 65
Buldakov v. Russia, no. 23294/05, 19 July 2011
Bulgarian Helsinki Committee v. Bulgaria (dec.), nos. 35653/12 and 66172/12, 28 June 2016
Bulinwar OOD and Hrusanov v. Bulgaria, no. 66455/01, 12 April 2007
Burden v. the United Kingdom [GC], no. 13378/05, ECHR 2008
Burdov v. Russia, no. 59498/00, ECHR 2002-III
Burdov v. Russia (no. 2), no. 33509/04, ECHR 2009
Burlya and Others v. Ukraine, no. 3289/10, 6 November 2018
Burov v. Moldova (dec.), no. 38875/03, 14 June 2011
Bursa Barosu Başkanlığı and Others v. Turkey, no. 25680/05, 19 June 2018
Buzadji v. the Republic of Moldova [GC], no. 23755/07, 5 July 2016

—C—

C.N. v. Luxembourg, no. 59649/18, 12 October 2021
C.P. v. the United Kingdom (dec.), no. 300/11, 6 September 2016

Çakıcı v. Turkey [GC], no. 23657/94, ECHR 1999-IV
Çakir and Others v. Cyprus (dec.), no. 7864/06, 29 April 2010
Călin and Others v. Romania, nos. 25057/11 and 2 others, 19 July 2016
Čamans and Timofejeva v. Latvia, no. 42906/12, 28 April 2016
Cankoçak v. Turkey, nos. 25182/94 and 26956/95, 20 February 2001
Cantoni v. France, 15 November 1996, Reports 1996-V
Carson and Others v. the United Kingdom [GC], no. 42184/05, ECHR 2010
Castells v. Spain, 23 April 1992, Series A no. 236
Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia [GC], nos. 43370/04 and 2 others, ECHR 2012
Čavajda v. the Czech Republic (dec.), no. 17696/07, 29 March 2011
Çelik v. the Netherlands (dec.), no. 12810/13, 27 August 2013
Çelik v. Turkey (dec.), no. 52991/99, ECHR 2004-X
Celniku v. Greece, no. 21449/04, 5 July 2007
Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania [GC], no. 47848/08, ECHR 2014
Centre of Societies for Krishna Consciousness in Russia and Frolov v. Russia, no. 37477/11, 23 November 2021
Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy [GC], no. 38433/09, ECHR 2012
Červenka v. the Czech Republic, no. 62507/12, 13 October 2016
Cestaro v. Italy, no. 6884/11, 7 April 2015
Chagos Islanders v. the United Kingdom (dec.), no. 35622/04, 11 December 2012
Chaldayev v. Russia, no. 33172/16, 28 May 2019
Chapman v. Belgium (dec.), no. 39619/06, 5 March 2013
Chappex v. Switzerland, no. 20338/92, Commission decision of 12 October 1994
Charzyński v. Poland (dec.), no. 15212/03, ECHR 2005-V
Chernenko and Others v. Russia (dec.), nos. 4246/14 and 4 others, 24 January 2019
Chernitsyn v. Russia, no. 5964/02, 6 April 2006
Chevrol v. France, no. 49636/99, ECHR 2003-III
Chiarello v. Germany, no. 497/17, 20 June 2019
Chiragov and Others v. Armenia (dec.) [GC], no. 13216/05, 14 December 2011
Chiragov and Others v. Armenia [GC], no. 13216/05, ECHR 2015
Chong and Others v. the United Kingdom (dec.), no. 29753/16, 11 September 2018
Church of X. v. the United Kingdom, no. 3798/68, Commission decision of 17 December 1968, Collection 29
Çinar v. Turkey (dec.), no. 28602/95, 13 November 2003
Ciobanu v. Romania (dec.), no. 52414/99, 16 December 2003

Ciupercescu v. Romania, no. 35555/03, 15 June 2010
Cocchiarella v. Italy [GC], no. 64886/01, ECHR 2006-V
Çölgeçen and Others v. Turkey, nos. 50124/07 and 7 others, 12 December 2017
Colibaba v. Moldova, no. 29089/06, 23 October 2007
Collins and Akaziebie v. Sweden (dec.), no. 23944/05, 8 March 2007
Communauté genevoise d'action syndicale (CGAS) v. Switzerland, no. 21881/20, 15 March 2022
Confédération française démocratique du travail v. the European Communities, no. 8030/77, Commission decision of 10 July 1978, DR 13
Connolly v. 15 Member States of the European Union (dec.), no. 73274/01, 9 December 2008
Constantinescu v. Romania, no. 28871/95, ECHR 2000-VIII
Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. v. the Netherlands (dec.), no. 13645/05, ECHR 2009
Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei v. Moldova, no. 39745/02, 3 April 2007
Cordella and Others v. Italy, nos. 54414/13 and 54264/15, 24 January 2019
Cotleț v. Romania, no. 38565/97, 3 June 2003
Croatian Golf Federation v. Croatia, no. 66994/14, 17 December 2020
Cudak v. Lithuania [GC], no. 15869/02, ECHR 2010
Cvetković v. Serbia, no. 17271/04, 10 June 2008
Cyprus v. Turkey [GC], no. 25781/94, ECHR 2001-IV

—D—

D.B. v. Turkey, no. 33526/08, 13 July 2010
D.H. and Others v. the Czech Republic [GC], no. 57325/00, ECHR 2007-IV
D.J. and A.-K.R. v. Romania (dec.), no. 34175/05, 20 October 2009
Dalban v. Romania [GC], no. 28114/95, ECHR 1999-VI
Dalia v. France, 19 February 1998, *Reports* 1998-I
Daniel Faulkner v. the United Kingdom, no. 68909/13, 6 October 2016
De Becker v. Belgium, no. 214/56, Commission decision of 9 June 1958
De Ieso v. Italy, no. 34383/02, 24 April 2012
De Pace v. Italy, no. 22728/03, 17 July 2008
De Saedeleer v. Belgium, no. 27535/04, 24 July 2007
De Tommaso v. Italy [GC], no. 43395/09, 23 February 2017
De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium, 18 June 1971, Series A no. 12
Delecolle v. France, no. 37646/13, 25 October 2018
Demir and Baykara v. Turkey [GC], no. 34503/97, ECHR 2008
Demirbaş and Others v. Turkey (dec.), nos. 1093/08 and 18 others, 9 November 2010

Democratic Republic of the Congo v. Belgium (dec.), no. 16554/19, 6 October 2020
Demopoulos and Others v. Turkey (dec.) [GC], nos. 46113/99 and 7 others, ECHR 2010
Denisov v. Ukraine [GC], no. 76639/11, 25 September 2018
Dennis and Others v. the United Kingdom (dec.), no. 76573/01, 2 July 2002
Depauw v. Belgium (dec.), no. 2115/04, 15 May 2007
Di Salvo v. Italy (dec.), no. 16098/05, 11 January 2007
Di Sante v. Italy (dec.), no. 56079/00, 24 June 2004
Diacenco v. Romania, no. 124/04, 7 February 2012
Dimitar Yanakiev v. Bulgaria (no. 2), no. 50346/07, 31 March 2016
Dimitras and Others v. Greece (dec), nos. 59573/09 and 65211/09, 4 July 2017
Dimitrescu v. Romania, nos. 5629/03 and 3028/04, 3 June 2008
Dimo Dimov and Others v. Bulgaria, no. 30044/10, 7 July 2020
Dinchev v. Bulgaria (dec.), no. 17220/09, 21 November 2017
Dink v. Turkey, nos. 2668/07 and 4 others, 14 September 2010
Dirjan and Ștefan v. Romania (dec.), nos. 14224/15 and 50977/15, 15 April 2020
Djokaba Lambi Longa v. the Netherlands (dec.), no. 33917/12, ECHR 2012
Doğan and Çakmak v. Turkey (dec.), nos. 28484/10 and 58223/10, 14 May 2019
Döner and Others v. Turkey, no. 29994/02, 7 March 2017
Dos Santos Calado and Others v. Portugal, nos. 55997/14 and 3 others, 31 March 2020
Döşemealtı Belediyesi v. Turkey (dec.), no. 50108/06, 23 March 2010
Doshuyeva and Yusupov v. Russia (dec.), no. 58055/10, 31 May 2016
Drijfhout v. the Netherlands (dec.), no. 51721/09, 22 February 2011
Drozd and Janousek v. France and Spain, 26 June 1992, Series A no. 240
Društvo za varstvo upnikov v. Slovenia (dec.), no. 66433/13, 21 November 2017
Dubovtsev and Others v. Ukraine, nos. 21429/14 and 9 others, 21 January 2021
Dubská and Krejzová v. the Czech Republic [GC], nos. 28859/11 and 28473/12, 15 November 2016
Dudek v. Germany (dec.), nos. 12977/09 and 4 others, 23 November 2010
Dudgeon v. the United Kingdom, 22 October 1981, Series A no. 45
Dukmedjian v. France, no. 60495/00, 31 January 2006
Dumpe v. Latvia (dec.), no. 71506/13, 16 October 2018
Duringer and Others v. France (dec.), nos. 61164/00 and 18589/02, ECHR 2003-II
Durini v. Italy, no. 19217/91, Commission decision of 12 January 1994, DR 76
Dvořáček and Dvořáčková v. Slovakia, no. 30754/04, 28 July 2009
Dzidzava v. Russia, no. 16363/07, 20 December 2016

—E—

- E.M. and Others v. Norway*, no. 53471/17, 20 January 2022
- Eberhard and M. v. Slovenia*, nos. 8673/05 and 9733/05, 1 December 2009
- Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası v. Turkey*, no. 20641/05, ECHR 2012
- Egmez v. Cyprus* (dec.), no. 12214/07, 18 September 2012
- Egmez v. Cyprus*, no. 30873/96, ECHR 2000-XII
- Ekimdzhev and Others v. Bulgaria*, no. 70078/12, 11 January 2022
- El Majjaoui and Stichting Touba Moskee v. the Netherlands* (striking out) [GC], no. 25525/03, 20 December 2007
- El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* [GC], no. 39630/09, ECHR 2012
- Enukidze and Girgvliani v. Georgia*, no. 25091/07, 26 April 2011
- Eon v. France*, no. 26118/10, 14 March 2013
- Epözdemir v. Turkey* (dec.), no. 57039/00, 31 January 2002
- Er and Others v. Turkey*, no. 23016/04, 31 July 2012
- Ergezen v. Turkey*, no. 73359/10, 8 April 2014
- Eskerkhanov and Others v. Russia*, nos. 18496/16 and 2 others, 25 July 2011
- Euromak Metal Doo v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 68039/14, 14 June 2018
- Eyoum-Priso v. France*, no. 24352/94, Commission report of 9 April 1997

—F—

- Fábián v. Hungary* [GC], no. 78117/13, 5 September 2017
- Fabris and Parziale v. Italy*, no. 41603/13, 19 March 2020
- Fairfield v. the United Kingdom* (dec.), no. 24790/04, ECHR 2005-VI
- Fakhretdinov and Others v. Russia* (dec.), nos. 26716/09 and 2 others, 23 September 2010
- Farcaş v. Romania* (dec.), no. 32596/04, 14 September 2010
- Fédération chrétienne des témoins de Jéhovah de France v. France* (dec.), no. 53430/99, ECHR 2001-XI
- Federation of French Medical Trade Unions and National Federation of Nurses v. France* (dec.), no. 10983/84, Commission decision of 12 May 1986, DR 47
- Fedotov v. Moldova* (dec.), no. 51838/07, 24 May 2011
- Fedotova v. Russia*, no. 73225/01, 13 April 2006
- Fener Rum Patrikliği (Ecumenical Patriarchy) v. Turkey* (dec.), no. 14340/05, 12 June 2007
- Fernandez v. France* (dec.), no. 65421/10, 17 January 2012
- Fernie v. the United Kingdom* (dec.), no. 14881/04, 5 January 2006
- Ferreira Alves v. Portugal (no. 6)*, nos. 46436/06 and 55676/08, 13 April 2010
- Fetisov and Others v. Russia*, nos. 43710/07 and 3 others, 17 January 2012

Filipović v. Serbia, no. 27935/05, 20 November 2007
Financial Times Ltd and Others v. the United Kingdom, no. 821/03, 15 December 2009
FINE DOO and Others v. North Macedonia (dec.), no. 37948/13, 17 May 2022
Finger v. Bulgaria, no. 37346/05, 10 May 2011
Flisar v. Slovenia, no. 3127/09, 29 September 2011
Folgerø and Others v. Norway (dec.), no. 15472/02, 14 February 2006
Fomin v. Moldova, no. 36755/06, 11 October 2011
Forcadell i Lluís and Others v. Spain (dec.), no. 75147/17, 7 May 2019
Foti and Others v. Italy, 10 December 1982, Series A no. 56
Fressoz and Roire v. France [GC], no. 29183/95, ECHR 1999-I

—G—

G.J. v. Luxembourg, no. 21156/93, 26 October 2000
Gäfgen v. Germany [GC], no. 22978/05, ECHR 2010
Gaftoniuc v. Romania (dec.), no. 30934/05, 22 February 2011
Gagiu v. Romania, no. 63258/00, 24 February 2009
Gagliano Giorgi v. Italy, no. 23563/07, ECHR 2012
Gaglione and Others v. Italy, nos. 45867/07 and 69 others, 21 December 2010
Galev and Others v. Bulgaria (dec.), no. 18324/04, 29 September 2009
Galić v. the Netherlands (dec.), no. 22617/07, 9 June 2009
Galović v. Croatia (dec.), no. 54388/09, 5 March 2013
García Ruiz v. Spain [GC], no. 30544/96, ECHR 1999-I
Gard and Others v. the United Kingdom (dec.), no. 39793/17, 27 June 2017
Gardean and S.C. Grup 95 SA v. Romania (revision), no. 25787/04, 30 April 2013
Gas and Dubois v. France (dec.), no. 25951/07, 31 August 2010
Gasparini v. Italy and Belgium (dec.), no. 10750/03, 12 May 2009
Gaziyev v. Azerbaijan (dec), no. 2758/05, 7 July 2007
Genderdoc-M and M.D. v. the Republic of Moldova, no. 23914/15, 14 December 2021
Gennari v. Italy (dec.), no. 46956/99, 5 October 2000
Genovese v. Malta, no. 53124/09, 11 October 2011
Gentilhomme, Schaff-Benhadj and Zerouki v. France, nos. 48205/99 and 2 others, 14 May 2002
Georgia v. Russia (I) [GC], no. 13255/07, ECHR 2014
Georgia v. Russia (II) [GC] (merits), no. 38263/08, 21 January 2021
Georgian Labour Party v. Georgia, no. 9103/04, ECHR 2008
Gevorgyan and Others v. Armenia (dec.), no. 66535/10, 14 January 2020

Gherghina v. Romania (dec.) [GC], no. 42219/07, 8 July 2015
Ghoumid and Others v. France, nos. 52273/16 and 4 others, 25 June 2020
Gillow v. the United Kingdom, 24 November 1986, Series A no. 109
Giuliani and Gaggio v. Italy [GC], no. 23458/02, ECHR 2011
Giummarra and Others v. France (dec.), no. 61166/00, 12 June 2001
Giuran v. Romania, no. 24360/04, ECHR 2011
Giusti v. Italy, no. 13175/03, 18 October 2011
Gogitidze and Others v. Georgia, no. 36862/05, 12 May 2015
Göktan v. France, no. 33402/96, ECHR 2002-V
Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain, no. 62543/00, ECHR 2004-III
Gough v. the United Kingdom, no. 49327/11, 28 October 2014
Grădinar v. Moldova, no. 7170/02, 8 April 2008
Grande Stevens and Others v. Italy, nos. 18640/10 and 4 others, 4 March 2014
Grässer v. Germany (dec.), no. 66491/01, 16 September 2004
Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic (dec.) [GC], no. 39794/98, ECHR 2002-VII
Greek Federation of Bank Employee Unions v. Greece (dec.), no. 72808/10, 6 December 2011
Grišankova and Grišankovs v. Latvia (dec.), no. 36117/02, ECHR 2003-II
Groni v. Albania, no. 25336/04, 7 July 2009
Gross v. Switzerland [GC], no. 67810/10, ECHR 2014
Grossi and Others v. Italy (revision), no. 18791/03, 30 October 2012
Grozdanić and Gršković-Grozdanić v. Croatia, no. 43326/13, 28 January 2021
Grzinčič v. Slovenia, no. 26867/02, 3 May 2007
Guisset v. France, no. 33933/96, ECHR 2000-IX
Gülen v. Turkey, no. 28226/02, 14 October 2008
Güneş v. Turkey (dec.), no. 53916/00, 13 May 2004
Gürdeniz v. Turkey (dec.), no. 59715/10, 18 March 2014
Guruyan v. Armenia (dec.), no. 11456/05, 24 January 2012
Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey [GC], no. 36925/07, 29 January 2019

—H—

H.F. K-F v. Germany, no. 25629/94, Commission report of 10 September 1996
Haas v. Switzerland (dec.), no. 31322/07, 20 May 2010
Haász and Szabó v. Hungary, nos. 11327/14 and 11613/14, 13 October 2015
Hadrabová and Others v. the Czech Republic (dec.), nos. 42165/02 and 466/03, 25 September 2007
Hambardzumyan v. Armenia, no. 43478/11, 5 December 2019

Hamidovic v. Italy (dec.), no. 31956/05, 13 September 2011
Hanan v. Germany [GC], no. 4871/16, 16 February 2021
Hanzl and Špadrna v. the Czech Republic (dec.), no. 30073/06, 15 January 2013
Harkins v. the United Kingdom (dec.) [GC], no. 71537/14, 15 June 2017
Hartman v. the Czech Republic, no. 53341/99, ECHR 2003-VIII
Hartung v. France (dec.), no. 10231/07, 3 November 2009
Harutyunyan v. Armenia, no. 36549/03, ECHR 2007-III
Hasan Tunç and Others v. Turkey, no. 19074/05, 31 January 2017
Hassan v. the United Kingdom [GC], no. 29750/09, ECHR 2014
Havelka v. the Czech Republic (dec.), no. 7332/10, 20 September 2011
Hebat Aslan and Firas Aslan v. Turkey, no. 15048/09, 28 October 2014
Hingitaq 53 and Others v. Denmark (dec.), no. 18584/04, ECHR 2006-I
Hirsi Jamaa and Others v. Italy [GC], no. 27765/09, ECHR 2012
Hokkanen v. Finland, no. 25159/94, Commission decision of 15 May 1996
Holland v. Sweden (dec.), no. 27700/08, 9 February 2010
Holub v. the Czech Republic (dec.), no. 24880/05, 14 December 2010
Horsham v. the United Kingdom, no. 23390/94, Commission decision of 4 September 1995
Horvat v. Croatia, no. 51585/99, ECHR 2001-VIII
Hoti v. Croatia, no. 63311/14, 26 April 2018
Hristozov and Others v. Bulgaria, nos. 47039/11 and 358/12, ECHR 2012
Hromadka and Hromadkova v. Russia, no. 22909/10, 11 December 2014
Hudecová and Others v. Slovakia (dec.), no. 53807/09, 18 December 2012
Humen v. Poland [GC], no. 26614/95, 15 October 1999
Husayn (Abu Zubaydah) v. Poland, no. 7511/13, 24 July 2014
Hussein v. Albania and 20 Other Contracting States (dec.), no. 23276/04, 14 March 2006
Hutten-Czapska v. Poland [GC], no. 35014/97, ECHR 2006-VIII

— I —

I.J.L. v. the United Kingdom (dec.), no. 39029/97, 6 July 1999
Iambor v. Romania (no. 1), no. 64536/01, 24 June 2008
İçyer v. Turkey (dec.), no. 18888/02, ECHR 2006-I
Idalov v. Russia [GC], no. 5826/03, 22 May 2012
Ignats v. Latvia (dec.), no. 38494/05, 24 September 2013
İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi v. Turkey (dec.), no. 40355/14, 28 January 2020
Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia [GC], no. 48787/99, ECHR 2004-VII

İlhan v. Turkey [GC], no. 22277/93, ECHR 2000-VII
Ilias and Ahmed v. Hungary [GC], no. 47287/15, 21 November 2019
Illiou and Others v. Belgium (dec.), no. 14301/08, 19 May 2009
Imakayeva v. Russia, no. 7615/02, ECHR 2006-XIII
Ionescu v. Romania (dec.), no. 36659/04, 1 June 2010
Iordache v. Romania, no. 6817/02, 14 October 2008
Iosub Caras v. Romania, no. 7198/04, 11 December 2006
İpek v. Turkey (dec.), no. 39706/98, 7 November 2000
Ireland v. the United Kingdom, 18 January 1978, Series A no. 25
Isaak and Others v. Turkey (dec.), no. 44587/98, 28 September 2006
Islamic Republic of Iran Shipping Lines v. Turkey, no. 40998/98, ECHR 2007-V
Issa and Others v. Turkey, no. 31821/96, 16 November 2004
Ivanțoc and Others v. Moldova and Russia, no. 23687/05, 15 November 2011
Ivko v. Russia, no. 30575/08, 15 December 2015

—J—

J.B. and Others v. Hungary (dec.), no. 45434/12 and 2 others, 27 November 2018
J.M.B. and Others v. France, nos. 9671/15 and 31 others, 30 January 2020
Jakovljević v. Serbia (dec.), no. 5158/12, 13 October 2020
Jalloh v. Germany [GC], no. 54810/00, ECHR 2006-IX
Jaloud v. the Netherlands [GC], no. 47708/08, ECHR 2014
Jančev v. the former Yugoslav Republic of Macedonia (dec.), no. 18716/09, 4 October 2011
Jankovskis v. Lithuania, no. 21575/08, 17 January 2017
Janowiec and Others v. Russia [GC], nos. 55508/07 and 29520/09, ECHR 2013
Januškevičienė v. Lithuania, no. 69717/14, 3 September 2019
Jasinskis v. Latvia, no. 45744/08, 21 December 2010
Jelić v. Croatia, no. 57856/11, 12 June 2014
Jeličić v. Bosnia and Herzegovina (dec.), no. 41183/02, ECHR 2005-XII
Jensen and Rasmussen v. Denmark (dec.), no. 52620/99, 20 March 2003
Jensen v. Denmark (dec.), no. 48470/99, ECHR 2001-X
Jeronovičs v. Latvia [GC], no. 44898/10, 5 July 2016
Jian v. Romania (dec.), no. 46640/99, 30 March 2004
JKP Vodovod Kraljevo v. Serbia (dec.), nos. 57691/09 and 19719/10, 16 October 2018
Joannou v. Turkey, no. 53240/14, 12 December 2017
Johtti Sappmelaccat Ry and Others v. Finland (dec.), no. 42969/98, 18 January 2005

Joos v. Switzerland, no. 43245/07, 15 November 2012
Jørgensen and Others v. Denmark (dec.), no. 30173/12, 28 June 2016
Jovanović v. Croatia (dec.), no. 59109/00, ECHR 2002-III
Juhas Đurić v. Serbia (revision), no. 48155/06, 10 April 2012
Jurica v. Croatia, no. 30376/13, 2 May 2017

—K—

K2 v. the United Kingdom (dec.), no. 42387/13, 7 February 2017
K.S. and K.S. AG v. Switzerland, no. 19117/91, Commission decision of 12 January 1994, DR 76
K2 v. the United Kingdom (dec.), no. 42387/13, 7 February 2017
Kaburov v. Bulgaria (dec.), no. 9035/06, 19 June 2012
Kadiķis v. Latvia (dec.), no. 47634/99, 29 June 2000
Kafkaris v. Cyprus (dec.), no. 9644/09, 21 June 2011
Kalashnikov v. Russia, no. 47095/99, ECHR 2002-VI
Kalfagiannis and Pospert v. Greece (dec.), no. 74435/14, 9 June 2020
Kamaliyevy v. Russia, no. 52812/07, 3 June 2010
Karácsony and Others v. Hungary [GC], nos. 42461/13 and 44357/13, 17 May 2016
Karakó v. Hungary, no. 39311/05, 28 April 2009
Karapanagiotou and Others v. Greece, no. 1571/08, 28 October 2010
Karastelev and Others v. Russia, no. 16435/10, 6 October 2020
Karelin v. Russia, no. 926/08, 20 September 2016
Karner v. Austria, no. 40016/98, ECHR 2003-IX
Karoussiotis v. Portugal, no. 23205/08, ECHR 2011
Karpylenko v. Ukraine, no. 15509/12, 11 February 2016
Kashlan v. Russia (dec.), no. 60189/15, 19 April 2016
Kátai v. Hungary (dec.), no. 939/12, 18 March 2014
Kavala v. Turkey, no. 28749/18, 10 December 2019
Kaya and Polat v. Turkey (dec.), nos. 2794/05 and 40345/05, 21 October 2008
Kefalas and Others v. Greece, 8 June 1995, Series A no. 318-A
Kemal Çetin v. Turkey, no. 3704/13, 26 May 2020
Kemmache v. France (no. 3), 24 November 1994, Series A no. 296-C
Kerechashvili v. Georgia (dec.), no. 5667/02, ECHR 2006-V
Kerimov v. Azerbaijan (dec.), no. 151/03, 28 September 2006
Kerman v. Turkey, no. 35132/05, 22 November 2016
Kerojärvi v. Finland, 19 July 1995, Series A no. 322

Kezer and Others v. Turkey (dec.), no. 58058/00, 5 October 2004
Khadzhialiyev and Others v. Russia, no. 3013/04, 6 November 2008
Khadzhimuradov and Others v. Russia, nos. 21194/09 and 16 others, 10 October 2017
Khan v. the United Kingdom, no. 35394/97, ECHR 2000-V
Khashiyev and Akayeva v. Russia, nos. 57942/00 and 57945/00, 24 February 2005
Khayrullina v. Russia, no. 29729/09, 19 December 2017
Khlaifia and Others v. Italy [GC], no. 16483/12, 15 December 2016
Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia, nos. 11082/06 and 13772/05, 25 July 2013
Kiiskinen and Kovalainen v. Finland (dec.), no. 26323/95, ECHR 1999-V
Kikots and Kikota v. Latvia (dec.), no. 54715/00, 6 June 2002
Kioui v. Greece (dec.), no. 52036/09, 20 September 2011
Kiril Zlatkov Nikolov v. France, nos. 70474/11 and 68038/12, 10 November 2016
Klass and Others v. Germany, 6 September 1978, Series A no. 28
Klausecker v. Germany (dec.), no. 415/07, 6 January 2015
Klyakhin v. Russia, no. 46082/99, 30 November 2004
Koç and Tambaş v. Turkey (dec.), no. 46947/99, 24 February 2005
Koç and Tosun v. Turkey (dec.), no. 23852/04, 13 November 2008
Koch v. Poland (dec.), no. 15005/11, 7 March 2017
Köhler v. Germany (dec.), no. 3443/18, 7 September 2021
Kondrulin v. Russia, no. 12987/15, 20 September 2016
Kongresna Narodna Stranka and Others v. Bosnia and Herzegovina (dec.), no. 414/11, 26 April 2016
Konstantin Stefanov v. Bulgaria, no. 35399/05, 27 October 2015
Konstantinidis v. Greece, no. 58809/09, 3 April 2014
Kopecký v. Slovakia [GC], no. 44912/98, ECHR 2004-IX
Korenjak v. Slovenia (dec.), no. 463/03, 15 May 2007
Korizno v. Latvia (dec.), no. 68163/01, 28 September 2006
Kornakovs v. Latvia, no. 61005/00, 15 June 2006
Korolev v. Russia (dec.), no. 25551/05, ECHR 2010
Kósa v. Hungary (dec.), no. 53461/15, 21 November 2017
Kotilainen and Others v. Finland, no. 62439/12, 17 September 2020
Kotov v. Russia [GC], no. 54522/00, 3 April 2012
Koumoutsea and Others v. Greece (dec.), no. 56625/00, 13 December 2001
Kozacioğlu v. Turkey [GC], no. 2334/03, 19 February 2009
Kozlova and Smirnova v. Latvia (dec.), no. 57381/00, ECHR 2001-XI
Krstić v. Serbia, no. 45394/06, 10 December 2013
Kudła v. Poland [GC], no. 30210/96, ECHR 2000-XI

Kurić and Others v. Slovenia [GC], no. 26828/06, ECHR 2012
Kurşun v. Turkey, no. 22677/10, 30 October 2018
Kurt v. Turkey, 25 May 1998, *Reports* 1998-III
Kušić and Others v. Croatia (dec.), no. 71667/17, 10 December 2019
Kuzhelev and Others v. Russia, nos. 64098/09 and 6 others, 15 October 2019

—L—

L.R. v. North Macedonia, no. 38067/15, 23 January 2020
Labsi v. Slovakia, no. 33809/08, 15 May 2012
Ladygin v. Russia (dec.), no. 35365/05, 30 August 2011
Lagutin and Others v. Russia, nos. 6228/09 and 4 others, 24 April 2014
Lambert and Others v. France [GC], no. 46043/14, ECHR 2015
Laska and Lika v. Albania, nos. 12315/04 and 17605/04, 20 April 2010
Latak v. Poland (dec.), no. 52070/08, 12 October 2010
Laurus Invest Hungary KFT and Others v. Hungary (dec.), nos. 23265/13 and 5 others, ECHR 2015
Leandro Da Silva v. Luxembourg, no. 30273/07, 11 February 2010
Lechesne v. France, no. 20264/92, Commission report of 21 May 1997
Léger v. France (striking out) [GC], no. 19324/02, 30 March 2009
Lehtinen v. Finland (dec.), no. 39076/97, ECHR 1999-VII
Lekić v. Slovenia [GC], no. 36480/07, 11 December 2018
Lenzing AG v. Germany, no. 39025/97, Commission decision of 9 September 1998
Leon Madrid v. Spain, no. 30306/13, 26 October 2021
Lepojić v. Serbia, no. 13909/05, 6 November 2007
Lewit v. Austria, no. 4782/18, 10 October 2019
Liblik and others v. Estonia, nos. 173/15 and 5 others, 28 May 2019
Lienhardt v. France (dec.), no. 12139/10, 13 September 2011
Liepājnieks v. Latvia (dec.), no. 37586/06, 2 November 2010
Liga Portuguesa de Futebol Profissional v. Portugal (dec.), no. 49639/09, 3 April 2012
Loizidou v. Turkey (merits), 18 December 1996, *Reports* 1996-VI
Loizidou v. Turkey (preliminary objections), 23 March 1995, Series A no. 310
Lopata v. Russia, no. 72250/01, 13 July 2010
Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal [GC], no. 56080/13, 19 December 2017
Lopez Cifuentes v. Spain (dec.), no. 18754/06, 7 July 2009
Lowe v. the United Kingdom (dec.), no. 12486/07, 8 September 2009
Luchaninova v. Ukraine, no. 16347/02, 9 June 2011

Lukenda v. Slovenia, no. 23032/02, ECHR 2005-X

Lyons and Others v. the United Kingdom (dec.), no. 15227/03, ECHR 2003-IX

—M—

M. v. Denmark, no. 17392/90, Commission decision of 14 October 1992, DR 73

M. v. the United Kingdom, no. 13284/87, Commission decision of 15 October 1987, DR 54

M.A. and Others v. Lithuania, no. 59793/17, 11 December 2018

M.A. v. France, no. 9373/15, 1 February 2018

M.H. and Others v. Croatia, nos. 15670/18 and 43115/18, 18 November 2021

M.K. and Others v. Poland, nos. 40503/17 and 2 others, 23 July 2020

M. N. and Others v. Belgium (dec.) [GC], no. 3599/18, 5 May 2020

M.N. and Others v. San Marino, no. 28005/12, 7 July 2015

M.S. v. Croatia (no. 2), no. 75450/12, 19 February 2015

M.S.S. v. Belgium and Greece [GC], no. 30696/09, ECHR 2011

Magnitskiy and Others v. Russia, nos. 32631/09 and 53799/12, 27 August 2019

Magomedov and others v. Russia, nos. 33636/09 and 9 others, 28 March 2017

Magyar Keresztény Mennonita Egyház and Others v. Hungary, nos. 70945/11 and 8 others, ECHR 2014

Magyar Kétfarkú Kutya Párt v. Hungary [GC], no. 201/17, 20 January 2020

Makharadze and Sikharulidze v. Georgia, no. 35254/07, 22 November 2011

Makuchyan and Minasyan v. Azerbaijan and Hungary, no. 17247/13, 26 May 2020

Malhous v. the Czech Republic (dec.) [GC], no. 33071/96, ECHR 2000-XII

Malkov v. Estonia, no. 31407/07, 4 February 2010

Malysh and Ivanin v. Ukraine (dec.), nos. 40139/14 and 41418/14, 9 September 2014

Mamatkulov and Askarov v. Turkey [GC], nos. 46827/99 and 46951/99, ECHR 2005-I

Mann v. the United Kingdom and Portugal (dec.), no. 360/10, 1 February 2011

Mannai v. Italy, no. 9961/10, 27 March 2012

Manoilescu and Dobrescu v. Romania and Russia (dec.), no. 60861/00, ECHR 2005-VI

Manuel v. Portugal (dec.), no. 62341/00, 31 January 2002

Maravić Markeš v. Croatia, no. 70923/11, 9 January 2014

Margaretić v. Croatia, no. 16115/13, 5 June 2014

Margulev v. Russia, no. 15449/09, 8 October 2019

Marguš v. Croatia [GC], no. 4455/10, ECHR 2014

Marić v. Croatia, no. 50132/12, 12 June 2014

Marion v. France, no. 30408/02, 20 December 2005

Markovic and Others v. Italy [GC], no. 1398/03, ECHR 2006-XIV

Marshall and Others v. Malta, no. 79177/16, 11 February 2020
Martins Alves v. Portugal (dec.), no. 56297/11, 21 January 2014
Maslova and Nalbandov v. Russia, no. 839/02, 24 January 2008
Mastilović and Others v. Montenegro, no. 28754/10, 24 February 2022
Mătăsaru v. the Republic of Moldova (dec.), no. 44743/08, 21 January 2020
Mateuț v. Romania (dec.), no. 35959/15, 1 March 2022
Matoušek v. the Czech Republic (dec.), no. 9965/08, 29 March 2011
Matthews v. the United Kingdom [GC], no. 24833/94, ECHR 1999-I
Matveyev v. Russia, no. 26601/02, 3 July 2008
McCann and Others v. the United Kingdom, 27 September 1995, Series A no. 324
McElhinney v. Ireland and the United Kingdom (dec.) [GC], no. 31253/96, 9 February 2000
McFarlane v. Ireland [GC], no. 31333/06, 10 September 2010
McFeeley and Others v. the United Kingdom, no. 8317/78, Commission decision of 15 May 1980, DR 20
McKerr v. the United Kingdom, no. 28883/95, ECHR 2001-III
McShane v. the United Kingdom, no. 43290/98, 28 May 2002
Medvedyev and Others v. France [GC], no. 3394/03, ECHR 2010
Mehmet Ali Ayhan and Others v. Turkey, nos. 4536/06 and 53282/07, 4 June 2019
Mehmet Ali Eser v. Turkey, no. 1399/07, 15 October 2019
Melnichuk and Others v. Romania, nos. 35279/10 and 34782/10, 5 May 2015
Melnik v. Ukraine, no. 72286/01, 28 March 2006
Meltex Ltd v. Armenia (dec.), no. 37780/02, 27 May 2008
Mentzen v. Latvia (dec.), no. 71074/01, ECHR 2004-XII
Merabishvili v. Georgia [GC], no. 72508/13, 28 November 2017
Merger and Cros v. France (dec.), no. 68864/01, 11 March 2004
Merit v. Ukraine, no. 66561/01, 30 March 2004
Micallef v. Malta [GC], no. 17056/06, ECHR 2009
Michalak v. Poland (dec.), no. 24549/03, 1 March 2005
Michaud v. France, no. 12323/11, ECHR 2012
Migliore and Others v. Italy (dec.), nos. 58511/13 and 2 others, 12 November 2013
Mikolajová v. Slovakia, no. 4479/03, 18 January 2011
Mile Novaković v. Croatia, no. 73544/14, 17 December 2020
Milošević v. the Netherlands (dec.), no. 77631/01, 19 March 2002
Milovanović v. Serbia, no. 56065/10, §..., 8 October 2019
Miroļubovs and Others v. Latvia, no. 798/05, 15 September 2009
Miszczyński v. Poland (dec.), no. 23672/07, 8 February 2011

Mitrović v. Serbia, no. 52142/12, 21 March 2017
Mocanu and Others v. Romania [GC], nos. 10865/09 and 2 others, ECHR 2014
Moldovan and Others v. Romania (dec.), nos. 8229/04 and 29 others, 15 February 2011
Monnat v. Switzerland, no. 73604/01, ECHR 2006-X
Moon v. France, no. 39973/03, 9 July 2009
Mooren v. Germany [GC], no. 11364/03, 9 July 2009
Moreira Barbosa v. Portugal (dec.), no. 65681/01, ECHR 2004-V
Moreira Ferreira v. Portugal (no. 2) [GC], no. 19867/12, 11 July 2017
Moretti and Benedetti v. Italy, no. 16318/07, 27 April 2010
Moskovets v. Russia, no. 14370/03, 23 April 2009
Mouvement raëlien suisse v. Switzerland [GC], no. 16354/06, ECHR 2012
Mozer v. the Republic of Moldova and Russia [GC], no. 11138/10, 23 February 2016
MPP Golub v. Ukraine (dec.), no. 6778/05, ECHR 2005-XI
Mrkić v. Croatia (dec.), no. 7118/03, 8 June 2006
Mukhin v. Russia, no. 3642/10, 14 December 2021
Municipal Section of Antilly v. France (dec.), no. 45129/98, ECHR 1999-VIII
Muratovic v. Serbia (dec.), no. 41698/06, 21 March 2017
Muršić v. Croatia [GC], no. 7334/13, 20 October 2016
Mutu and Pechstein v. Switzerland, nos. 40575/10 and 67474/10, 2 October 2018
Mykhaylenko and Others v. Ukraine, nos. 35091/02 and 9 others, ECHR 2004-XII

—N—

NA v. the United Kingdom, no. 25904/07, 17 July 2008
N.D. and N.T. v. Spain [GC], nos. 8675/15 and 8697/15, 13 February 2020
Nada v. Switzerland [GC], no. 10593/08, ECHR 2012
Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia (dec.), nos. 27451/09 and 60650/09, 23 September 2010
Nasr and Ghali v. Italy, no. 44883/09, 23 February 2016
Nassau Verzekering Maatschappij N.V. v. the Netherlands (dec.), no. 57602/09, 4 October 2011
National federation of Sportspersons' Associations and unions (FNASS) and Others v. France, nos. 48151/11 and 77769/13, 18 January 2018
Navalnyy v. Russia [GC], nos. 29580/12 and 4 others, 15 November 2018
Naydyon v. Ukraine, no. 16474/03, 14 October 2010
Nencheva and Others v. Bulgaria, no. 48609/06, 18 June 2013
Neshkov and Others v. Bulgaria, nos. 36925/10 and 5 others, 27 January 2015
Nešić v. Montenegro, no. 12131/18, 9 June 2020
Nicholas v. Cyprus, no. 63246/10, 9 January 2018

Nicklinson and Lamb v. the United Kingdom (dec.), nos. 2478/15 and 1787/15, 23 June 2015
Nicolae Virgiliu Tănase v. Romania [GC], no. 41720/13, 25 June 2019
Nicoleta Gheorghe v. Romania, no. 23470/05, 3 April 2012
Nikula v. Finland (dec.), no. 31611/96, 30 November 2000
Nizomkhon Dzhurayev v. Russia, no. 31890/11, 3 October 2013
Nobili Massuero v. Italy (dec.), no. 58587/00, 1 April 2004
Nogolica v. Croatia (dec.), no. 77784/01, ECHR 2002-VIII
Nolan and K. v. Russia, no. 2512/04, 12 February 2009
Nold v. Germany, no. 27250/02, 29 June 2006
Nölkenbockhoff v. Germany, 25 August 1987, Series A no. 123
Norbert Sikorski v. Poland, no. 17599/05, 22 October 2009
Normann v. Denmark (dec.), no. 44704/98, 14 June 2001
Novinskiy v. Russia, no. 11982/02, 10 February 2009
Nurmagomedov v. Russia, no. 30138/02, 7 June 2007

O'Halloran and Francis v. the United Kingdom [GC], nos. 15809/02 and 25624/02, ECHR 2007-III
O'Keeffe v. Ireland [GC], no. 35810/09, ECHR 2014
ОАО Нефтяная Компания Yukos v. Russia, no. 14902/04, 20 September 2011
Obote v. Russia, no. 58954/09, 19 November 2019
Öcalan v. Turkey [GC], no. 46221/99, ECHR 2005-IV
Oferta Plus SRL v. Moldova, no. 14385/04, 19 December 2006
Öğrü and Others v. Turkey, nos. 60087/10 and 2 others, 19 December 2017
Ohlen v. Denmark (striking out), no. 63214/00, 24 February 2005
Olaechea Cahuas v. Spain, no. 24668/03, ECHR 2006-X
Olczak v. Poland (dec.), no. 30417/96, ECHR 2002-X (extracts)
Oleksy v. Poland (dec.), no. 1379/06, 16 June 2009
Oliari and Others v. Italy, nos. 18766/11 and 36030/11, 21 July 2015
Oliyevskyy v. Ukraine (dec.), no. 65117/11, 14 January 2020
Olkhovik and Others v. Russia (dec.), nos. 11279/17, 76983/17 and 4597/20, 22 February 2022
Ölmez v. Turkey (dec.), no. 39464/98, 1 February 2005
Omkananda and Divine Light Zentrum v. Switzerland, no. 8118/77, Commission decision of 19 March 1981, DR 25
Oruk v. Turkey, no. 33647/04, 4 February 2014
Osmanov and Husseinov v. Bulgaria (dec.), nos. 54178/00 and 59901/00, 4 September 2003
Österreichischer Rundfunk v. Austria (dec.), no. 57597/00, 25 May 2004

Otto v. Germany (dec.), no. 21425/06, 10 November 2009

—P—

P. v. Ukraine (dec.), no. 40296/16, 11 June 2019

Pais Pires de Lima v. Portugal, no. 70465/12, 12 February 2019

Paksas v. Lithuania [GC], no. 34932/04, ECHR 2011

Paladi v. Moldova [GC], no. 39806/05, 10 March 2009

Palić v. Bosnia and Herzegovina, no. 4704/04, 15 February 2011

Panioglu v. Romania, no. 33794/14, 8 December 2020

Papachela and Amazon S.A. v. Greece, no. 12929/18, 3 December 2020

Papachelas v. Greece [GC], no. 31423/96, ECHR 1999-II

Papamichalopoulos and Others v. Greece, 24 June 1993, Series A no. 260-B

Paradiso and Campanelli v. Italy [GC], no. 25358/12, 24 January 2017

Parizov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 14258/03, 7 February 2008

Parrillo v. Italy [GC], no. 46470/11, ECHR 2015

Paşa and Erkan Erol v. Turkey, no. 51358/99, 12 December 2006

Patera v. the Czech Republic (dec.), no. 25326/03, 10 January 2006

Pauger v. Austria, no. 24872/94, Commission decision of 9 January 1995

Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom (dec.), no. 46477/99, 7 June 2001

Paulino Tomás v. Portugal (dec.), no. 58698/00, ECHR 2003-VIII

Peacock v. the United Kingdom (dec.), no. 52335/12, 5 January 2016

Pedersen and Others v. Norway, no. 39710/15, 10 March 2020

Peers v. Greece, no. 28524/95, ECHR 2001-III

Pellegriti v. Italy (dec.), no. 77363/01, 26 May 2005

Peñaftiel Salgado v. Spain (dec.), no. 65964/01, 16 April 2002

Pentagiotis v. Greece (dec.), no. 14582/09, 10 May 2011

Peraldi v. France (dec.), no. 2096/05, 7 April 2009

Perlala v. Greece, no. 17721/04, 22 February 2007

Petithory Lanzmann v. France (dec.), no. 23038/19, 12 November 2019

Petra v. Romania, 23 September 1998, Reports 1998-VII

Petrescu v. Portugal, no. 23190/17, 3 December 2019

Petroiu v. Romania (revision), no. 33055/09, 7 February 2017

Petropavlovskis v. Latvia, no. 44230/06, ECHR 2015

Petrova v. Latvia, no. 4605/05, 24 June 2014

Petrović v. Serbia, no. 40485/08, 15 July 2014

Philis v. Greece, no. 28970/95, Commission decision of 17 October 1996
Piętka v. Poland, no. 34216/07, 16 October 2012
Platini v. Switzerland (dec.), no. 526/18, 11 February 2020
Pisano v. Italy (striking out) [GC], no. 36732/97, 24 October 2002
Pitsayeva and Others v. Russia, nos. 53036/08 and 19 others, 9 January 2014
POA and Others v. the United Kingdom (dec.), no. 59253/11, 21 May 2013
Pocasovschi and Mihaila v. the Republic of Moldova and Russia, no. 1089/09, 29 May 2018
Podeschi v. San Marino, no. 66357/14, 13 April 2017
Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain, no. 34147/06, 21 September 2010
Polyakh and Others v. Ukraine, nos. 58812/15 and 4 others, 17 October 2019
Pop-Ilić and Others v. Serbia, nos. 63398/13 and 4 others, 14 October 2014
Popov v. Moldova (no. 1), no. 74153/01, 18 January 2005
Porchet v. Switzerland (dec.), no. 36391/16, 8 October 2019
Portu Juanenea and Sarasola Yarzabal v. Spain, no. 1653/13, 13 February 2018
Poslu and Others v. Turkey, nos. 6162/04 and 6 others, 8 June 2010
Post v. the Netherlands (dec.), no. 21727/08, 20 January 2009
Povilonis v. Lithuania (dec.), no. 81624/17, 15 March 2022
Poznanski and Others v. Germany (dec.), no. 25101/05, 3 July 2007
Preda and Others v. Romania, nos. 9584/02 and 7 others, 29 April 2014
Predescu v. Romania, no. 21447/03, 2 December 2008
Predil Anstalt v. Italy (dec.), no. 31993/96, 14 March 2002
Prencipe v. Monaco, no. 43376/06, 16 July 2009
Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium, 20 November 1995, Series A no. 332
Preussische Treuhand GmbH & Co. KG a.A. v. Poland (dec.), no. 47550/06, 7 October 2008
Project-Trade d.o.o. v. Croatia, no. 1920/14, 19 November 2020
Prystavska v. Ukraine (dec.), no. 21287/02, ECHR 2002-X
Puchstein v. Austria, no. 20089/06, 28 January 2010

—Q—

Quark Fishing Limited v. the United Kingdom (dec.), no. 15305/06, ECHR 2006-XIV

—R—

Radio France and Others v. France (dec.), no. 53984/00, ECHR 2003-X
Radomilja and Others v. Croatia [GC], nos. 37685/10 and 22768/12, 20 March 2018
Raimondo v. Italy, 22 February 1994, Series A no. 281-A

Ramadan v. Malta, no. 76136/12, 21 June 2016
Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal [GC], nos. 55391/13 and 2 others, 6 November 2018
Ramsahai and Others v. the Netherlands [GC], no. 52391/99, ECHR 2007-II
Randelović and Others v. Montenegro, no. 66641/10, 19 September 2017
Rantsev v. Cyprus and Russia, no. 25965/04, ECHR 2010
Řehák v. the Czech Republic (dec.), no. 67208/01, 18 May 2004
Rezgui v. France (dec.), no. 49859/99, ECHR 2000-XI
Rhazali and Others v. France (dec.), no. 37568/09, 10 April 2012
Ryabov v. Russia, no. 3896/04, 31 January 2008
Riad and Idiab v. Belgium, nos. 29787/03 and 29810/03, 24 January 2008
Ridić and Others v. Serbia, nos. 53736/08 and 5 others, 1 July 2014
Riener v. Bulgaria, no. 46343/99, 23 May 2006
Rinck v. France (dec.), no. 18774/09, 19 October 2010
Ringeisen v. Austria, 16 July 1971, Series A no. 13
Robert Lesjak v. Slovenia, no. 33946/03, 21 July 2009
Rodina v. Latvia, nos. 48534/10 and 19532/15, 14 May 2020
Rõigas v. Estonia, no. 49045/13, 12 September 2017
Roman Zakharov v. Russia [GC], no. 47143/06, ECHR 2015
Rooman v. Belgium [GC], nos. 18052/11, 31 January 2019
Rossi and Others v. Italy (dec.), nos. 55185/08 and 7 others, 16 December 2008
Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd and Others v. Georgia, no. 16812/17, 18 July 2019
Rutkowski and Others v. Poland, nos. 72287/10 and 2 others, 7 July 2015

—S—

S.A.S. v. France [GC], no. 43835/11, ECHR 2014
S.L. and J.L. v. Croatia, no. 13712/11, 7 May 2015
S.L. and J.L. v. Croatia (just satisfaction), no. 13712/11, 6 October 2016
S.P., D.P. and A.T. v. the United Kingdom, no. 23715/94, Commission decision of 20 May 1996
Saakashvili v. Georgia (dec.), nos. 6232/20 and 22394/20, 1 March 2022
Sabri Güneş v. Turkey [GC], no. 27396/06, 29 June 2012
Sadak v. Turkey, nos. 25142/94 and 27099/95, 8 April 2004
Safaryan v. Armenia (dec.), no. 16346/10, 14 January 2020
Sagayeva and Others v. Russia, nos. 22698/09 and 31189/11, 8 December 2015
Saghinadze and Others v. Georgia, no. 18768/05, 27 May 2010
Şahmo v. Turkey (dec.), no. 37415/97, 1 April 2003

Sakhnovskiy v. Russia [GC], no. 21272/03, 2 November 2010
Şakir Kaçmaz v. Turkey, no. 8077/08, 10 November 2015
Sakvarelidze v. Georgia, no. 40394/10, 6 February 2020
Salman v. Turkey [GC], no. 21986/93, ECHR 2000-VII
Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish v. Romania (dec.), no. 48107/99, 25 May 2004
Sánchez Ramirez v. France, no. 48787/99, Commission decision of 24 June 1996, DR 86
Sancho Cruz and other “Agrarian Reform” cases v. Portugal, nos. 8851/07 and 14 others, 18 January 2011
Şandru and Others v. Romania, no. 22465/03, 8 December 2009
Sanles Sanles v. Spain (dec.), no. 48335/99, ECHR 2000-XI
Sapeyan v. Armenia, no. 35738/03, 13 January 2009
Sargsyan v. Azerbaijan (dec.) [GC], no. 40167/06, 14 December 2011
Sargsyan v. Azerbaijan [GC], no. 40167/06, ECHR 2015
Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland [GC], no. 931/13, 27 June 2017
Saveljev v. Russia (dec.), no. 42982/08, 21 May 2019
Savenko and Others v. Russia, no. 13918/06, 14 September 2021
Savridin Dzhurayev v. Russia, no. 71386/10, ECHR 2013
Savu v. Romania (dec.), no. 29218/05, 11 October 2011
Scavuzzo-Hager and Others v. Switzerland (dec.), no. 41773/98, 30 November 2004
Ščensnovičius v. Lithuania, no. 62663/13, 10 July 2018
Schipani and Others v. Italy, no. 38369/09, 21 July 2015
Schmidt v. Latvia, no. 22493/05, 27 April 2017
Schweizerische Radio- und Fernsehgesellschaft and publisuisse SA v. Switzerland, no. 41723/14, 22 December 2020
Scoppola v. Italy (no. 2) [GC], no. 10249/03, 17 September 2009
Scordino v. Italy (dec.), no. 36813/97, ECHR 2003-IV
Scordino v. Italy (no. 1) [GC], no. 36813/97, ECHR 2006-V
Scozzari and Giunta v. Italy [GC], nos. 39221/98 and 41963/98, ECHR 2000-VIII
Sebeleva and Others v. Russia, no. 42416/18, 1 March 2022
Segame SA v. France, no. 4837/06, ECHR 2012
Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina [GC], nos. 27996/06 and 34836/06, ECHR 2009
Sejdovic v. Italy [GC], no. 56581/00, ECHR 2006-II
Şeker v. Turkey (dec.), no. 30330/19, 7 September 2021
Šeks v. Croatia, no. 39325/20, 3 February 2022
Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2) [GC], no. 14305/17, 22 December 2020
Selami and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 78241/13, 1 March 2018

Selami and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 67259/14, 9 February 2017

Selmouni v. France [GC], no. 25803/94, ECHR 1999-V

Senator Lines GmbH v. fifteen member States of the European Union (dec.) [GC], no. 56672/00, ECHR 2004-IV

Sergey Zolotukhin v. Russia [GC], no. 14939/03, ECHR 2009

Shalyavski and Others v. Bulgaria, no. 67608/11, 15 June 2017 no. 52142/12, 21 March 2017

Shamayev and Others v. Georgia and Russia (dec.), no. 36378/02, 16 September 2003

Shamayev and Others v. Georgia and Russia, no. 36378/02, ECHR 2005-III

Shchukin and Others v. Ukraine [Committee], nos. 59834/09 and 249 others, 13 February 2014

Shefer v. Russia (dec.), no. 45175/04, 13 March 2012

Shevanova v. Latvia (striking out) [GC], no. 58822/00, 7 December 2007

Shibendra Dev v. Sweden (dec.), no. 7362/10, 21 October 2014

Shioshvili and Others v. Russia, no. 19356/07, 20 December 2016

Shishanov v. the Republic of Moldova, no. 11353/06, 15 September 2015

Shmelev and Others v. Russia (dec.), no. 41743/17 and 16 others, 17 March 2020

Shmorgunov and Others v. Ukraine, nos. 15367/14 and 13 others, 21 January 2021

Shortall and Others v. Ireland (dec.), no 50272/18, 19 October 2021

Shtefan and Others v. Ukraine [Committee], nos. 36762/06 and 249 others, 31 July 2014

Shtukaturov v. Russia, no. 44009/05, ECHR 2008

Siemaszko and Olszyński v. Poland, nos. 60975/08 and 35410/09, 13 September 2016

Siliadin v. France, no. 73316/01, ECHR 2005-VII

Šilih v. Slovenia [GC], no. 71463/01, 9 April 2009

Simitzi-Papachristou and Others v. Greece (dec.), nos. 50634/11 and 18 others, 5 November 2013

Şimşek, Andiç and Boğatekin v. Turkey (dec.), no. 75845/12 and 2 others, 17 March 2020

Sindicatul Păstorul cel Bun v. Romania [GC], no. 2330/09, ECHR 2013

Sine Tsagarakis A.E.E. v. Greece, no. 17257/13, 23 May 2019

Sisojeva and Others v. Latvia (striking out) [GC], no. 60654/00, ECHR 2007-I

Škorjanec v. Croatia, no. 25536/14, 28 March 2017

Škrlić v. Croatia, no. 32953/13, 11 July 2019

Slavgorodski v. Estonia (dec.), no. 37043/97, ECHR 1999-II

Slaviček v. Croatia (dec.), no. 20862/02, ECHR 2002-VII

Slivenko and Others v. Latvia (dec.) [GC], no. 48321/99, ECHR 2002-II

Slovenia v. Croatia [GC] (dec.), no. 54155/16, 18 novembre 2020

Smirnov v. Russia (dec.), no. 14085/04, 6 July 2006

Sociedad Anónima del Ucieza v. Spain, no. 38963/08, 4 November 2014

Söderman v. Sweden [GC], no. 5786/08, ECHR 2013

Soering v. the United Kingdom, 7 July 1989, Series A no. 161
Sokolov and Others v. Serbia (dec.), nos. 30859/10 and 6 others, 14 January 2014
Solmaz v. Turkey, no. 27561/02, 16 January 2007
Solonskiy and Petrova v. Russia (dec.), nos. 3752/08 and 22723/09, 17 March 2020
Spycher v. Switzerland (dec.), no. 26275/12, 17 November 2015
Stamoulakatos v. Greece (no. 1), 26 October 1993, Series A no. 271
Stamoulakatos v. the United Kingdom, no. 27567/95, Commission decision of 9 April 1997
Star Cate – Epilekta Gevmata and Others v. Greece (dec.), no. 54111/07, 6 July 2010
State Holding Company Luganskvugillya v. Ukraine (dec.), no. 23938/05, 27 January 2009
Statileo v. Croatia, no. 12027/10, 10 July 2014
Stavropoulos and Others v. Greece, no. 52484/18, 25 June 2020
Ștefănescu v. Romania (dec.), no. 11774/04, 12 April 2011
Stella and Others v. Italy (dec.), nos. 49169/09 and 10 others, 16 September 2014
Stepanian v. Romania, no. 60103/11, 14 June 2016
Stephens v. Cyprus, Turkey and the United Nations (dec.), no. 45267/06, 11 December 2008
Stephens v. Malta (no. 1), no. 11956/07, 21 April 2009
Stojkovic v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 14818/02, 8 November 2007
Story and Others v. Malta, nos. 56854/13 and 2 others, 29 October 2015
Strand Lobben and Others v. Norway [GC], no. 37283/13, 10 September 2019
Strazimiri v. Albania, no. 34602/16, 21 January 2020
Strezovski and Others v. North Macedonia, nos. 14460/16 and 7 others, 27 February 2020
Studio Monitori and Others v. Georgia, nos. 44920/09 and 8942/10, 30 January 2020
Stukus and Others v. Poland, no. 12534/03, 1 April 2008
Sulygov and Others v. Russia, nos. 42575/07 and 11 others, 9 October 2014
Šumbera v. the Czech Republic (dec.), no. 48228/08, 21 February 2012
Sürmeli v. Germany (dec.), no. 75529/01, 29 April 2004
Sürmeli v. Germany [GC], no. 75529/01, ECHR 2006-VII
Svinarenko and Slydanev v. Russia [GC], nos. 32541/08 and 43441/08, ECHR 2014
Sy v. Italy, no. 11791/20, 24 January 2022
Sylka v. Poland (dec.), no. 19219/07, 3 June 2014
Szott-Medyńska and Others v. Poland (dec.), no. 47414/99, 9 October 2003

—T—

Tagiyev and Huseynov v. Azerbaijan, no. 13274/08, 5 December 2019
Tahsin Acar v. Turkey [GC], no. 26307/95, ECHR 2004-III

Tănase v. Moldova [GC], no. 7/08, ECHR 2010
Taner Kiliç v. Turkey (no. 2), no. 208/18, 31 May 2022
Tanrikulu v. Turkey [GC], no. 23763/94, ECHR 1999-IV
Tarakhel v. Switzerland [GC], no. 29217/12, ECHR 2014
Techniki Olympiaki A.E. v. Greece (dec.), no. 40547/10, 1 October 2013
Tempel v. the Czech Republic, nos. 21429/14 and 9 others, 21 January 2021
The Holy Monasteries v. Greece, 9 December 1994, Series A no. 301-A
Thévenon v. France (dec.), no. 2476/02, ECHR 2006-III
Thibaut v. France (dec.), no. 41892/19, 14 June 2022
Tomaszewscy v. Poland, no. 8933/05, 15 April 2014
Torreggiani and Others v. Italy, nos. 43517/09 and 6 others, 8 January 2013
Transpetrol, a.s., v. Slovakia (dec.), no. 28502/08, 15 November 2011
Treska v. Albania and Italy (dec.), no. 26937/04, ECHR 2006-XI
Trivkanović v. Croatia, no. 12986/13, 6 July 2017
Trofimchuk v. Ukraine (dec.), no. 4241/03, 31 May 2005
Trubnikov v. Russia, no. 49790/99, 5 July 2005
Tsalikidis and Others v. Greece, no. 73974/14, 16 November 2017
Tucka v. the United Kingdom (no. 1) (dec.), no. 34586/10, 18 January 2011
Tuna v. Turkey, no. 22339/03, 19 January 2010
Tunç v. Turkey (dec.), no. 45801/19, 22 February 2022
Turgut and Others v. Turkey, no. 1411/03, 8 July 2008
Turturica and Casian v. the Republic of Moldova and Russia, nos. 28648/06 and 18832/07, 30 August 2016
Tyrer v. the United Kingdom, 25 April 1978, Series A no. 26

—U—

Ukraine v. Russia (re Crimea) (dec.) [GC], nos. 20958/14 and 38334/18, 16 December 2020
Ukraine-Tyumen v. Ukraine, no. 22603/02, 22 November 2007
Ulemek v. Croatia, no. 21613/16, 31 October 2019
Ülke v. Turkey (dec.), no. 39437/98, 1 June 2004
Unédic v. France, no. 20153/04, 18 December 2008
Unifaun Theatre Productions Limited and Others v. Malta, no. 37326/13, 15 May 2018
Uzun v. Turkey (dec.), no. 10755/13, 30 April 2013

—V—

V.D. v. Croatia (no. 2), no. 19421/15, 15 November 2018
V.D. and Others v. Russia, no. 72931/10, 9 April 2019
V.P. v. Estonia (dec.), no. 14185/14, 10 October 2017
Vallianatos and Others v. Greece [GC], nos. 29381/09 and 32684/09, ECHR 2013
Van Colle v. the United Kingdom, no. 7678/09, 13 November 2012
Van der Putten v. the Netherlands (dec.), no. 15909/13, 27 August 2013
Van der Tang v. Spain, 13 July 1995, Series A no. 321
Van Oosterwijck v. Belgium, 6 November 1980, Series A no. 40
Van Velden v. the Netherlands, no. 30666/08, 19 July 2011
Varadinov v. Bulgaria, no. 15347/08, 5 October 2017
Varbanov v. Bulgaria, no. 31365/96, ECHR 2000-X
Varnava and Others v. Turkey [GC], nos. 16064/90 et al., ECHR 2009
Vartic v. Romania (no. 2), no. 14150/08, 17 December 2013
Vasilchenko v. Russia, no. 34784/02, 23 September 2010
Vasilescu v. Belgium, no. 64682/12, 25 November 2014
Vasiliauskas v. Lithuania [GC], no. 35343/05, ECHR 2015
Vasiliciuc v. the Republic of Moldova, no. 15944/11, 2 May 2017
Vasiliy Ivashchenko v. Ukraine, no. 760/03, 26 July 2012
Vasilkoski and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 28169/08, 28 October 2010
Vassilios Athanasiou and Others v. Greece, no. 50973/08, 21 December 2010
Vasyanovich v. Russia (dec.), no. 9791/05, 27 September 2016
Vatandaş v. Turkey, no. 37869/08, 15 May 2018
Veeber v. Estonia (no. 1), no. 37571/97, 7 November 2002
Velev v. Bulgaria, no. 43531/08, 16 April 2013
Velikova v. Bulgaria (dec.), no. 41488/98, ECHR 1999-V
Velikova v. Bulgaria, no. 41488/98, ECHR 2000-VI
Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2) [GC], no. 32772/02, ECHR 2009
Veriter v. France, no. 31508/07, 14 October 2010
Vernillo v. France, 20 February 1991, Series A no. 198
Veronica Ciobanu v. the Republic of Moldova, no. 69829/11, 9 February 2021
Vidu and Others v. Romania (revision), no. 9835/02, 17 January 2017
Vijayanathan and Pusparajah v. France, 27 August 1992, Series A no. 241-B
Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia [GC], no. 71243/01, 25 October 2012
Vladimir Romanov v. Russia, no. 41461/02, 24 July 2008

Voggenreiter v. Germany, no. 47169/99, ECHR 2004-I
Vojnović v. Croatia (dec.), no. 4819/10, 26 June 2012
Volodina v. Russia (no. 2), no. 40419/19, 14 September 2021
Vovk and Bogdanov v. Russia, no. 15613/10, 11 February 2020
Vučković and Others v. Serbia (preliminary objection) [GC], nos. 17153/11 and 29 others, 25 March 2014

—W—

Waite and Kennedy v. Germany [GC], no. 26083/94, ECHR 1999-I
Weber and Saravia v. Germany (dec.), no. 54934/00, ECHR 2006-XI
Wikimedia Foundation, Inc. v. Turkey (dec.), no. 25479/19, 1 March 2022
Williams v. the United Kingdom (dec.), no. 32567/06, 17 February 2009
Worm v. Austria, 29 August 1997, *Reports* 1997-V

—X—

X v. France, 31 March 1992, Series A no. 234-C
X and Y v. Romania, no. 2145/16, 19 January 2021
X. v. France, no. 9587/81, Commission decision of 13 December 1982, DR 29
X. v. Germany, no. 1611/62, Commission decision of 25 September 1965
X. v. Germany, no. 7462/76, Commission decision of 7 March 1977, DR 9
X. v. Italy, no. 6323/73, Commission decision of 4 March 1976, DR 3
X. v. the Netherlands, no. 7230/75, Commission decision of 4 October 1976, DR 7
X. v. the United Kingdom, no. 6956/75, Commission decision of 10 December 1976, DR 8
X. v. the United Kingdom, no. 8206/78, Commission decision of 10 July 1981, DR 25
Xenides-Arestis v. Turkey, no. 46347/99, 22 December 2005
Xynos v. Greece, no. 30226/09, 9 October 2014

—Y—

Y v. Latvia, no. 61183/08, 21 October 2014
Y.F. v. Turkey, no. 24209/94, ECHR 2003-IX
Y.Y. and Y.Y. v. Russia, no. 43229/18, 8 March 2022
Yam v. the United Kingdom, no. 31295/11, 16 January 2020
Yaşa v. Turkey, 2 September 1998, *Reports* 1998-VI
Yatsenko v. Ukraine, no. 75345/01, 16 February 2012
Yavuz Selim Güler v. Turkey, no. 76476/12, 15 December 2015

Yepishin v. Russia, no. 591/07, 27 June 2013

Yevgeniy Dmitriyev v. Russia, no. 17840/06, 1 December 2020

Yonghong v. Portugal (dec.), no. 50887/99, ECHR 1999-IX

Yordanovi v. Bulgaria, no. 11157/11, 3 September 2020

Yorgiyadis v. Turkey, no. 48057/99, 19 October 2004

Yurttas v. Turkey, nos. 25143/94 and 27098/95, 27 May 2004

Yusufeli İlçesini Güzelleştirme Yaşatma Kültür Varlıklarını Koruma Derneği v. Turkey (dec.), no. 37857/14, 7 December 2021

—Z—

Zakharkin v. Russia, no. 1555/04, 10 June 2010

Žáková v. the Czech Republic (just satisfaction), no. 2000/09, 6 April 2017

Zambrano c. France (dec.), no. 41994/21, 21 September 2021

Zana v. Turkey, 25 November 1997, *Reports* 1997-VII

Zastava It Turs v. Serbia (dec.), no. 24922/12, 9 April 2013

Zehentner v. Austria, no. 20082/02, 16 July 2009

Zelčs v. Latvia, no. 65367/16, 20 February 2020

Zhdanov and Others v. Russia, no. 12200/08 and 2 others, 16 July 2019

Zhidov v. Russia, no. 54490/10 and 3 others, 16 October 2018

Ziętal v. Poland, no. 64972/01, 12 May 2009

Zihni v. Turkey (dec.), no. 59061/16, 29 November 2016

Živić v. Serbia, no. 37204/08, 13 September 2011

Zubkov and Others v. Russia, nos. 29431/05 and 2 others, 7 November 2017

Zwinkels v. the Netherlands (dec.), no. 16593/10, 9 October 2012